

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
SOCIĀLO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
SOCIOLOĢIJAS NODAĻA

**SOCIĀLĀ DARBINIEKA LOMAS BĒRNU TIESĪBU UN INTEREŠU
AIZSTĀVĪBAS NODROŠINĀŠANĀ ĢIMENĒS**

BAKALAURA DARBS

Autore: Ligita Zemiece

Studenta apliecības Nr.: lg19092

Darba vadītājs: Mg.sc. Aiga Romāne Meiere

KULDĪGA 2023

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba nosaukums ir “Sociālā darbinieka lomas bērnu tiesību un interešu aizstāvības nodrošināšanā ģimenēs”.

Darba **izpētes mērķis** ir noskaidrot un gūt izpratni, kā sociālie darbinieki izprot bērnu tiesības un intereses un savas lomas bērnu tiesību un interešu aizstāvībā un, kā tas tiek nodrošināts sociālā darba prakses ietvaros. Kā arī, vai sociālā darba praksē ir pietiekami ar pieejamo resursu klāstu problēmas risināšanai.

Lai sasniegtu nosprausto mērķi, autore ir izvirzījusi **uzdevumus** apskatīt un analizēt bērnu tiesību un interešu teorētisko skaidrojumu, raksturot sociālā darbinieka lomas un pētījuma ietvaros noskaidrot, kā sociālie darbinieki nodrošina bērnu tiesības un intereses sociālā darba praksē, arī profesionālo lomu kontekstā.

Pētījuma objekts – sociālie darbinieki, kas veic sociālo darbu darbam ar ģimenēm ar bērniem un/vai jauniešiem.

Pētījuma priekšmets – sociālo darbinieku sociālā darba prakse bērnu tiesību un interešu nodrošināšanā un profesionālo lomu īstenošana.

Darbā tiks apskatīts tēmas teorētiskais pamatojums un pētījuma ietvaros tiks veiktas intervijas ar sociāliem darbiniekiem darbā ar ģimenēm ar bērniem un jauniešiem.

Kursa darbs sastāv no divām daļām – teorētiskā pamatojuma daļas, metodoloģijas un pētījumu analīzes.

Teorētiskajā pamatojumā tiek aplūkots bērnu tiesību un interešu jēdziens gan Latvijas, gan starptautiskā kontekstā, makro līmeņa stratēģijas un attīstības plāni bērnu tiesību un interešu nodrošināšanā un uz bērnu centrētas pieejas iekļaušanu sociālā darba praksē. Pētījuma ietvaros tiks izpētīts, kā sociālie darbinieki nodrošina bērnu tiesības un intereses sociālā darba praksē.

Metodoloģijā tiek aprakstīta izvēlētā pētniecības metode. Lai sasniegtu darbā izvirzīto mērķi, tiks izmantota daļēji strukturēto padziļināto intervijas metode.

Darbs ir izklāstīts 59 lapās, tas satur 1 tabulu un 2 attēlus. Darba izstrādei tika izmantoti 31 literatūras un informācijas avoti.

Atslēgvārdi: bērnu tiesības, bērnu intereses, sociālā darbinieka lomas, bērna pārstāvis, uz bērnu centrēta pieeja, darbs ar ģimenēm ar bērniem.

ANNOTATION

The title of the bachelor thesis is "The role of the social worker in ensuring the protection of children's rights and interests in families".

The purpose of the work research is to find out and gain an understanding of how social workers understand children's rights and interests and their roles in protecting children's rights and interests and how this is ensured within the framework of social work practice. Also, is the range of resources available in social work practice sufficient to solve the problem.

In order to achieve the set goal, the author has set the tasks of reviewing and analyzing the theoretical explanation of children's rights and interests, characterizing the roles of social workers and, within the framework of the study, finding out how social workers ensure children's rights and interests in social work practice, also in the context of professional roles.

The object of the research is social workers who perform social work to work with families with children and/or young people.

The subject of the study is the social work practice of social workers in ensuring the rights and interests of children and the implementation of professional roles.

The theoretical basis of the topic will be examined in the work and interviews with social workers working with families with children and young people will be conducted as part of the research.

The course work consists of two parts - the part of theoretical justification, methodology and research analysis.

The theoretical basis examines the concept of children's rights and interests in both Latvian and international contexts, macro-level strategies and development plans for ensuring children's rights and interests, and the inclusion of a child-centered approach in social work practice. As part of the research, it will be investigated how social workers ensure children's rights and interests in social work practice.

The methodology describes the chosen research method. In order to achieve the goal set in the work, the semi-structured in-depth interview method will be used.

The work is presented in 59 pages, it contains 1 table and 2 figures. 31 sources of literature and information were used for the development of the work.

Keywords: children's rights, children's interests, social worker's roles, child's representative, child-centered approach, work with families with children.

SATURS

Ievads.....	5
1. Bērnu tiesības un intereses	10
1.1. Bērnu tiesību un interešu noteikšana un interpretācija Latvijas un starptautiskā regulējumā	10
1.2. Nacionālā stratēģija bērnu tiesību un interešu nodrošināšanas attīstībā	14
2. Uz bērnu centrēta pieeja	20
2.1. Teorētiskais ietvars	20
2.2. Uz bērna centrētā pieeja sociālā darba praksē	22
3. Sociālā darba lomas.....	29
3.1. Advokāta loma.....	29
3.2. Mediatora loma	35
4. Pētījumā izmantotā metodoloģija.....	38
4.1. Izvēlētās metodes pamatojums	38
4.2. Datu analīzes metode	38
4.3. Pētījuma gaita	39
4.4. Pētījuma ētiskie principi	40
5. Pētījuma rezultātu analīze	41
5.1. Sociālo darbinieku izpratne par bērnu tiesībām un interesēm sociālā darba kontekstā..	42
5.2. Bērnu tiesību un interešu nodrošināšana sociālā darba praksē	44
5.3. Sociālo darbinieku profesionālo lomu īstenošana bērnu tiesību un interešu nodrošināšanā	51
5.4. Resursi bērnu tiesību un interešu nodrošināšanā sociālā darba praksē.....	53
Secinājumi	57
Izmantotie informācijas avoti	59

IEVADS

Mums ir jārūpējas par šodienas ģimeņu, bērnu un jauniešu labbūtību, kas ir daudz plašāks un ilgtspējīgāks jēdziens nekā labklājība un aptver gan preventīvu atbalstu veselīgai bērnu un jauniešu attīstībai, gan drošības aspektu. Sistemātisks darbs pie visa veida vardarbības izskaušanas, vienlīdzīgu iespējas radīšanas visiem bērniem, atkarību izplatības mazināšanas, atbalstu ģimenēm krīzes situācijās ir priekšnoteikumi, kas veicinātu bērnu un jauniešu drošību, attīstību, psiholoģisko un emocionālo labbūtību un kopumā sekmētu valsts izaugsmi (Siliņa E., 2022.).

1990. gada 14. maijā Latvija pievienojās ANO Bērnu tiesību konvencijai, un 1998.gada 22. jūlijā Latvijā spēkā stājās Bērnu tiesību aizsardzības likums. Latvijas valsts pēc neatkarības atgūšanas kā tiesiska valsts lēnām, bet mērķtiecīgi veidoja normatīvo bāzi visās nozarēs. Minētie dokumenti ietver bērnu tiesību un labāko interešu skaidrojumu. Šī darba kontekstā autore, kā saistošu, skatīs Labklājības nozari un tās politiku bērnu interešu un tiesību aizstāvībā.

2020. gadā apstiprinātā Sociālā darbinieka profesijas standarta sadaļa “Profesionālās darbības pamatuzdevumu un pienākumu izpildei nepieciešamās vispārējās prasmes zināšanas un kompetences” nosaka, ka sociālais darbinieks ievēro labklājības nozari reglamentējošo normatīvo aktu prasības. Savu kārt, sadaļa “Profesionālās darbības pamatuzdevumu un pienākumu izpildei nepieciešamās prasmes un attieksmes, profesionālās zināšanas un kompetences” sadaļā kompetences noteikta prasība - spēja īstenot praksē bērnu tiesību un interešu aizsardzības pamatprincipus (Labklājības ministrija, 2020.).

2022.gada 21. decembrī Ministru kabinets apstiprināja rīkojumu “Par Bērnu, jaunatnes un ģimenes attīstības pamatnostādņem 2022.–2027 gadam (turpmāk Pamatnostādnes 2022.-2027.). Viens no Pamatnostādņu 2022.-2027. diskursiem vērsts uz bērnu un jauniešu labāko interešu nodrošināšanu, kas ietver sadarbību starp plašo atbildīgo institūciju loku, kur atbildība par bērnu tiesību un interešu pārstāvību ir noteikta tādām iestādēm kā bāriņtiesas, pašvaldību sociālie dienesti, pašvaldības, ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu sniedzēji, darba ar jaunatni veicēji, izglītības, kultūras un ārstniecības iestādes, valsts un pašvaldības policija, tiesas, tiesu izpildītāji, VPD, sociālās korekcijas iestādes, ieslodzījuma vietas, nevalstiskās organizācijas). Nereti, sociālā gadījuma risināšanā, sadarbība starp iepriekš minētām iestādēm, var izvērsties samērā izaicinoša un komplicēta. Minētām iestādēm katrai ir savas prioritārās funkcijas, noteiktās pieejas un metodes, tādēļ svarīgi ir rast savstarpēju sadarbību vienai ar otru optimālai kopīga mērķa sasniegšanai bērnu un jauniešu tiesību un interešu nodrošināšanā, tajā pat laikā nenonākot pretrunā vienai ar otru (Ministru kabinets, 2022.).

Otrs, stratēģiski svarīgais diskurss, uz ko vērsta Pamatnostādņu 2022.-2027. koncepcija, ir preventīvais darbs. Prevence ir noteikta kā Pamatnostādņu 2022.-2027. politikas stratēģiskais virziens. Lai veiksmīgi realizētu preventīvas darbības bērnu tiesību un interešu nodrošināšanā, nepieciešama agrīnu risku atpazīšana, apzinot cēloņfaktoros, sarežģītās krīzes, vardarbības, antisociālās uzvedības situācijās, kas atbildīgajām iestādēm veicinās sistēmiski attīstīt atbalsta pakalpojumus ģimenēm ar bērniem, tādējādi nodrošinot labāku Bērnu tiesību konvencijā pausto vērtību, principu un tiesību nostiprināšanu praksē. “Lai to nodrošinātu, nepieciešama izpratnes veidošana par cieņpilnām attiecībām, bērnu un jauniešu savlaicīgu iesaisti lēmumu pieņemšanā, bērna labāko interešu ievērošanu, kā arī, - par prevenci un agrīnā preventīvā atbalsta pieejamību, kā arī par vardarbības dažādiem veidiem un to pārvarēšanas pieejām.” (Ministru kabinets, 2022.).

Bērnu, jaunatnes un ģimenes politikas 2022.-2027.gadam viens no caurviju uzdevumiem ir - izstrādāt starpnozaru un starpinstitūciju speciālistu elastīgus informācijas un lēmumu apmaiņas veidus, bērnu gadījumu multiprofesionālās koordinācijas vadības un sadarbības algoritmus, kuri būtu vienādi attiecināmi uz visu plašo bērnu tiesību nodrošināšanas jomu kopumā, sākot agrīnu (preventīvu) attīstības risku pamanīšanu, agrīno preventīvo atbalstu visiem bērniem, kā arī uz bērnu tiesību aizsardzības jomu, viņu tiesību aizskāruma situācijās (Ministru kabinets, 2022.).

Sociālā darba gadījumu vadīšanā, sociālajam darbiniekam ir svarīgi apzināties profesionālās lomas. Visā sociālā gadījuma vadīšanas procesā sociālais darbinieks pārstāv vairākas lomas. Sociālā darba procesa laikā, kur nepieciešama bērnu tiesību un interešu nodrošināšana, sociālais darbinieks nereti saskaras ar komplicētām situācijām. Tādēļ svarīgi strukturēt gadījuma vadīšanu, identificēt aktuālo situāciju un noteikt turpmākās rīcības algoritmu. Gadījumos, kad konstatētas bērnu tiesību un interešu pārkāpumi, darba autore secinājusi, ka svarīgākās profesionālās lomas, kuras nepieciešamas sociālajam darbiniekam pārstāvēt, ir – mediators un aizstāvis (pārstāvis).

Autores darba mērķgrupa ir bērni, kuru tiesības un intereses pārkāptas ģimenē. Bērni, normatīvajā regulējumā, klasificēti kā mazaisargāts tiesību subjekts. Sekojoši, visu nozaru pārstāvjiem, kuri iestājās par bērnu tiesību un interešu aizstāvību, ir jābūt profesionāliem un kompetentiem speciālistiem, kuri atbilst profesionālajiem amata standartiem.

Darba tēmas aktualitāte pastāv visā pasaulē, ko apliecina daudzie pētījumi un statistikas dati. Autore, Latvijas mērogā, apkopotos statistikas datus apskatīja no gan no Valsts policijas sniegtās informācijas, kas ietver konstatētos pārkāpumus, gan administratīvā procesa, gan kriminālprocesa ietvaros, pret bērniem, gan no kompetento iestāžu, kas sniedz sociālās rehabilitācijas pakalpojumus vardarbībā cietušām nepilngadīgām personām, puses.

Pēc Iekšlietu ministrijas Informācijas centra (IeM IC) sniegtajiem datiem, 2022. gadā par noziedzīgos nodarījumos (kriminālprocesa ietvaros) cietušiem atzīti 542 bērni, no kuriem 271

mazgadīgas personas (vecumā līdz 14 gadiem), 2021. gadā 503 bērni, no kuriem 255 ir mazgadīgas personas un 2020. gadā kopā 494 bērni (IeM IC, 2023.).

Valsts policijas sniegtā informācija liecina, ka pieaudzis noziedzīgu nodarījumu pret nepilngadīgo skaits smago noziegumu kopskaitā - cietsirdība un vardarbība pret nepilngadīgo (Krimināllikuma 174.p.2.d.) 2022. gadā sasniedzot 95 gadījumus, 2021. gadā 133 gadījumus (Valsts policija, 2023.).

Valsts policija, ikgadējā darbības pārskatā par 2022. gadu, secina, ka visbiežāk bērni cieš no noziedzīgiem nodarījumiem pret tikumību un dzimumneaizskaramību – 55,5% gadījumos (no visiem noziedzīgiem nodarījumiem pret bērniem), 2021. gadā - 54,3% un 2020. gadā – 38,6%. No cietsirdības un vardarbības – 2022. gadā 18,5% gadījumu, 2021. gadā – 15,4% un 2020. gadā – 23,8%. No nodarījumiem pret dzīvību un veselību – 2022. gadā 10,7, 2021. gadā – 10,2% un 2020. gadā - 14,8% . Sadalījumā pēc noziedzīga nodarījuma izdarīšanas vietas, 2022. gadā bērni visbiežāk cietuši: 112 (2021. gadā 86) dzīvoklī, 90 (2021. gadā 76) pilsētā, 47 (2021. gadā 43) dzīvojamajā mājā, 46 (2021. gadā 48) uz ielas, 11 (2021. gadā 4) mācību iestādē un 25 (2021. gadā 54) interneta vidē (Valsts policija, 2023.).

No iepriekš minētā autore secina, ka biežākā, noziedzīga nodarījuma pret bērnu izdarīšanas vieta ir bērna dzīvesvietā. 2022. gadā uzsākti 3774 administratīvo pārkāpumu procesi pret personām par bērnu tiesību pārkāpšanu, kas ir par 330 procesiem mazāk nekā 2021. gadā (IeM, 2023.)

Aktuālākie bērnu tiesību pārkāpumi, administratīvie procesa ietvaros, konstatēti pēc Bērnu tiesību aizsardzības likuma (BTAL) 81.panta - par fizisku vai emocionālu vardarbību pret bērnu – 1686 administratīvie procesi 2022. gadā, 1780 administratīvie procesi 2021. gadā. Pēc BTAL 83.p.2.d - par bērna uzraudzīšanu, atrodies alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošo vielu ietekmē, kas var ierobežot spējas nodrošināt bērna drošību un aizsardzību no iespējamām bērna dzīvības un veselības apdraudējumiem, ja to izdarījusi persona, kura atbildīga par bērna uzraudzību - 298 administratīvie procesi 2022. gadā un 349 administratīvie procesi 2021. gadā. Pēc BTAL 85.p. - par bērna aprūpes pienākumu nepildīšanu - 854 administratīvie procesi 2022. gadā un 700 administratīvie procesi 2021. gadā. Pēc Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 12.p.2.d. par maznozīmīga miesas bojājuma tīša nodarīšana, ja tas izdarīts pret personu, ar kuru pārkāpējs ir pirmajā vai otrajā radniecības pakāpē vai pret personu, ar kuru pārkāpējam ir kopīga (nedalīta) saimniecība - 408 administratīvie procesi 2022. gadā un 19 administratīvie procesi 2021. gadā (IeM, 2023.).

Labklājības ministrijas pārskati par sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu vardarbībā cietušām nepilngadīgām personām, sniedz informāciju, ka 2022. gadā sociālās rehabilitācijas pakalpojumu (bērnu rehabilitācijas iestādēs vai dzīvesvietā) saņēmušas 1611 vardarbībā cietušās nepilngadīgās personas. No tām 736 personas emocionālā vardarbībā cietušas, (618 ģimenēs, 118 ārpus ģim.), 132 personas no fiziskas vardarbības cietušas (103 ģimenēs, 29 ārpus ģim.), 77 personas no seksuālas vardarbības cietušas (39 ģimenēs, 38 ārpus ģim.), 330 personas no pamešanas novārtā (321 ģimenēs, 9 ārpus ģim.) un 336 personas cietušas no vairākiem vardarbības veidiem (276 ģimenēs, 60 ārpus ģim.) (Labklājības ministrija, 2023.).

Apkopojot augstāk minētās informācijas statistikas datus, autore secina, ka valsts nodrošināto sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņem tikai aptuveni 30 procenti no vardarbībā cietušām nepilngadīgām personām. Protams, pastāv iespēja pašai ģimenei privātā kārtā vērsties pie pakalpojuma sniedzēja un saņemt sociālo rehabilitāciju. Bet šādi gadījumi noteikti nenosegs atlikušos 70 procentus bērnu, kuri nav saņēmuši valsts nodrošināto sociālās rehabilitācijas pakalpojumu.

Bērnu tiesību un interešu pārkāpumi notiek gan ģimenēs, kuras ilglaicīgi ir kompetento iestāžu redzes lokā, gan ģimenēs, kuras pirmreizēji nonāk iestāžu redzes lokā. Darba **izpētes mērķis** ir noteikt, kā sociālie darbinieki izprot bērnu tiesības un intereses un savas lomas bērnu tiesību un interešu aizstāvībā un, kā tas tiek nodrošināts sociālā darba prakses ietvaros. Kā arī, vai sociālā darba praksē ir pietiekami ar pieejamo resursu klāstu problēmas risināšanai.

Pētījuma gaitā veicamie uzdevumi:

Gūt teorētiskos aspektus un pamatojumus bērnu tiesību un interešu nodrošināšanā.

Raksturot sociālā darbinieka lomas bērnu tiesību un interešu nodrošināšanā.

Uz bērnu centrētās pieejas integrēšana sociālā gadījuma vadīšanā.

4. Izstrādāt darba metodoloģisko ietvaru.

5. Veikt daļēji strukturētas intervijas ar sociālajiem darbiniekiem par sociālā darbinieka lomu darbā ar mērķa grupu.

6. Apkopot un analizēt daļēji strukturētas intervijas, veikt datu analīzi un sagatavot transkriptus.

7. Apkopot secinājumus un ieteikumus.

Lai sasniegtu izvirzīto darba mērķi, tika izvirzīti sekojoši **pētnieciskie jautājumi**:

Kā sociālie darbinieki izprot bērnu tiesību un interešu jēdzienu sociālā darba kontekstā?

Kā sociālie darbinieki nodrošina bērnu tiesības un intereses sociālā darba praksē?

Kā sociālie darbinieki īsteno profesionālās lomas darbā bērnu tiesību un interešu nodrošināšanā?

Kādi ir sociālo darbinieku pieejamie un nepieciešamie resursi bērnu tiesību un interešu nodrošināšanā sociālā darba praksē?

Pētījuma objekts ir sociālie darbinieki, kas gadījuma vadīšanas ietvaros saskārušies ar bērnu tiesību un interešu pārstāvību, savukārt *pētījuma priekšmets* ir sociālo darbinieku sociālā darba prakse bērnu tiesību un interešu nodrošināšanā un profesionālo lomu īstenošana.

Bakalaura darbu veido sešas nodaļas ar apakšnodaļām.

Pētījumu autore veiks, izmantojot kvalitatīvā pētījuma metodi – daļēji strukturētas intervijas, datu analīzei - tematisko analīzi.

1. BĒRNU TIESĪBAS UN INTERESES

1.1. Bērnu tiesību un interešu noteikšana un interpretācija Latvijas un starptautiskā regulējumā

Bērnu tiesību un interešu nodrošināšana nereti tiek skatīta bērna labklājības (arī labbūtības) kontekstā. Sociālā darba vārdnīca bērna labklājību skaidro kā valsts politikas jomu, “kuras pamatmērķis ir īstenot bērnu tiesības dzīvot drošā un labvēlīgā sociālā vidē, kas nodrošina pilnvērtīgu fizisko, intelektuālo, psihoemocionālo un sociālo attīstību atbilstoši bērna labākajām interesēm” (Bela B, Rasnača L., 2023.) Raksturojot bērna labklājību, gan Latvijas, gan ārvalstu literatūrā, kā pamatdokuments tiek skatīts starptautiskā līmenī bērna labklājību regulējošais normatīvais akts - ANO Bērnu tiesību konvencija (turpmāk Konvencija). Savukārt, nacionālā līmenī to regulē Bērnu tiesību aizsardzības likums (turpmāk BTAL). Institūcija, kura uzrauga BTAL ievērošanu ir Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija. Viena no nozarēm, kas realizē Bērna labklājību ir sociālais darbs, ietverot darbu ar bērniem un jauniešiem un darbu ar ģimenēm un bērniem un atbalstot un stiprinot ģimenes, lai tās spētu atbilstoši rūpēties par saviem bērniem (Bela B., Rasnača L., 2023.).

Iepriekš minētie normatīvie akti - Konvencija un BTAL, ir pamatdokumenti turpmākajā valsts bērnu labklājības, tiesību un interešu normatīva regulējuma izveidē. Konvencijas 3. pants pauž vienu no konvencijas pamatvērtībām, kas sniedz bērnam tiesības, lai viņa intereses tiktu novērtētas un ņemtas vērā kā prioritāras gan sabiedrībā, gan ģimenē - "visās darbībās attiecībā uz bērniem neatkarīgi no tā, vai šīs darbības veic valsts iestādes vai privātas iestādes, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, tiesas, administratīvās vai likumdevējas iestādes, primārajam apsvērumam jābūt bērna interesēm” (ANO, 1989.). Tā pat arī Konvencija nosaka, ka dalībvalstīm jānodrošina ikvienam bērnam aizsardzību un gādību, nepieciešamai labklājības nodrošināšanai, ievērojot vecāku, aizbildņu vai citu par bērnu atbildīgu personu tiesības un pienākumus, atbilstoši pilnveidojot savas valsts normatīvo regulējumu bērnu labklājības un uzraudzības jomā (ANO, 1989.).

BTAL atrunātas bērna pamattiesību vispārīgs kopums, kas ietver bērna tiesības uz privāto dzīvi, personas neaizskaramību un brīvību, kas sekojoši nozīmē, ka pret bērnu nedrīkst izturēties cietsirdīgi, nedrīkst viņu mocīt un fiziski sodīt, aizskart viņa cieņu un godu. Bērna tiesības uz pilnvērtīgiem dzīves apstākļiem - dzīves apstākļiem un sociālai videi jānodrošina pilnvērtīgu fizisko un intelektuālo attīstību. Katram bērnam ir jāsaņem atbilstošs uzturs, apģērbs un pajumte.

Bērna tiesības uz izglītību un jaunradi nosaka, ka valsts nodrošina visiem bērniem vienādas tiesības un iespējas iegūt izglītību atbilstoši katra spējām. Pirmsskolas sagatavošana, pamata un vidējā izglītība, kā arī arodizglītība ir bezmaksas. Bērna sociālās tiesības garantē valsts nodrošinātu bērna veselības aprūpi un valsts un pašvaldības sociālo palīdzību un sociālos pakalpojumus. Kā arī Bērna brīvības tiesības, kas nozīmē, ka bērnam ir tiesības brīvi izteikt savas domas, saņemt un sniegt jebkāda veida informāciju, tiesības tikt uzklautam, kā arī tiesības uz apziņas un ticības brīvību (Saeima, 1998.).

ANO Bērnu tiesību komiteja (*United nation Committee on the Rights of the Child (UN CRC)*) izdevusi Vispārīgos komentārus, norādot vadlīnijas Konvencijas 3. panta interpretācijai. ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārīgos komentāros tiek skaidrots, ka bērna interešu jēdziens ir vērsts uz to, lai nodrošinātu pilnvērtīgu un visu Konvencijā atzīto tiesību holistisku un efektīvu izmantošanu bērna attīstībai (UN CRC, 2013.).

ANO Bērnu tiesību komitejas Vispārīgos komentāros norādītas pieejas, pieņemot lēmumu bērna interešu novērtēšanā un noteikšanā. Metode nosaka vadīties pēc divu soļu principa - izvērtējot un līdzsvarojošot pieejamo informāciju un faktus, kas iegūti konkrētajā situācijā par konkrēto bērnu. To veic lēmumu pieņēmējs vai starpinstitucionālā komanda ar bērna līdzdalību (UN CRC, 2013.).

Bērna interešu novērtēšana ir unikāla darbība, kas būtu jāveic individuāli katrā atsevišķā gadījumā, ņemot vērā katra bērna īpašos apstākļus kopumā. Šie apstākļi ir saistīti ar bērnu individuālajām īpašībām, kā piemēram, vecumu, dzimumu, brieduma līmeni, pieredzi, piederību mazākumtautību grupai, intelektuālo pieredzi, invaliditāti, kā arī sociālam un kultūras kontekstam, kurā bērns vai bērni atrodas un attiecību kvalitātei starp bērnu un viņa ģimeni vai aprūpētājiem (UN CRC, 2013.). Latvijas kontekstā Sociālā darba vārdnīca “bērna labākās intereses” skaidro, ka

bērna labākās intereses ir bērnu tiesību aizsardzības princips, kas ietver bērna labklājību un vajadzību attīstīties drošā un stabilā vidē. Tās ir prioritāras visās situācijās un visu lēmumu pieņemšanā, kas ietekmē bērnu. Bērna labākās intereses ir atkarīgas no individuāliem faktoriem, piem., bērna vecumposma, attīstības un veselības, bērna vēlmēm, vecāku klātbūtnes vai prombūtnes, ikdienas sociālās un fiziskās dzīves vides, iepriekšējās pieredzes. Biežāk sastopamie gadījumi, kad bērna labāko interešu ievērošanai ir izšķiroša nozīme: a) vecāku un bērna attiecību juridiskā atzīšana; b) vecāku aizgādības tiesības un bērna tiesības tikt aprūpētām; c) vecāku saskarsmes tiesības un bērna tiesības uzturēt kontaktu ar vecākiem; d) bērna nošķiršana no ģimenes vai bērna atgriešanās ģimenē; e) adopcija; f) bērna pārvietošana uz citu valsti. Bērna labāko interešu ievērošanas princips ir nostiprināts gan starptautiskajos, gan nacionālajos tiesību aktos. (Bela B., Rasnača L., 2023.).

Plašākam skatījumam autore iepazīnās arī citu valstu pieejām bērnu tiesību un interešu interpretācijā. Amerikas savienoto valstu (ASV) Veselības un pakalpojumu departaments (*U.S.*

Department of Health & Human Services (US DHHS)) sadarbībā ar Bērnu un ģimeņu administrāciju (*Administration for Children & Families (ACF)*) bērnu labklājības rokasgrāmatā plaši raksturo bērna interešu aizstāvību un nodrošināšanu dažādu nozaru kompetento speciālistu skatījumā.

ASV Veselības un pakalpojumu departaments un Bērnu un ģimeņu administrāciju bērna labklājību formulē kā pakalpojumu sistēma, kas izstrādāta, lai nodrošinātu bērnu drošību un ģimenēm nepieciešamo atbalstu. Bērnu labklājību pārstāvošās iestādes piešķir un organizē pakalpojumus, lai novērstu iespējamo vardarbību pret bērniem un pamešanu novārtā. Sniedz pakalpojumus ģimenēm, kurām nepieciešama palīdzība bērnu aizsardzībā un aprūpē. Saņem un izmeklēt ziņojumus par iespējamu vardarbību pret bērnu un pamešanu novārtā. Novērtēt bērnu un ģimenes vajadzības, stiprās puses un resursus. Nodrošina bērna dzīvošanu pie radniekiem vai audžuģimenēs, kad nav iespējams nodrošināt drošību dzīvesvietā. Atbalsta radniekus vai audžuģimenes, lai nodrošinātu bērna labklājību. Veic pasākumus ar bērniem, jauniešiem un ģimenēm, lai panāktu ģimenes atkalapvienošanos, adopciju vai citu pastāvīgu dzīvesvietu bērniem un jauniešiem, kuri atstāj audžuģimēni (Child Welfare Information Gateway, 2020.).

ASV Veselības un pakalpojumu departaments un Bērnu un ģimeņu administrācija nonākusi pie secinājuma, ka terminam "bērna labākās intereses" nevar sniegt viennozīmīgu definīciju. Šis termins attiecas uz vairākiem apsvērumiem, ko iestādes un speciālisti, kuru atbildībā ir bērna tiesību un interešu nodrošināšana, ņem vērā lemjot, labākā risinājuma pieņemšanai, kāda veida pakalpojumi, darbības, un lēmumi būs vispiemērotākie bērnam. "Bērna labākās intereses" parasti nosaka ņemot vērā vairākus faktoros, kas saistīti ar bērna personīgiem apstākļiem, kā piemēram, bērna vecums, attīstība, vajadzības, un vecāku vai aprūpētāja apstākļiem un spējām. Vecākiem, ņemot vērā spēju uzņemt pienākumus un nodrošināt bērna drošību (Child Welfare Information Gateway, 2020.).

Bērna labāko interešu noteikšanas pamatprincipos bieži ir atsauce uz vispārējiem mērķiem, nolūkiem un uzdevumiem, kas veicina analīzes veikšanu. Visbiežāk minētie pamatprincipi: ģimenes resursi un priekšroka, bērna atstāšana ģimenē un mājās; bērna veselība, drošība un aizsardzība; savlaicīga lēmuma pieņemšana un, gadījumā, ja bērns tiek izņemts no ģimenes, tad kāds būs viņa veselības, aprūpes un attīstības nodrošinājums (Child Welfare Information Gateway, 2020.).

Tā pat ir uzskaitīti faktori, kas jāņem vērā lēmumu pieņemšanā par to, kādas ir labākās bērna intereses - emocionālās saites un attiecības starp bērnu un viņa vecākiem, un citiem ģimenes un mājsaimniecības locekļiem vai aprūpētājiem; vecāku spēja nodrošināt drošu mājvietu un

pienācīgu pārtiku, apģērbu un medicīnisko aprūpi; psihiskās un fiziskās veselības vajadzības un bērna veselības stāvoklis; vecāku garīgā un fiziskā veselība; vardarbības ģimenē (Child Welfare Information Gateway, 2020.).

Pievēršoties bērnu tiesību un interešu nodrošināšanas sistēmai, jāatzīmē viena no svarīgākām starptautiska mēroga bērnu tiesību aizsardzības organizācijām UNICEF (*United Nations International Children's Emergency Fund*) - Apvienoto Nāciju Starptautiskais Bērnu fonds. Organizācijas mērķis ir sniegt dažāda veida palīdzību gan bērniem, gan mātēm (Vikipēdija, 2022.).

UNICEF darbība vērsta ne tikai uz praktisko atbalstu un palīdzību, bet liels ieguldījums tiek veikts kompetentiem speciālistiem darbojoties gan pētījumu laukā, gan izstrādājot vadlīnijas, rokasgrāmatas un citus teorētiskos resursus, lai sniegtu vienotu redzējumu, pieejas un metodes citiem atbalsta speciālistiem, kuri pārstāv bērnu tiesības un intereses, vienota mērķa sasniegšanai. 2021. gadā UNICEF izdevusi vadlīnijas “Bērnu aizsardzības sistēmas stiprināšana”, kas ietvērusi tādus virzienus, kā pieejas, piemēri un interence.

UNICEF 2008. gada bērnu aizsardzības stratēģija definē bērnu aizsardzības sistēmu kā “likumu, politikas, noteikumu un pakalpojumu kopumu sociālajās nozarēs, īpaši sociālajā labklājībā, izglītībā, veselībā, drošībā un tiesiskumā. Šīs jomas ir daļa no sociālās aizsardzības sistēmas. Prevencijas līmenī mērķis ir atbalstīt un stiprināt sociālās atstumtības, vardarbības un ekspluatācijas riskus. Bērnu aizsardzības sistēmu definīcija tika pārskatīta un pilnveidota 2012. gadā. ko joprojām izmanto UNICEF un partnerorganizācijas šodien. Definīcija joprojām ir ļoti svarīgi, nodrošinot strukturālu ietvaru bērnu aizsardzības sistēmai (UNICEF, 2008.).

Balstoties uz iepriekš minēto, UNICEF sekojoši nosaka bērnu aizsardzības sistēmas definīciju - noteiktas formālās un neformālās struktūras, to funkcijas un iespējas, kas ir apkopotas, lai novērstu un reaģētu uz vardarbību, ļaunprātīgu izmantošanu, nevērību un izmantošanu pret bērniem. Tiek pieņemts, ka bērnu aizsardzības sistēma sastāv no šādiem elementiem: cilvēkresursi, finanses, likumi, politika, pārvaldība, uzraudzība un datu vākšana, kā arī aizsardzības un reaģēšanas pakalpojumi un aprūpes pārvaldība. Tas arī ietver dažādus dalībniekus – bērnus, ģimenes, kopienas, pašvaldības, valsts un starptautiskā līmenī strādājošos. Vissvarīgākās ir attiecības un sadarbība starp šiem komponentiem un šiem dalībniekiem. Tieši sadarbības rezultāti veido sistēmu (UNICEF, 2021.).

UNICEF norāda, ka ir svarīgi nošķirt bērnu aizsardzības sistēmas kopumu no struktūrvienībām, kas izveidotas, lai nodrošinātu bērnu aizsardzību un sniegtu atbalstu un pakalpojumus. UNICEF uzsver, ka atbalsta un pakalpojumu sniegšanas ir daļa no kopējās bērnu

aizsardzības sistēmas, bet pati par sevi nav bērnu aizsardzības sistēma. Bērnu aizsardzības pakalpojumi ir plaši iedalīti trīs veidos – proti, primārā prevence, sekundārā prevence un terciārā reakcija. UNICEF liek uzsvāru un kā svarīgāko no pieejām atzīmē preventīvos pasākumus (UNICEF, 2021.). Agrīnās prevences pasākumi traktēti kā "universālie pasākumi", kas vērsti pret iedzīvotājiem kopumā ar mērķi novērst vardarbību pret bērniem, pamešanu novārtā un bērnu ekspluatācija. Preventīvo pasākumu primārais mērķis ir pakalpojumu sniedzējiem, praktiķiem un profesionāļiem veicināt izpratni, iesaistīties un spēcīnāt mājsaimniecības un kopienas. Sekundārā prevences pasākumi saukta arī par "agrīnu intervenci", vairāk vērsta uz ģimenēm, kur konstatētas viens vai jau vairāki riska faktori iespējamā vardarbībā pret bērniem, ļaunprātīga izmantošana, pamešana novārtā u.c. Sekundārie preventīvie pakalpojumi ir mērķtiecīgi un tie var atšķirties atkarībā no ģimeņu problēmsituācijām, piemēram ģimenēm, kur ir nabadzība, vecāku pārmērīga alkohola lietošana, vecāki ar GRT, bērni ar invaliditāti, migrantu bērni u.c. Sekundārā prevence parasti ir vērsta uz neaizsargātiem cilvēkiem grupām vai indivīdiem, kur ir augsti riska faktori. Pēdējais posms vairs nebūs preventīvs pasākums, bet jau interence pieeja. Terciārā iejaukšanās ir paredzēta bērniem, kas cieš, ir apdraudēti, guvuši kaitējumu vai pastāv augsts iespējamās vardarbības risks. Speciālists cenšas samazināt negatīvās sekas un novērst tā atkārtosanos. Terciārā iejaukšanās parasti ietver izmeklēšanu, novērtēšanu, ģimenes atbalsta pakalpojumus, nošķiršanu, aizsardzību, juridisko palīdzību, efektīvu plānošanu, tieslietu administrēšana un reintegrāciju (UNICEF, 2021.).

1.2.Nacionālā stratēģija bērnu tiesību un interešu nodrošināšanas attīstībā

Veiksmīgai un ilgtspējīgai nozaru attīstībai, iestādes savas kompetences ietvaros izstrādā un valdība ievieš vienu no stratēģiski svarīgākiem dokumentiem – Latvijas nacionālais attīstības plāns. Savukārt, pakļautībā esošās ministrijas aktualizē savā pārraudzībā esošu jomu stratēģisko attīstību. Šī darba kontekstā autore izskatīs Labklājības ministrijas atbildībā esošo dokumentu - Par Bērnu, jaunatnes un ģimenes attīstības pamatnostādņem 2022.–2027. gadam.

Nacionālais attīstības plāna 2021.–2027. gadam ģimenes valsts politikas rīcības virziens "Stipras ģimenes paaudzēs" viens no konceptiem satur Ģimenes kā vērtības stiprināšana sabiedrībā iekļaujot uzdevumu - "veicināt sabiedrības informētību par vecāku prasmju, attiecību pratības, ģimenes un laulības tematiku un paaudžu solidaritātes lomu tautas ilgtspējīgā izaugsmē, kā arī nodrošinot pierādījumos balstītas ģimenes politikas izstrādi un īstenošanu" (Pārresoru koordinācijas centrs, 2020).

Vadoties pēc augstāk minētā Nacionālais attīstības plāna 2021.–2027. gadam rīcības virziena “Stipras ģimenes paaudzēs”, Ministru kabinets ar rīkojumu apstiprinājis “Par Bērnu, jaunatnes un ģimenes attīstības pamatnostādņem 2022.–2027. gadam” (turpmāk Pamatnostādnes), par atbildīgo institūciju norādot Labklājības ministriju. Pamatnostādnes rīcības virziens vērsts uz bērnu, jaunatnes un ģimenes politikas attīstību, nosakot svarīgākās perspektīvas – "bērnu un jauniešu attīstības vajadzību nodrošināšana, agrīnā preventīvā atbalsta sistēmas izveide, veselība, izglītība, psiholoģiskā un emocionālā labklājība, jauniešu līdzdalības veicināšana, bērnu tiesību aizsardzības un uzraudzības sistēmas pilnveidošana, darba ar jaunatni sistēmas attīstība, kā arī nepieciešamība mērķēti attīstīt jaunus daudzfunkcionālus pakalpojumus” (Ministru kabinets, 2022.).

Optimālai rīcības virzienu attīstībai un izvirzīto perspektīvu apgūšanai, Pamatnostādnes noteikušas sekojošus mērķus:

1. Agrīns preventīvs atbalsts veselīgai bērnu un jauniešu attīstībai;
2. Visa veida vardarbības izskausana;
3. Atkarību izraisošo procesu un vielu lietošanas izplatības mazināšana;
4. Ģimenes sociālās funkcionēšanas spēju atjaunošana krīzes situācijā;
5. Bērnu noziedzības novēršana, aizsardzība pret noziedzīgiem nodarījumiem un attieksmes maiņa pret tiesvedībā iesaistītiem bērniem.” (Ministru kabinets, 2022.).

Minētie mērķi lielā mēra sasaucas ar autores darba tēmu, jo tie visi ietver bērnu tiesību un interešu nodrošināšanu. Turpinājumā autore izskatīs kā detalizētāk mērķus plānots integrēt speciālistu praktiskā darbā.

Mērķu noteikšanā Labklājības ministrija ņēmusi vērā ANO Bērnu tiesību komitejas vienu no svarīgākajiem izvirzītiem aspektiem – agrīni preventīvo atbalsta nozīmi bērnu labbūtībā un tajā sniegtā atbalsta nozīmi bērna tiesību ievērošanā. Gan vairākkārt minētā ANO Bērnu tiesību komiteja, gan UNICEF u.c. organizācijas savu darbību ietvaros aktualizē agrīno atbalsta sniegšanu bērībā, norādot, “ka valstis, kuras ir ratificējušas Konvenciju, tās nosacījumi ir jāintegrē gan savā nacionālajā likumdošanā, gan praksē, t.sk., akcentējot preventīva atbalsta ārkārtīgi būtisko nozīmi ikviena bērna agrīnajā attīstībā” (Ministru kabinets, 2022.).

Labklājības ministrija akceptē preventīvā atbalsta svarīgumu un atzīmē nepieciešamību “starpnozaru jautājumu sistēmisku koordinēšanu, lai praksē nodrošinātu vienotu situācijas izpratni un atbilstošu rīcību, iespējami agrīnāk identificētu un novērstu potenciālos riskus bērnu psihosociālajai attīstībai”. (Ministru kabinets, 2022.). Arī Labklājības ministrija līdzīgi kā UNICEF

atzīmē, ka agrīnā intervence paredz iespējami ātru atbalsta sniegšanu, kad ģimenes problēmas vēl nav samilzušas vai bērna attīstības grūtības vēl ir nelielas vai tikai nojaušamas.

Pamatnostādņu izstrādes procesā iesaistījās gan valsts, gan pašvaldības iestādes, gan arī nevalstiskās organizācijas, nonākot pie vienota redzējuma, ka laika periodā, kopš Latvija kā atjaunotā valsts iekārta uzsāka konstruktīvi attīstīt valsts pārvaldes nozaru jomas, sociālās labklājības perspektīva ir “iestrēgusi” sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu nodrošināšanas posmā. Pagājuši vairāk kā 25 gadi kopš Latvija ir pievienojusies Konvencijai un tai sekojoši spēkā stājās BTAL, līdz tiek aktualizēts bērnu tiesību un interešu jautājumu preventīvās pieejas nozīme.

Atgriežoties pie Pamatnostādņu mērķiem un uzdevumiem, autore apskatīs pirmā un ceturtā mērķa detalizētāku integrēšanu stratēģijā. No iepriekš uzskaitītiem mērķiem, kā pirmais tika noteikts - agrīns preventīvs atbalsts veselīgai bērnu un jauniešu attīstībai. Šī mērķa apgūšanai un ieviešanai praksē, izvirzīti sekojoši uzdevumi:

- “1. Vecāku universālo izglītojošo programmu klāsta paplašināšana un ieviešana ģimenes pratības paaugstināšanai;
2. Prenatālo un agrīnās bērnības vecāku prasmju programmu klāsta paplašināšana un nodrošināšana, mazinot attīstības nepietiekamību un grūtību veidošanās riskus bērniem;
3. Pierādījumos balstītu multimodālo intervences un uzvedības korekcijas programmu ieviešana jaunākā vecumposma bērniem ar attīstības grūtībām un nepietiekamībām;
4. Bērnu un jauniešu emocionālās labklājības veicināšanas programmu un atbalsta ieviešana;
5. Starpsektorālas agrīnā preventīvā atbalsta sistēmas nostiprināšana bērnu attīstības potenciāla iespējināšanai, t.sk. normatīvajā ietvarā definējot tās mērķus, uzdevumus kopējā bērnu labbūtības sistēmā un atbildīgās institūcijas, kā arī izstrādājot vienotu risku analīzes un vadības rīku agrīnai atbalsta vajadzību identificēšanai;
6. Darbā ar bērniem un jauniešiem iesaistīto speciālistu zināšanu un prasmju pilnveidošana jautājumos par bērnu un jauniešu attīstības vajadzībām” (Ministru kabinets, 2022.).

Valsts kancelejas pakļautība esošā struktūrvienība Pārresoru koordinācijas centrs (turpmāk PKC) izstrādājis uz pētījumiem balstītu Preventīvās atbalsta sistēmas izveidi veselīgai bērnu attīstībai un pašrealizācijai. Preventīvās atbalsta sistēmas ietvaros konstruēta bērnu labbūtības sistēma (skat. 1.2.1. att.). Bērnu labbūtības sistēma balstīta četru līmeņu pieejās.

BĒRNU LABBŪTĪBAS POLITIKAS SISTĒMA

Indicētā prevence

->

Selektīvā

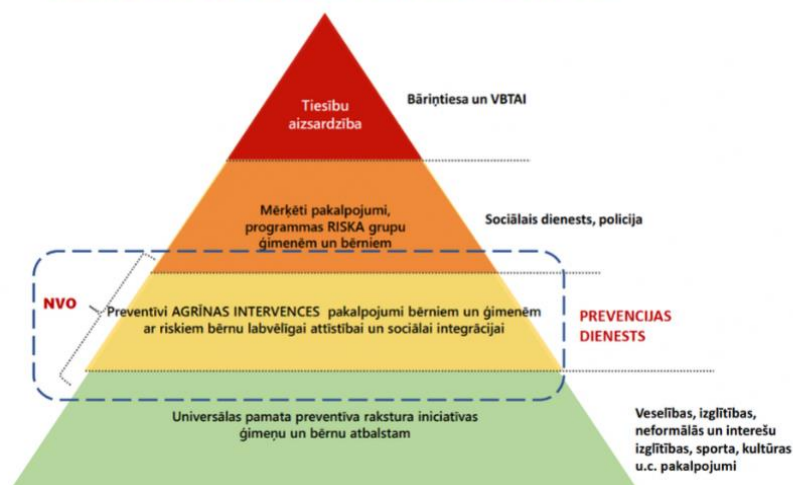
prevence ->

Agrīns preventīvs

atbalsts ->

Universālā

profilakse ->

1.2.1.att. Bērnu labbūtības sistēma balstīta četru līmeņu pieejās

Bērnu labbūtības sistēmā sociālais darbs pozicionēts kā trešā līmeņa pieeja – selektīvā prevence. Sociālā darba vārdnīca selektīvu (selective) prevenci skaidro – “darbība, kas vērsta uz mērķa grupu ar novērojamiem paaugstināta riska faktoriem, lai neattīstītos noteikta sociālā problēma” (Bela B., Rasnača L., 2023.). Sociālā darba praksē darbā ar mērķa grupu ģimenēm ar bērniem selektīvā prevence nav īstenojama pirms sociālā darba izvērtēšanas posma. Kā minēts definīcijā, selektīvās prevences darbības vērstas uz mērķa grupu, kur jau tiek novēroti paaugstināti riska faktori. Sekojoši, ģimenē jau pastāv kāda individuālas vai sociālas problēmas aizsākums, kas jau atspoguļojas sabiedrībā vai ģimenē. Sociālā darba prakse rāda, ka vairums ģimenes ar sociālām vai individuālām problēmsituācijām, tās neidentificē vai nevēlās citu personu, tai skaitā speciālistu, iesaisti. Rezultātā, problēmsituācijai nonākot sabiedrības redzes lokā, ģimenes vidē tā jau ir manāmi nostiprinājusies. Precizējot jēdzienu - neidentificē problēmsituāciju, autore vēlas izdalīt divu veidu situācijas. Vienā gadījumā, kad problēmsituācija netiek identificēta, sociālais darbinieks sastopas ar ģimenes modeli, kur uzvedības un vērtības normas ir ārpus pieņemtajām un regulētām sociālām normām. Respektīvi, ģimene deviantā uzvedībā nesaskata problēmu vai, piemēram, neizprot problēmu bērna pamešanas novārtā gadījumos. Tā pat arī neizprot cēloņu un seku likumsakarības. Gadījumos, kad bērns apzinātā vecumā pauž agresīvu rīcību vai pastāv citi uzvedības traucējumi, vecāki nespēj izprast un pieņemt to, kā sekas, kādai iepriekš gūtai traumatiskai pieredzei. Savu kārt, traumatiska pieredze bieži vien seko vardarbīgai rīcībai pret

bērnu. Otrs gadījums, kad ģimene neidentificē problēmsituāciju, pastāv, kad persona pieturas pie pieņemtajām sociālās uzvedības un vērtību normām, traumatiskai pieredzei nav ārēju indikatoru, bet seku negatīvā ietekme ir attīstības posmā, kas rezultātā destruktīvi atsauksies gan uz mentālo, gan fizisko veselību. Bērniem, ietekmējot vai pat kavējot attīstību.

Balstoties uz savas prakses pieredzi, autore secina, ka gadījumi, kad ģimene vēršas pēc palīdzības un atbalsta, problēmsituācijas pirmsākumos, kad vēl ir iespēja sniegt atbalstu preventīvā pieejā, ir ļoti reti.

Par jauno bērnu tiesību un interešu nodrošināšanas jomas perspektīvu Bērnu labbūtības sistēmas integrēšanu esoša labklājības sistēmā savus redzējumu izteica arī Rīgas domes Sociālās pārvaldes priekšnieks Mārtiņš Moors, ar ko viņš rosina pievērst uzmanību sekojošiem pieturpunktiem, kam nepieciešams pievērsties ieviešot praksē jauno bērnu politikas virzību.

“Viņaprāt, labbūtības “piramīda”, kas attēlo bērnu labbūtības politikas sistēmu, ir teorētiska, jo dzīvē tik striktas robežas faktiski nepastāv. Jo var būt situācijas, kur ģimenē ir četri bērni un katrs bērns atrodas citā piramīdas daļā” (Moors M., 2020.).

M. Moors savu redzējumu pamato ar piemēru, kad, bērnam piedzimstot, tam dzemdību namā tiek nodrošināta veselības aprūpes pakalpojumi un vecākiem sniegts atbalsts jaundzimuša bērna aprūpē, lai bērna veselība un attīstība tiktu ievirzīta pareizajās virzienā, kā arī, lai laicīgi pamanītu iespējamus nākotnes riskus. Otrs bērns apmeklē pirmsskolas izglītības iestādi, kur, pastāvot uzvedības vai attīstības traucējumu indikatoriem, tie tiek identificēti. Trešais bērns ir pusaudža gados, kurš apmeklē pašvaldības dienas centru vai citu programmu. Par ceturto bērnu, iespējams, bāriņtiesa ir ierosinājusi administratīvo procesu, par iespējamu aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem (Moors M., 2020.).

“Piedāvātajā risinājumā kopumā ir aizmirsts, ka bērna labklājība ir saistīta ar ģimeni un vecāku spēju tikt galā ar dažādām situācijām, tāpat runa ir par atbalstu ģimenēm: Pastāv viens ļoti būtisks risks. Mēs visi apzināmies, ka pašreizējā bērnu tiesību aizsardzības politika ir sadrumstalota. Un, ļoti iespējams, tā ir sadrumstalota tieši tāpēc, ka mēs runājam par bērnu, lai gan vajadzētu koncentrētos uz ģimeni runāt par ģimenes atbalsta politiku, kuras diemžēl Latvijā nav” (Moors M., 2020.).

Nemot vērā iepriekš minēto, autore uzrunāja PKC konsultanti Bērnu labbūtības sistēmas projekta koordinatori Sigitu Sniķeri. Autore lūdza iepazīstināt ar projektu detalizētāk un precizēt sekojošus jautājumus – kādā stadijā pašlaik ir minētais projekts un, kāda loma atvēlēta Sociālo dienestu un sociālo darbinieku iesaistei? Bērnu labbūtības sistēmas projekts atrodas gan vēl izstrādes procesā, gan arī ir ieviests pilotprojekts. Bērnu labbūtības sistēmas projekta ietvaros ir izstrādāta metodika Bērnu skrīnings attīstības risku un vajadzību novērtēšanai. Metodika paredz divu posmu pieejas bērna novērtēšanai. Pirmais posms paredzēts bērnu 0 līdz 3 gadu vecumam,

otrs posms 3 līdz 6 gadu vecuma bērnu skrīningam. Metodikā izstrādātas vadlīnijas pirmā posma skrīningam ārstniecības un veselības aprūpes personālam, otrā posma skrīningam pirmskolas izglītības iestāžu pedagogiem un speciālistiem. Sigita Sniķere pamato, ka bērna agrīnajā vecuma posmā, ārstniecības un veselības aprūpes speciālisti ir pirmās personas, ar kurām ģimene nonāk sabiedrības redzes lokā. No bērna 3 gadu vecuma, minētajiem speciālistiem pievienojas arī pirmskolas izglītības iestāžu speciālisti. Autore piekrīt PKC konsultantei, minot piemērus, ka sociālā darba praksē, vairums personu (ģimeņu) nonāk sociālā darbnieka redzes lokā pēc saņemtās informācijas no veselības aprūpes iestādēm vai izglītības iestādēm. Īpaši pateicīgi sociālie darbinieki ir dzemdību nama speciālistiem, kuri nereti ziņo par iespējamiem riskiem jaundzimušā ģimenē. Pilotprojekta ietvaros skrīninga metodika tika ieviesta dažu pašvaldību pirmskolas izglītības iestādēs. Esošie rezultāti rāda, ka 30 % bērnu un to ģimenēm, nepieciešama veselības aprūpes vai citu atbalsta speciālistu konsultācijas. Aptuveni pusei no minēto bērnu, kuriem skrīnings uzrādīja veselības vai uzvedības traucējumu indikācijas, ģimenēm nepieciešama sadarbība ar atbalsta specialistu ģimenes prasmju un bērnu aprūpes un attīstības veicināšanā. Bērnu labbūtības sistēmas projekta koncepcija paredz perspektīvā attīstīt starpdisciplināru sadarbību, izstrādājot vadlīnijas sociālā dienesta iesaistei atbalsta sniegšanai ģimenēm (Sniķere S., 2023).

Esošā sociālā darba prakse, balstoties uz starpinstitucionālu sadarbību, vadās pēc rīcības algoritma – iestādei vai speciālistam, konstatējot bērnam un ģimenei nepieciešamību pēc citu speciālistu atbalsta vai konsultāciju, tā ziņo kompetentai iestādei par konstatētiem riskiem vai indikācijām. Sociālais dienests regulāri saņem ziņojumus no Valsts policijas, Pašvaldības policijas, ārstniecības iestādēm, pirmskolu un izglītības iestādēm.

2. UZ BĒRNU CENTRĒTA PIEEJA

2.1. Teorētiskais ietvars

Iepazīstot bērnu tiesību un interešu jēdzienu, tā vispārīgo tvērumu un prakses perspektīvas, autore secina, ka viena no atbilstošākām sociālā darba prakses teorijām, kur integrēt bērnu tiesību un interešu nodrošināšanu, ir uz bērnu centrēta pieeja. Atskatoties uz bērnu tiesību un interešu termina analīzi, autore izdala sekojošus atslēgas vārdus - bērna labākās intereses, ģimene, vardarbība, starpinstitucionāla sadarbība, agrīna risku identifikācija, prevence, atbalsta pasākumi un bērna iesaiste.

Dr. Vivjena Bārnsa (*Vivienne Barnes*) pētījuma ietvaros apkopojusi sekojošas īpašības, kuras bērni izvirza, lai speciālists kļūtu par uzticamības personu:

- viegla saruna – pārrunas veikt atbilstoši bērna vecumam, attīstībai un vides faktoriem, kurā viņš dzīvo;
- būt sadzirdētam un saprastam – lai šī izpratne arī tiktu īstenota;
- stabilitāte – veidot pastāvīgas, stabilas un uzticamas attiecības;
- ieinteresētība;
- izturība;
- godīgums – sniegt informāciju par procesa norisi, turpmākiem plāniem, novērtējumu un lēmumiem;
- konfidencialitāte;
- cieņa – parādīt, ka bērns ir kompetents labākā risinājuma sasniegšanai;
- efektīvi risinājumi;
- pozitīvs novērtējums (Barnes V., 2018.).

Šajā nodaļā autore detalizētāk apskatīs uz bērnu centrētu pieeju un tā izmantošanu sociālā darba praksē autores Dr. Vivjenas Bārnsas redzējumā. Dr. Vivjena Bārnsa ir Kingstonas Universitātes Sociālā darba skolas vecākā pasniedzēja, un viņai ir liela pieredze darbā ar bērniem un jauniešiem kā sociālajai darbiniecei un vēlāk kā bērnu aizstāvei. Viņa īpaši interesējas par bērnu tiesībām un ir veikusi doktora pētījumu par sociālo darbu un interešu aizstāvību ar bērniem un jauniešiem aprūpes sistēmā.

Uz bērnu centrētai pieejai katrs autors, kurš šo pieeju analizējis, izskata to, kādā savā mērķa perspektīvā. Piemēram, Dr. Vivjena Bārnsa un Bodila Rasmusone pieeju integrē bērnu tiesību un interešu aizstāvību sociālā darba praksē, autore Annabela Goodyera pieeju skatījusi uz bērnu

centrētā pieeja audžuģimeņu aprūpē, bet autors Rogiers Van 't Roods, kurš pārstāv izglītības nozari, uz bērnu centrēto pieeju skata izglītības kontekstā. Šī darba autore jau iepriekš minējusi, ka sociālā darba praksē darbam ar ģimenēm ar bērniem ļoti svarīgs aspekts ir tieši sadarbība ar citām iestādēm, kurās arī tiek pārstāvēti bērni, gan izglītības iestādes, gan veselības aprūpes iestādes, gan audžuģimenes.

Dr. Vivjena Bārnsa atzīmē, ka teorijai, uz bērnu centrēta pieeja, nav vienotas definīcijas, holistiski to raksturojot, ka bērns ir redzams un tiek turēts fokusā visā novērtējuma laikā un, ka vienmēr tiek ņemtas vērā bērna perspektīvas (Barnes V., 2018.).

Bodila Rasmusone uz bērnu centrētu pieeju sociālā darba prakses ietveros raksturo kā darbu gan bērnu labā, gan kopā ar viņiem, un šajā ziņā tā ir saistīta ar līdzīgiem un radniecīgiem jēdzieniem. Viens no veidiem, kā šos jēdzienus ievietot kontekstā, ir izmantot trīs P (*Provision, Protection and Participation*) — nodrošinājums, aizsardzība un līdzdalība. Nodrošināšana un aizsardzība nozīmē darbu bērnu labā, savukārt līdzdalība nozīmē bērnu iekļaušanu un darbu ar viņiem. Šos jēdzienus bieži izmanto, lai uzsvērtu bērnus kā dalībniekus un indivīdus (Rasmusson B., 2010). Savu kārt, Annabela Goodyera arī atzīmē, ka nav vispārīgas vienošanās, ko nozīmē uz bērnu centrēta pieeja, bet pamatprincips ietver saistību ar bērnu un viņa ģimeni, to pakalpojumu piešķiršanu, kas ir atbilstošākās viņa individuālajām vajadzībām, ņemot vērā viņu vēlmes, tomēr tajā pat laikā sociālām darbiniekam apzinoties, ka bērns var pilnībā neizprast visus riskus (Westwood, J. 2013.).

Sociālā darba praksē pastāv noteikts resursu kopums, kas paredzēts bērna atbalstam un sociālai rehabilitācijai un tiek piešķirts, lielākoties, ņemot vērā bērna vecāku, vai sociālā dienesta sadarbības iestāžu sniegto informāciju. Tādējādi, bērna patiesās domas, vēlmēs un vajadzības, nereti paliek otrā plānā un nenoskaidrotas. Lielākā daļa sociālā darba teorijās bērns tiek skatīts kā ģimenes sistēmas elements. Protams, bērns neeksistē autonomi, viņš vienmēr būs saistīts ar vecākiem vai citām aprūpes personām. Sociālā darba praksē, darbā ar ģimenēm ar bērniem, autore novērojusi negatīvu tendenci, ka sniegtais atbalsts un sociālās rehabilitācijas pakalpojumi nesniedz ilgtermiņa rezultātu. Problēmsituācija, īsā laika periodā, atgriežas savā sākotnējā punktā. Pārskatot veiktā sociālā darba procesu, autore konstatē, ka pats bērns konsultācijās ticis iesaistīts reti vai nemaz. Tajās reizēs, kad sociālām darbiniekam ir izdevies pārrunāt situāciju ar bērnu (pārsvarā tie bijuši bērni pusaudža vecumā), saruna raisās samērā apgrūtināti. Atbildes uz jautājumiem nepārsniedz “jā” un “nē” robežas. Sociālām darbiniekam, formulējot atvērta tipa jautājumus, arī atbildes seko samērā lakoniskas.

Ņemot vērā iepriekš minēto, autore secina, ka šādas nekonstruktīvas sarunas pamatā ir bērna neuzticēšanās. Tas arī ir pilnībā pamatoti, jo no vienas vai divām tikšanās reizēm, uzticība nevar izveidoties. Autore vēlās minēt arī praktisku piemēru no sociālā darba prakses, kas apliecina neuzticēšanās faktu. Pārrunās ar bērnu (pusaudzi) sociālā darbiniece kā vienu no atbalsta formām piedāvāja psihologa konsultācijas. Bērns šādu iespēju noraidīja, pamatojot, ka nevēlās ne ar vienu speciālistu runāt par savu problēmsituāciju, jo informācija nonāksot gan pie vecākiem, gan skolas vidē.

Noslēdzot uz bērnu centrētas pieejas definēšanas sadaļu, Dr. Vivjena Bārnsa apkopo svarīgākās vadlīnijas, pie kurām būtu jāpieturās pieejas iekļaušanai sociālā darba praksē:

- Bērna vēlmju un jūtu noskaidrošana, sazinoties atbilstoši viņa vecumam, valodas etniskai piederībai un spējām;
- Sarunās par labklājību, uzsvērt bērna līdzdalību;
- Bērna iekļaušana lēmuma pieņemšanā, ņemot vērā viņa unikālās zināšanas par situāciju;
- Nepieļaut, ka citu spriedumi par to, kas ir bērna interesēs, un ierobežojumi, kas atsaucas uz riskiem, ietekmē profesionāļa darbā ar bērniem ņemt vērā bērna domas (Barnes V., 2018.).

2.2.Uz bērna centrētā pieeja sociālā darba praksē

Bērnu novērtēšanā sociālajiem darbiniekiem ir jāraugās holistiski, ņemot vērā bērnu, tā attīstību, audzināšanu, ģimeni un vides faktorus. Dr. Vivjena Bārnsa izvērtēšanas procesā balstās uz relācijas teoriju, kas skaidro, ka indivīdu nevar skatīt un izvērtēt atrauti no konteksta. Tas nozīmē, ka jāņem vērā personas nozīmīgās saiknes un saistības – radnieki, draugi, sabiedrības, kur uzturas un pārējie vides faktori. Tā pat ne mazāk svarīgs aspekts darbā ar ģimenēm ar bērniem ir dažādām psiholoģijas teorijām, kā piemēram Bolbija un Piažē piesaistes un kognitīvās attīstības teorijas. Virzoties tālāk arī socioloģijas teorijas uzsver bērna lomas nozīmīgumu sabiedrībā un lielāku uzsvāru liek uz bērnu kā uz aktīvu sabiedrības dalībnieku (Barnes V., 2018.).

Dr. Vivjena Bārnsa apkopojusi sociālā darbinieka bērna novērtējuma vadlīnijas principus, kas nosaka sekojošo:

- bērns ir centrā – ja pastāv interešu konflikts, lēmums jāpieņem bērna interesēs;
- veicot situācijas novērtēšanu, jāņem vērā bērna attīstība;
- visas darbības vērstas uz rezultātu bērna labākajās interesēs;

- holistiska pieeja;
- vienlīdzība;
- identificēt grūtības;
- procesa nepārtrauktība;
- pastāvīgi pārskatīt sniegtos pakalpojumus un atbalstu (starpizvērtēšana).

Pirms bērna novērtēšanas procesa ļoti svarīgi ir sniegt bērnam informāciju un paskaidrot, kas ir novērtējams un kāpēc tas notiek un jāsaņem bērna piekrišana, tas jāveic bērnam saprotamā valodā un piemērotā veidā (Barnes V., 2018.).

Sociālā darba praksē novērota negatīva tendence, kad sociālie darbinieki, novērtēšanas procesā, koncentrējas uz vecāku nepilnībām. Piemēram, ja ģimenē piedzīvota vardarbība, psihotropu vielu lietošana vai pastāv bērna pamešana novārtā, sociālais darbinieks pievēršās vecāku uzvedībai, neievērojot tā ietekmi uz bērniem. Tādēļ ir tik svarīgi apsvērt bērnu aizsardzību no bērna perspektīvas, liekot tos prakses centrā. Veicot iepriekš minētā pārskatu, jāatzīmē sekojoši kopsavilkuma punkti:

- pie neveiksmīgas bērna aizsardzības cēloņiem jāmin nepietiekamu informācijas apmaiņu un nekoncentrēšanās uz bērnu un nepietiekami resursi sociālam darbam bērnu aizsardzībā;
- bērni un jaunieši saka, ka vēlas cieņu, pilnīgu informāciju par procesa norisi un atbalstu;
- lai aizsargātu bērnus un jauniešus no vardarbības un pamešanas novārtā, jāņem vērā katrs bērns individuāli;
- bērniem un jaunieši, kuri iesaistīti seksuālā vardarbībā, nepieciešama papildus speciālistu un profesionāļu iesaiste (Barnes V., 2018.).

Darba autore pārskatot bērna novērtēšanas procesu savas prakses ietvaros, secina, ka uz bērnu centrēta pieeja diemžēl izpaliek. Latvijā bērna novērtēšanai ir spēkā divu veidu instrumenti. Viens no tiem ir apstiprināts ar 2017. gada 13. jūnija Ministru kabineta noteikumiem Nr. 338 “Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem”, kur noteikumu 3.pielikums “Riska novērtēšanas kritēriji” - bērna raksturojums, ietver vairākas pozīcijas, lai veiktu bērna novērtēšanu ģimenes vidē. Lielākā daļa kritēriju vērsti uz bērna pamatvajadzību novērtēšanu, bet autores prāt, nav vērsti uz tiešām parrunām ar bērnu, kur tiktu paustas bērna domas un sajūtas. Otrs instruments bērna novērtēšanā jau detalizētāk vērsts uz bērna novērtēšanu un tā pozīcijas iekļauj individuālas pārrunas ar bērnu, sociālam darbiniekam ļaujot dziļāk iejusties situācijā no bērna perspektīvas. Šī

metode apstiprināta ar 2020.gada Metodisko materiālu sociālajam darbam ģimenēm ar bērniem (turpmāk Metodiskais materiāls).

Metodiskais materiāls ietver vairāku posmu izvērtēšanu - pamatvajadzību kritēriju izvērtēšana, padziļinātā un paplašinātā izvērtēšana.

“Pamatvajadzību kritēriju izvērtēšana ir viena no būtiskākajām izvērtēšanas metodēm ģimenēm ar bērniem, kurās jau pēc pirmreizējās informācijas izvērtēšanas ir novērojamas multiplas problēmas, kuru rezultātā notiek bērna pamešana novārtā, pamatvajadzību nenodrošināšana un radušās apdraudējuma situācijas vai novērojamas apdraudējuma risku pazīmes” (AC Konsultācijas, 2020.).

Metodiskais materiāls norāda, ka “pamatvajadzību kritēriju izvērtēšana nedrīkst būt formāls process. Formālai izvērtēšanai nav nozīmes ne sociālā darbinieka darba rezultātam, ne klientam. Izvērtēšanai ir jāveltī tik tikšanās reizes, cik tas ir nepieciešams, lai sociālais darbinieks būtu pilnībā pārliecināts, ieguvīš pietiekošu informāciju un kopskatu par katru no pamatvajadzībām” (AC Konsultācijas, 2020.).

Pamatvajadzību kritēriju izvērtēšana nosaka bērnu izvērtēšanu atbilstoši tā vecumam – 0 līdz 6 gadi, 7 līdz 12, gadi un 13 līdz 18 gadi. Izvērtēšanas posmi iedalās

- A. Bērna fiziskā aprūpe;
- B. Bērna drošība;
- C. Piesaiste un attiecības;

D. Sociālās attiecības un attīstība (AC Konsultācijas, 2020.).

Metodiskais materiāls, izvērtējot bērnus no 7 gadu vecuma, ļauj to darīt arī bez vecāku iesaistes, kas var kalpot kā samērā būtisks elements sociālā darba procesā. Tā pat arī svarīgs ir iepriekš minētais Metodiskā materiāla komentārs, kur uzsvērts, ka izvērtēšanas process nesniegs rezultātus, ja tas tiks veikts ar formālu pieeju.

Starptautiskā sociālā darba praksē plaši izmantots ir Novērtējuma trīsstūris (skat. 2.2.1. att.). Detalizētu skaidrojumu šim novērtējuma instrumentam sniedz Londonas bērnu aizsardzības asociācija (*London Safeguarding Children Partnership (LSCP)*).

Novērtējuma trīsstūris paredz trīs bērna labklājības dimensijas:

- 1) bērna attīstības vajadzības;
- 2) vecāku spējas tos izpildīt;
- 3) ģimenes un vides faktori, kas varētu ietekmēt šo vajadzību apmierināšanu (LSCP, 2023.).

2.2.1. att. Novērtējuma trīsstūris

1. Bērna attīstības vajadzību dimensijas apakšpozīcijas:

Veselība

1.1 Ietver augšanu un attīstību, kā arī fizisko un garīgo labklājību. Uzmanība arī jāpievērš ģenētisko faktoru un kognitīvo vai funkcionālo traucējumu ietekmei, atbilstošas veselības aprūpes saņemšanai, atbilstoša ēdiena nodrošināšanai, ņemot vērā bērna vecuma posmu un attīstības pārbaudes, kā arī vecākiem bērniem pieejamo informāciju par jautājumiem, kas ietekmē veselību, tostarp seksuālo izglītību un aizliegtu vielu lietošanu.

Izglītība

1.2 Aptver visas bērna kognitīvās attīstības jomas, kas sākas no dzimšanas. Ietver iespējas: rotaļām un mijiedarbībai ar citiem bērniem, piekļūt grāmatām, apgūt dažādas prasmes un attīstīt intereses. Iesaistīts pieaugušais, kurš ir ieinteresēts izglītības aktivitātēs un sasniegumos, ņemot vērā arī bērna speciālās izglītības vajadzības.

Emocionālā un uzvedības attīstība

1.3 Kā bērns izrāda jūtas un emocionalitāti, primāri vecākiem un aprūpētājiem, bērnam augot, sabiedrībā. Ietver agrīnās piesaistes raksturojumu, temperamenta īpašības, pārmaiņu pieņemšanu, reakciju uz stresu un paškontroli.

Identitāte

1.4 Attiecas uz bērna pašsajūtu kā uz atsevišķu cilvēku. Ietver bērna skatījumu uz sevi un spējām, paštēlu un pašnovērtējumu, kā arī pozitīvas individualitātes izjūtu. To var veicināt rases

religija, vecums, dzimums, seksualitāte un invaliditāte. Ģimenes, vienaudžu grupas un plašākas sabiedrības, tostarp citu kultūras grupu, piederības un pieņemšanas sajūta.

Ģimenes un sociālās attiecības

1.5 Empātijas attīstīšana un spēja iejusties kāda cita vietā. Ietver stabilas un sirsnīgas attiecības ar vecākiem vai aprūpētājiem, labas attiecības ar brāļiem un māsām, vecumam atbilstošas draudzības nozīme ar vienaudžiem un citām nozīmīgām personām bērna dzīvē un ģimenes reakcija uz šīm attiecībām.

Sociālā prezentācija

1.6 Attiecas uz bērna pieaugošo izpratni par to, kā ārējā pasaule uztver izskatu, uzvedību un jebkādus traucējumus un radīto iespaidu. Ietver apgērba atbilstību vecumam, dzimumam, kultūrai un reliģijai; tīrība un personīgā higiēna; un vecāku vai aprūpētāju padomu pieejamība par prezentāciju dažādos apstākļos.

Pašaprūpes prasmes

1.7 Attiecas uz to, kā bērns iegūst praktiskas, emocionālas un saskarsmes kompetences, kas nepieciešamas patstāvības attīstīšanai. Ietver agrīnas praktiskās iemaņas, lai apgērbtos un paēstu, iespējas iegūt pārliecību un praktiskās iemaņas, lai veiktu aktivitātes ārpus ģimenes, kā arī patstāvīgas dzīves prasmes vecākiem bērniem. Ietver pamudinājumu apgūt sociālo problēmu risināšanas pieejas. Īpaša uzmanība pašaprūpes prasmju attīstīšanā jāvelta bērniem ar traucējumiem, kā arī sociālajiem apstākļiem, kas tos ietekmē (LSCP, 2023.).

2. Vecāku kapacitātes dimensijas apakšpozīcijas:

Pamata aprūpe

2.1 Bērna pamatvajadzību nodrošināšana, atbilstoša medicīniskā un zobārstniecības aprūpe. Ietver pārtikas, dzērienu, siltuma, pajumtes, tīra un piemērota apgērba un atbilstošas personīgās higiēnas nodrošināšanu.

Drošības nodrošināšana

2.2 Bērna pienācīga aizsardzība pret apdraudējumu vai briesmām. Ietver aizsardzību pret būtisku kaitējumu vai briesmām, kā arī no saskarsmes ar nedrošiem pieaugušajiem/citiem bērniem un pret paškaitējumu. Apdraudējumu un briesmu atpazīšana gan mājās, gan citur.

Emocionāls siltums

2.3 Bērna emocionālo vajadzību apmierināšanas nodrošināšana, radot bērnam sajūtu, ka tiek īpaši novērtēts, un pozitīvu savas rases un kultūras identitātes sajūtu. Ietver bērna prasību nodrošināšanu pēc drošām, stabilām un sirsnīgām attiecībām ar nozīmīgiem pieaugušajiem, ar

atbilstošu iejūtību un atsaucību uz bērna vajadzībām. Atbilstošs fiziskais kontakts, komforts un glāstīšana, kas ir pietiekama, lai parādītu siltu cieņu, uzslavu un iedrošinājumu.

Iedrošināšana

2.4 Veicināt bērna mācīšanos un intelektuālo attīstību, iedrošinot un veicinot sociālās spējas. Ietver arī bērna kognitīvās attīstības un potenciāla veicināšanu, mijiedarbojoties, sazinoties, runājot un atbildot uz bērna valodu un jautājumiem, iedrošinot un iesaistoties bērna rotaļās, kā arī veicinot izglītības iespējas. Dot bērnam iespēju gūt panākumus un nodrošināt skolas apmeklējumu vai līdzvērtīgu iespēju. Veicināt bērna dzīves izaicinājumu pārvarēšanu.

Norādījumi un robežas

2.5 Galvenie vecāku uzdevumi ir atbilstošas uzvedības un emociju kontroles un mijiedarbības ar citiem demonstrēšana un modelēšana, kā arī norādījumi, kas ietver robežu noteikšanu, lai bērns spētu veidot sabiedrībai atbilstošu morālo vērtību un sirdsapziņas iekšējo modeli un sociālo uzvedību. Mērķis ir dot bērnam iespēju izaugt par autonomu pieaugušo, kuram ir savas vērtības un kurš spēj demonstrēt atbilstošu uzvedību ar citiem, nevis būt atkarīgam no noteikumiem. Ietver sociālo problēmu risināšanu, dusmu pārvaldību, uzmanību pret citiem, kā arī efektīvu disciplīnu un uzvedības veidošanu.

Stabilitāte

2.6 Pietiekami stabilas ģimenes vides nodrošināšana, lai bērnam varētu attīstīties un saglabāt drošu pieķeršanos primārajam(-iem) aprūpētājam(iem), lai nodrošinātu optimālu attīstību. Tiek nodrošināts, ka netiek liegta droša piesaiste, emocionāls siltums. Vecāku reakcija mainās un attīstās atbilstoši bērna attīstības gaitai. Turklāt jānodrošina, ka bērni uztur kontaktus ar svarīgiem ģimenes locekļiem un nozīmīgiem citiem (LSCP, 2023.).

3. Ģimene un vides faktori

Ģimenes vēsture un darbība

3.1 Ģimenes vēsture ietver gan ģenētiskus (bio), gan psihosociālus faktoros. Ģimenes darbību ietekmē tas, kas mājsaimniecībā dzīvo un kā viņi ir saistīti ar bērnu. Būtiskas izmaiņas ģimenes / mājsaimniecības sastāvā, vecāku bērnības pieredzes vēsture, nozīmīgu dzīves notikumu hronoloģija un to nozīme ģimenes locekļiem, ģimenes funkcionēšanas būtība, tostarp brāļu un māsu attiecības un to ietekme uz bērnu, vecāku stiprās puses un grūtības, tostarp tās, kas saistītas ar vecāku prombūtni, attiecības starp šķirtiem vecākiem.

Plašāka ģimene

3.2 Ietver radniecīgas un nesaistītas personas un prombūtnē esošas personas. Kāda ir viņu loma un nozīme bērnam un vecākiem, un kādā veidā?

Mājoklis

3.3 Vai mājoklī ir pamata ērtības un aprīkojums, kas atbilst bērna un citu ģimenes dalībnieku vecumam un attīstībai? Vai mājoklis ir pieejams un piemērots ģimenes locekļu invalīdu vajadzībām? Ietver mājokļa iekšpusi un ārpusi, kā arī tuvāko apkārtni. Galvenās ērtības ir ūdens, apkure, sanitārija, ēdiena gatavošanas iespējas, gulēšanas kārtība un tīrība, higiēna un drošība un to ietekme uz bērna audzināšanu.

Nodarbinātība

3.4 Kuri ģimenes dalībnieki strādā, viņu darba modelis un kādas izmaiņas? Kādu iespaidu tas atstāj uz bērnu? Kā darbu vai darba neesamību vērtē ģimenes dalībnieki? Kā tas ietekmē viņu attiecības ar bērnu?

Ienākumi

3.5 Pieejamie ģimenes ienākumi ilgtermiņā. Vai ģimene saņem visas tiesības uz pabalstiem? Pietiekami ienākumi, lai apmierinātu ģimenes vajadzības. Veids, kā tiek izmantoti ģimenei pieejamie resursi. Vai ir finansiālas grūtības, kas ietekmē bērnu?

Ģimenes sociālā integrācija

3.6 Vietējās apkaimes un kopienas plašāka konteksta izzināšana un tā ietekme uz bērnu un vecākiem. Ietver ģimenes integrācijas vai izolācijas pakāpi, viņu vienaudžu grupas, draudzību un sociālos tīklus un tiem piešķirto nozīmi.

Kopienas resursi

3.7 Apraksta visas apkārtņē esošās iespējas un pakalpojumus, tostarp primārās veselības aprūpes, dienas aprūpes un skolu universālos pakalpojumus, lūgšanu vietas, transportu, veikalus un brīvā laika pavadīšanas pasākumus. Ietver resursu pieejamību un standartus, kā arī ietekmi uz ģimeni, tostarp invalīdiem (LSCP, 2023.).

Šīs metodes mērķis ir palīdzēt noteikt, vai bērnam nepieciešams papildu atbalsts. Tas nodrošina atbalsta nepārtrauktību, sniedz sociālam darbiniekam informāciju par vajadzībām un līmeņiem, kas var norādīt, ka bērnam vai jaunietim ir nepieciešams papildu atbalsts. Veicot novērtējumus un piedāvājot pakalpojumus, sniedzot palīdzību un atbalstu, speciālisti var būt elastīgi un reaģēt uz dažādiem bērnu un ģimeņu vajadzību līmeņiem. Ietvars atzīst, ka, lai arī cik sarežģītas būtu bērna vajadzības, universālie pakalpojumi, piemēram, izglītība un veselība, vienmēr tiks sniegti līdzās jebkuram speciālista papildu pakalpojumam (LSCP, 2023.).

3. SOCIĀLĀ DARBA LOMAS

Darba I un II nodaļās detalizēti tika apskatīts bērnu tiesību un interešu jēdziens, tā tvērums gan nacionālā, gan starptautiskā līmenī. Lai gūtu panākumus un rezultatīvus risinājumus sociālā darba praksē, pārstāvot bērnu tiesības un intereses, autores prāt, šis jēdziens vis optimālāk iekļausies uz bērnu centrētā pieejā. Analizējot uz bērnu centrētu pieeju, tā būtību, principus un vadlīnijas, autore secina, ka sociālais darbinieks lielu daļu no sava darba, ir bērna pārstāvis.

Sociālā darba teorija, sociālā darbinieka noteiktu darbību kopumu vienotā perspektīvā, izdala kā sociālā darbinieka profesionālās lomas –

sociālā darbinieka profesionālās lomas ir noteiktu darbību un pienākumu kopums, kas tiek izraudzīts, īstenots un kombinēts kā viens no elementiem sociālā darbinieka mijiedarbībā ar indivīdu, grupu, kopienu. Lomas un priekšstati par lomām var atšķirties gan dažādās valstīs, gan institūcijās, kurās darbinieki strādā, kā arī dažādos sociālās prakses līmeņos, turklāt lomas laika gaitā mainās (Bela B,Rasnača L., 2023.).

3.1. Advokāta loma

Atgriežoties pie bērnu tiesību un interešu pārstāvības, pēc sociālā darbinieka lomu sadalījuma, autore turpinājumā detalizētāk apskatīs sociālā darbinieka praksi, ieņemot advokāta (pārstāvja, aizstāvja) lomu. Sociālā darba literatūrā advokāta loma vairāk tiek interpretēta kā pārstāvis vai aizstāvis. Arī Latvijas sociālā darba vārdnīca advokāta lomu definē kā arī aizstāvja loma.

Advokāta loma, arī aizstāvja loma ir sociālā darbinieka profesionālo darbību kopums ar mērķi veicināt un nodrošināt indivīda, ģimeņu un grupu interešu pārstāvniecību mikrolīmenī, mezolīmenī un makrolīmenī. Sociālā darbinieka uzdevums ir diskutēt, argumentēt un pārstāvēt savu klientu vajadzības un intereses, lai: 1) sniegtu atbalstu tiem, kas paši nevar izteikt savu viedokli un panākt savu tiesību respektēšanu; 2) nodrošinātu klientiem pieejamību pamata resursiem, piem., dzīvojamai platībai, veselības aprūpei; 3) palīdzētu izprast nepieciešamo informāciju un piekļūt pakalpojumiem. Loma tiek īstenota, galvenokārt veicot konsultējošo un atbalstošo funkciju. Loma ir tipiska un tradicionāla profesionālā loma sociālajā darbā, tomēr, veicinot pārmaiņas mūsdienu sociālās drošības politikā un attīstot jaunas sociālās programmas, tās nozīme dažkārt tiek nepamatoti piemirsta sociālā darba makrolīmeņa un mezolīmeņa praksē (Bela B,Rasnača L., 2023.).

Aizstāvja lomas definīcija uzskaita vairākas funkcijas, ko ietver šī loma – atbalsts, nodrošinājums, palīdzība. Savu kārt, šīm funkcijām pakārtotas ir daudzas jo daudzas jomas. Sniedzot atbalstu klientam, savu tiesību realizācijai, sociālam darbiniekam jārēķinās, ka kopumā personu tiesības ir ļoti plašs lauks. Sociālais darbinieks nav kvalificēts jurists, kurš, ja ne detalizēti orientējās visās tiesību nozarēs, tad pārzinās, kur rodama informācija, tā ir jurista kompetence.

Sociālā darbinieka klientiem, lielākoties gadījumos, nebūs iespējas vērsties pie kvalificēta jurista, izņemot gadījumus, kad klients ir krimināprocesa cietušais vai aizdomās turētais, kad tiek piešķirts valsts nodrošināta aizstāvība. Sociālā darba praksē, autore vēl jo projām nereti novēro gadījumus, kad klientiem jāatgādina par nekavējošu policijas izsaukšanu vardarbības gadījumos, īpaši, ja ģimenē ir bērni. Kā arī par tūlītēju iespēju nošķirt varmāku no ģimenes. Minētie piemēri ir tikai viena neliela daļa no personu tiesību jomas, ko pēc tāda pat algoritma var attiecināt un pārējām aizstāvja lomas funkcijām. Tādēļ var tikai apjaust sociālā darbinieka kompetences lauku, lai nodrošinātu personas tiesību un interešu pārstāvību. Pastāv divējādas situācijas, kad sociālam darbiniekam ir jāiestājās par bērna tiesību un interešu aizstāvību. Vienā gadījumā, kad jāsniedz atbalsts gan bērnam, gan arī ģimenei kopumā, kad bērna tiesības un intereses pārkāptas vai pastāv tāda iespēja, ārpus ģimenes loka. Kā arī situācijās, kad ģimene nespēj pārstāvēt bērnu, lai saņemtu tam pienākušos nodrošinājumus. Tā pat arī sociālais darbinieks var nonākt pretrunīgā situācijā, gadījumos, kad bērna aizstāvība ir ģimenes ietvaros. Respektīvi, kad bērna tiesības un intereses tiek pārkāptas no ģimenes locekļu puses. Šādas situācijas var izvērsties samērā komplicētas, jo sociālā darba prakse rāda, ka nereti sociālais darbinieks strādā abās pusēs.

Džonatans Pārkers (*Jonathan Parker*) un Greta Bradlija (*Greta Bradley*) grāmatā “Sociālā darba intervence” (*Social Work Intervention, Second Edition*) apskata advokāta (aizstāvja) lomu sociālā darba kontekstā. Ievadā autori atzīmē, ka jau vēsturiski aizstāvniecība tika uzskatīta par sociālā darba prakses galveno aspektu. Tai var būt izšķiroša nozīme, lai nodrošinātu, lai tiktu ieviesti būtiski preventīvie un agrīnās iejaukšanās elementi, proti, cilvēki tiek informēti par viņu tiesībām netikt pakļautiem vardarbībai un tiek atbalstīti šo tiesību īstenošanai, tostarp tiek nodrošināta piekļuve tiesiskai aizstāvībai (Pārkers Dž., Bradlija G., 2013.).

Autori atspoguļojuši aizstāvja lomas definīciju dažādās perspektīvās. Vienu no definīcijām autori raksturo, kā vairāk politiski un tiesiski orientētu - aizstāvība tiek izmantota kā līdzeklis, lai ietekmētu grupas vajadzību / tiesību līdzsvarošanu par labu indivīdu vajadzībām / tiesībām, jo īpaši tiem, kuri pārstāv mazaisargātās sociālās grupas. Autori atsaucas arī uz organizācijas "Action for Advocacy" definīciju, kad aizstāvība raksturota kā funkcionāli iekļaujoša - aizstāvis veic darbības, lai palīdzētu cilvēkiem pateikt, ko viņi vēlas, nodrošināt savas tiesības, pārstāvēt viņu intereses un saņemt nepieciešamos pakalpojumus. Aizstāvis darbojas sadarbībā ar cilvēkiem, kurus viņi atbalsta un nostājas viņu pusē. Aizstāvēšana veicina sociālo iekļaušanu, vienlīdzību un sociālo taisnīgumu (Pārkers Dž., Bradlija G., 2013.).

Džonatans Pārkers un Greta Bradlija aizstāvības jēdzienam izvirza vairākas dimensijas un ievirzes atkarībā no konteksta, kurā tas tiek izmantots:

- Paš aizstāvība - indivīds vai grupa pārstāv savas vajadzības vai vēlmes, ietver kolektīvu darbību ar kopienu attīstības grupu, pilsoņu tiesību grupu un arodbiedrību starpniecību. Būtībā paš aizstāvība ir, kad indivīds vai grupa veic kampaņas vai aizstāv savu balsi, nodrošinot savas vajadzības.
- Iedzīvotāja/u pārstāvniecība – cita persona pārstāv mazaisargātas personas uzskatus un aizstāv tiesības.
- Juridiskā pārstāvniecība - aizstāvība formālā juridiskā kontekstā, kas parasti ir līgumiski un/vai finansiāli ierobežota.
- Problēmsituācijas vai gadījuma pārstāvība - profesionāls interešu aizstāvības darbs ar atsevišķiem klientiem vai nelielām grupām, lai palīdzētu veicināt viņu perspektīvas un/vai formulēt viņu vēlmes un jūtas.
- Līdzinieku pārstāvniecība - aizstāvība, kas tiek realizēta indivīdam no viņam līdzīgo grupas, piemēram, atbalsts, tiek piedāvāts klientiem ar garīgās veselības problēmām no garīgās veselības klientu grupām (Pārkers Dž.,Bradlija G.,2013.).

Autori arī iepazīstina ar Toma Wilksa izstrādāto daudzdimensionālu modeli, kas aptver dažādu interešu aizstāvības pieejas, darbības jomas un orientāciju. Modelis ir samērojams ar dažādām prakses situācijām, ar kurām var saskarties sociālais darbinieks, un ilustrē elastību, kas nepieciešama, lai efektīvi veicinātu klientu intereses.

Izceļot četras aizstāvības dimensijas - mērķis, perspektīva, fokuss un darbības joma, Toms Wilkss parāda, ka aizstāvības mērķis var būt no runāšanas, pārstāvot kādu līdz atbalstam izteikt savas vajadzības pašam. Aizstāvības perspektīva var būt no pārliecināšanas līdz vārda došanai, fokuss aptver vajadzību līdz ekspresijai (atspoguļo klientu perspektīvas), un darbības joma ietver individuālu vajadzību līdz kolektīvām interesēm (Pārkers Dž.,Bradlija G.,2013.).

Augstāk minētajā tika apskatītas aizstāvja lomas sociālā darbā vispārējie principi. Bērnu tiesību un interešu aizstāvībā sociālais darbinieks var veicināt bērnu runāt par situāciju. Pat, ja bērnam ir fakti un pierādījumi par tiesību un interešu pārkāpumiem, nereti bērni baidās un nav pārliecināti par to, ka ir jārunā.

Dr. Vivjena Bārnsa interpretējusi aizstāvja lomu bērnu tiesību un interešu aizstāvībā, atzīmējot, ka aizstāvība ir sociālā darbinieka viena no galvenām lomām, nodrošinot bērna tiesības un intereses. Uzmanībai jābūt pievērstai bērna jūtām un vēlmēm un aizstāvim jāpiemīt gan prasmēm situācijas izvērtēšanai, gan izpratnei. Dr. Vivjena Bārnsa aizstāvību bērnu tiesību un interešu nodrošināšanā definē sekojoši: aizstāvība veicina vienlīdzību, sociālo taisnīgumu un

sociālo iekļaušanos. Tā dod iespēju runāt par sevi. Aizstāvība palīdz personai labāk apzināties savas tiesības un būt iesaistītiem lēmuma pieņemšanā (Barnes V., 2018.).

Kā iepriekš minēts, sociālam darbiniekam nepieciešamas prasmes un izpratnei, lai nodrošinātu bērnu tiesību un interešu aizstāvību. Dr. Vivjena Bārnsa apkopojusi nepieciešamās zināšanas sociālam darbiniekam:

- Detalizētas zināšanas normatīvajā regulējumā, politikā un tiesībās;
- Prasmes pārstāvēt gadījumu;
- Spēja piesaistīt citus ietekmīgus un kompetentus ekspertus un speciālistus;
- Pārlicība;
- Sarunu metodes;
- Noturība (Barnes V., 2018.).

Būt prasmīgam sarunu vadītājam ir viena no galvenajām interešu aizstāvības prasmēm. Sarunās var būt ievērts kompromisa elements, kā arī ir svarīgi gūt izpratni par otras puses viedokli. Rezumējot sarunas prasmes, vēlams ievērot sekojošas vadlīnijas: sarunā jābūt skaidrībai par sarunas pozīciju, elastība un atvērtības kompromisiem, izprast otra nostāju, konstruktīvas atbildes un, ja nolemjāt izmantot izaicinājumus, tad darīt to pārlicinoši (Barnes V., 2018.).

Autori Eimija Konlija Raita (*Amy Conley Wright*) un Kenets Džefs (*Kenneth J. Jaffe*) izstrādājuši un ieviesuši sešu soļu metodisku pieeju veiksmīgai bērnu pārstāvībai, kas uzskatāmi parādīta grāmatā “Seši soļi veiksmīgai bērnu interešu aizstāvībai” (“*Six Steps to Successful Child Advocacy*”). Autori, balstoties uz savu daudzu gadu pieredzi gan praktiskā darbā, gan pētījumu laukā, bērnu tiesību un interešu pārstāvībā, nonāca pie atziņas par visaptverošas un metodiskas pieejas, bērnu tiesību un interešu pārstāvībā, nepieciešamību.

Pirms pievērsties sešu soļu pieejas procesam bērna pārstāvības nodrošināšanai, autori apskata tādu svarīgu faktoru, kā bērna mijiedarbība ar apkārtējo vidi. Bērns ir īpaša statusa pārstāvis ar savām vajadzībām un pamattiesībām. Primāri bērns vienmēr būs atkarīgs no savas tuvākās vides – ģimene, aprūpes personas, iestāde. Tuvākam atbildīgo lokam seko kopiena un sabiedrība, kas arī ir atbildīgas par bērna aprūpi un aizsardzību. Ieskatu par bērna attiecībām un mijiedarbību ar apkārtējo vidi sniedz Bronfenbrennera ekoloģiskais modelis (turpmāk – Modelis) (Wright A.C., Jaffe K. J., 2013.).

Modelis ietver piecas vides raksturojošas sistēmas – mikrosistēmu, mezosistēmu, ekzosistēmu, makrosistēmu un hronosistēmu.

Mikrosistēma aptver bērna tuvāko vidi kā ģimene, aprūpes personas vai iestāde. Bērnam augot un attīstoties arī mikrovide iegūst plašākas aprises, ietverot pirmsskolas un skolas vidi,

kaimiņus un interešu izglītības nodarbībās esošo bērnu attiecības, vēlāk arī jauniešu kompānijas un grupu apvienības.

Mezosistēmu veido mikrosistēmu vides savstarpējā mijiedarbība. Piemēram, mijiedarbības starp ģimeni un bērna izglītības iestādi.

Ekzosistēma ir vide, kura ietekme uz bērnu ir pakārtota. Piemēram, vecāku attiecības ar vecvecākiem, vecāku darba apstākļi.

Makrosistēma ir visattālākā sistēma, kuru veido sabiedrība, kurā bērns dzīvo, iekļaujot gan valstiskās funkcijas, ģeogrāfisko lokāciju, kultūrvidi u.c.

Modelis ietver arī hronosistēmu, kas raksturo notikumu un vides izmaiņas (Wright A.C., Jaffe K. J., 2013.).

Izprotot bērna vides sistēmu pamatdarbību un to mijiedarbību, var virzīties tālāk uz sešu soļu pieejas procesu bērna pārstāvības nodrošināšanai.

Pirmais solis – problēmsituācijas apzināšana. Izstrādājot pirmā soļa procesu, autori Eimija Konlija Raita un Kenets Džefs pamatojās uz Rodžera Kaufmana (*Roger Kaufman*) vajadzību novērtējuma pamatmodeli. Visaptverošai problēmsituācijas apzināšanai autori iesaka veikt sekojošu faktoru analīzi:

1. Noteikt, izprast savu redzējumu, kāds būtu problēmsituācijas rezultatīvs risinājums.
2. Noskaidrot problēmsituācijas pāšreizējo statusu un tā ietekmi uz indivīdu.
3. Apzināt mērogu starp problēmsituācijas esošo statusu un vēlamu rezultātu.
4. Izstrādājiēt reālistisku un visaptverošu mērķi.
5. Sadaliet galveno mērķi detalizētākos mērķos katrai identifiētai nepilnībai.
6. Iepazītiniēt ar savu mērķi sadarbības un ieinteresētās personas.
7. Izvēlietiēt metodes un pieejas mērķu realizācijai.

Vēl viens svarīgs faktors, kas jāņem vērā pirms problēmsituācijas apzināšanas, ir noteikt, kādā sociālā darba līmenī pārstāvis darbosies, respektīvi – mikro, mezo vai makro līmenī (Wright A.C., Jaffe K. J., 2013.).

Pirmā soļa apgūšanai autori iesaka dažādas palīdzošas metodes, kuru izmantošana veicinās šo procesu. Viena no tām ir rumbas (centra) un spieķu pieēja (“hub and spoke approach”), kura veicina problēmas un ar to saistītu jautājumu izprašanu. Šī metode atspoguļo riteņa struktūru, kur rumba ir centrs – problēmsituācija, bet spieķi – no problēmsituācijas izrietošās papildproblēmas. Pārstāvāmās personas advokātam – aizstāvim, jāizprot, kas ir tas, ko nepieciešams mainīt, ko simbolizē riteņa rumba, un kas ir pārvaramie šķēršļi mērķa sasniegšanai, ko simbolizē spieķi (Wright A.C., Jaffe K. J., 2013.).

Otrais solis – problēmsituācijas un ietekmes izpēte. Lai pārstāvis nodrošinātu sekmīgu un rezultatīvu pārstāvības procesu, kā arī spētu sadarbības pārstāvjiem sniegt izsmeļošu un pamatotu informāciju, nepieciešams veikt saturošu izpēti. Izpētes ietvaros ir jāapzina pieejamie materiāli par problēmsituācijas tēmu un jāveic tā analīze. Jāpagūst statistikas dati, pārskati un citi aptaujas dati. Sadarbības pārstāvjus neinteresēs uz emocijām balstīti apgalvojumi, nepieciešama pamatota objektivitāte. Arī otrajā solī svarīgi ievērot, kurā sociālā darba līmenī ir pārstāvamais. Mikrolīmeņa aizstāvībā, kāda konkrēta bērna vārdā, mērķi būs bērna likumīgās tiesības, pamatvajadzības, pieejamo reursu apzināšana. Pētījumam ieteicams izmantot trīs pakāpju procesu. Pirmajā posmā jāizstrādā pētījuma jautājums, var sekot arī apakšjautājumi. Izpētes jautājumiem ir jābūt saistītiem ar pārstāvības mērķi un uzdevumiem. Otrajā posmā jāapzina pieejamā un aktuālā informācija par savu tēmu. Un trešajā, noslēdzošajā posmā, jāveic pētījums (Wright A.C., Jaffe K. J., 2013.).

Trešais solis ietver materiālu sagatavošanu. Pēc problēmsituācijas identificēšanas un izpētes veikšanas, lai nostiprinātu savas pārstāvības pozīcijas, nākamais solis ir sagatavot materiālus un rīkus, kas būs palīdzīgi problēmsituācijas pamatošanai. Lai pārstāvētu savu aktuālo jautājumu, svarīga ir komunikācija. Izpēte un komunikācija ir pamatinstrumenti, lai nonāktu pie sadarbības partneru pozitīva lēmuma. Ziņojumam var būt pamatoti pierādījumi, taču, ja pārstāvis auditorijai šķiet neuzticams, tad viņa ziņojums tiks noraidīts. Auditorija vērtē pārstāvja uzticamību, pamatojoties uz tādiem faktoriem, kā zināšanas, pārlicība par tēmu, pieredzes un inteliģences un arī personiskās īpašības, kā piemēram dinamiskums un pieredzes stāsti, kā iepriekš ir gūti rezultatīvi risinājumi. Noderīgi ir iepazīt auditoriju, tā personības, sociālās un demogrāfiskās īpašības. Piemēram, sociālās un demogrāfiskās īpašības var kolerēt ar jūsu pārstāvamo personu vai grupu. Analizējiet savu auditoriju, un vērtējiet, kāda veida vēstījums un pieejas būs visatbilstošākās (Wright A.C., Jaffe K. J., 2013.).

Ceturtais solis – sanāksmju organizēšana. Viens no būtiskajiem pārstāvja uzdevumiem ir organizēt sanāksmes ar atbildīgajām sadarbības iestādēm, lai iegūtu iespējamo lēmumu pieņēmēju atbalstu un apņemšanos. Mikrolīmeņa pārstāvības jomā, lēmumu pieņēmēji var būt izglītības, veselības aprūpes, tiesībsargājošās nozares un citi bērnu tiesību un interešu nodrošināšanas iestādes. Lai organizētu sanāksmi, ir jāizprot lēmumu pieņēmēju darba būtība. Ja nav iespējas lēmumu pieņēmējus pārliecināt pamatojoties uz altruismu, tad var apelēt pie tā labākajām interesēm un labās prakses. Sociologs Talkots Pārsons (*Talcott Parsons*) norādā uz četriem ietekmes veidiem veiksmīgai mijiedarbībai. Pirmais paredz, piedāvāt lēmumu pieņēmējiem, ka sadarbības ar jums var būt izdevīga. Otrais veids ir radīt priekšstatu, ka atbalsta nesniegšana var izraisīti negatīvu rezultātu. Trešais veids ir pārliecināšana, kādēļ vispārēji sadarbība ir izdevīga. Un ceturtais veids

ir palīdzēt lēmumu pieņēmējam izprast, kādēļ, neatkarīgi no personīgām interesēm, palīdzības nesniegšana var radīt kaitējumu. Jebkurā gadījumā mērķis ir izveidot dialogu. Par veiksmīgu tikšanos liecina savstarpējā vienošanās par skaidru jautājuma izpratni (Wright A.C., Jaffe K. J., 2013.).

Piektais solis – uzraudzība. Pēcpārbaude vai uzraudzība ir svarīgs aspekts, lai pārliecinātos, ka interešu aizstāvības rezultāti netiek atstāti novārtā. Bez pastāvīgas uzraudzības lēmumu pieņēmēji var jautājumu aizmirst vai novirzīt neprioritārā kārtā. Tādēļ ir svarīgi, lai bērnu tiesību un interešu pārstāvis veiktu regulāru turpmāku uzraudzību, un, lai jautājums neizkristu no lēmumu pieņēmēju redzes loka. Lai nodrošinātu bērna tiesību un interešu nodrošināšanu mikrolīmenī, pārstāvis, pēc jautājuma iniciēšanas, var turpināt tikties ar atbildīgajām personām (Wright A.C., Jaffe K. J., 2013.).

Sestais solis – rezultātu nostiprināšana. Aizstāvības process noslēdzās ar sesto soli. Pārstāvji, pēc visu iepriekšējo darbību veikšanas, ir sasniedzis pozitīvu rezultātu. Tādēļ ir svarīgi pateikties visiem sadarbības un atbalsta partneriem un lēmumu pieņēmējiem. Tādējādi Jūs ne tikai izrādīsiet pateicību, bet iegūsiet jau zināmus sadarbības partnerus arī turpmākajiem darījumiem (Wright A.C., Jaffe K. J., 2013.).

3.2. Mediatora loma

“Mediatora loma ir sociālā darbinieka mērķtiecīga profesionāla darbība, kas specifiski vērsta uz konfliktu risināšanu, alternatīvu risinājumu meklēšanu vai konfliktā iesaistīto pušu samierināšanu. Mediatora lomas īstenošana nodrošina neitrālu mediācijas procesa vadīšanu visos sociālā darba prakses līmeņos” (Bela B,Rasnača L., 2023.).

Mediācija ir brīvprātīgas sadarbības process, kurā puses cenšas panākt savstarpēji pieņemamu vienošanos savu domstarpību noregulēšanai ar neitrālas un objektīvas trešās personas (mediatora) starpniecību. Mediators, izmantojot zināšanas konfliktu risināšanā, vada, mudina un atbalsta puses nonākt pie kompromisa. Mediāciju izmanto taisnīguma atjaunošanā kopienā, starpkultūru ģimenēs, izlīguma procesā. Latvijā mediāciju regulē Mediācijas likums. Mediācijas pakalpojumu var sniegt gan sertificēti, gan nesertificēti mediatori, bet kā vieniem, tā otriem ir jāievēro mediatoru ētikas kodekss (Bela B,Rasnača L., 2023.).

Sociālā darba vārdnīcas gan mediatora, gan mediācijas procesa definīcijas raksturojošie elementi ir konflikts un tā risināšana. Šī darba ietvaros autore izskatīts mediatora lomu un mediācijas procesu situācijās, kad bērns ir nonācis interešu konfliktā. Bērnām sasniedzot noteiktu vecuma posmu, vairāk tas būs aktuāli sākoties pusaudža gadiem, tas nereti nonāk konfliktu situācijās. Noteikti ne vienmēr bērns būs tas, kura tiesības un interes būs pārkāptas. Prakse rāda, ka tieši lielākais skaits gadījumu, ir, kad bērns pārkāpj ģimenes un sabiedrības intereses.

Konfliktsituācijās var būt iesaistītas viens vecāks un bērns vai arī abi vecāki un bērns, kā arī bērns un cits bērns vai kāds cits sabiedrības dalībnieks, piemēram no skolas vides. Mediatora lomas pārstāvis, kas mūsu gadījumā būs sociālais darbinieks, būs starpnieks starp bērnu un otru pusi, lai vai kādā pozīcijā – cietušais vai pārkāpējs, būtu bērns.

Turpinājumā autore apskatīs dažādu autoru, kuri pārstāv sociālā darba praksi, mediācijas procesa pieejas un principus.

Lai runātu par mediāciju un tās vietu sociālajā darbā, ir nepieciešams atzīmēt terminu "konflikts". Konflikts ir cilvēku attiecību stāvoklis, kas izpaužas kā psiholoģiskā spriedze un pretdarbība. Konflikts ir cīņa starp pretiniekiem par principiem vai mērķiem. Konfliktējoša uzvedība atspoguļojas vēršoties pret pretinieku un tā darbībām. Šīs darbības veic konfliktā iesaistīto pušu psiholoģiskā, emocionālā un gribas sfēra. Reakcija uz savu interešu realizāciju un pretinieka interešu ierobežošanu atspoguļo konflikta acīmredzamo sociālo realitāti. Konflikta priekšmets mēdz būt materiālas (resursi), sociālas (varas) vai garīgas (idejas, normas, principi) vērtības, par kurām abas konflikta puses sacenšas (Budeva S., 2021.).

Mediācijas būtība ir radīt sociāli psiholoģiskus apstākļus, kas samazina emocionālo spriedzi, pieņemt konstruktīvus lēmumus un kopumā atrisināt konfliktus. Mediācija būtiski atšķiras no citām konfliktu risināšanas metodēm. Mediatora darbību raksturo sociālas un psiholoģiskas īpašības un prasības, kam ir viena no svarīgākām lomām mediācijas procesā (Budeva S., 2021.).

Mediācijas koncepcija uzsver, ka pareiza komunikācija var palīdzēt atrisināt konfliktus, pie nosacījuma, ja ģimenes dalībnieki pieņem "draudzīgus" lēmumus. Sociālais darbinieks, kas strādā ar ģimeni, var palīdzēt tās dalībniekiem, sniedzot atbalstu, pārdzīvot grūtus periodus. Sociālais darbinieks – mediators, kurš konsultē konfliktējošās puses. Neatkarīga, objektīva persona – starpnieks palīdz strīdā iesaistītajām pusēm palīdz panākt pieņemamu strīda risinājumu (Norutē R., Garšvē L., 2021.).

Mediācija ir "miermīlīgs" strīdu risināšanas līdzeklis. Mediators motivē puses, lai tās pašas nonāktu pie konstruktīva, abām pusēm pieņemamas, strīdu risināšanas metodes. Katrs mediācijas process ietver divus aspektus: dinamisks process un konflikta būtības izpratne, uz izdala šādus ģimenes mediācijas principus:

- Objektivitātes princips - mediatora pienākums ir nodrošināt objektivitāti. Analizējot ģimenes situāciju un risinot konfliktu ir svarīgi neatbalstīt kādu no pusēm vai atšķirt pareizos un nepareizos ģimenes locekļus, bet apsvērt situācijas būtību.

- Brīvprātīgās līdzdalības princips liecina, ka mediācija ir brīvprātīgs process un konflikta puses var jebkurā laikā izstāties no šī mediācijas procesa.
- Neitralitātes princips parāda, ka starpniekam vienmēr ir jāpaliek neitrālam attiecībā uz rezultātu. Mediācijas procesā nav nepieciešams piedāvāt rezultātu, bet gan jācenšas, lai konfliktējošās puses pašas atrastu sev pieņemamāko lēmumu.
- Konfidencialitātes princips ir ļoti svarīgs. Mediators nedrīkst izpaust jebkādu informāciju trešajām personām, izņemot gadījumus, kad strīda risināšanas process nonāk līdz tiesvedībai. Turklāt, ja pastāv risks bērna drošībai, starpnieks informāciju var nosūtīt uz bērnu tiesību aizsardzības iestādēm. Klienta informācijas un datu konfidencialitāte ir nepieciešama, jo mediācija tiek piemērota ļoti delikātu situāciju risināšanai un, ja fakti parādīšanās sabiedrībā, tas var radīt grūtības saziņā ar ģimeni un sekas var būt nelabvēlīgas mediatora vainas dēļ (Norutė R., Garšvė L., 2021.).

Augstāk minētā, autore centās detalizēti iedziļināties mediācijas procesa būtībā un tā vadīšanas principos, kā arī vadlīnijās, uz kurām balstītes mediatoram, lai korekti vadītu strīdu risināšanu. Mediācijas teorija neizdala atsevišķas metodes un principus bērnu interešu un tiesību nodrošināšanā, jo galvenie aspekti kā uz klausīt, visus situācijas risināšanā iesaistītos dalībniekus, izprast konflikta būtību, rast iespēju izteikties un visiem uz klausīt katru dalībnieku, atspoguļojot viņa teikto, var tikt piemēroti ikvienai mērķa grupai. Vienīgi, atbilstoši bērna vecuma posmam, piemeklēt atbilstošas komunikācijas metodes.

Sociālā darba prakse balstās uz vērtību bāzi, kas veicina vienlīdzību un atbilst labās prakses principiem. Tā kā personai, kura praktizē balstoties uz vērtībām, ir jāapzinās iespējamie šķēršļi, kas var kavēt uz risinājumu vērstu procesu. Aspekti, kas jāņem vērā starp ģimenes dalībniekiem un/vai sabiedrību, ir dalībnieku dzimums, etniskās vai reliģiskās piederība un apziņa par jebkādu citu tendenci vai slepenu vienošanos ar vienu pusi pret otru (Pārkers Dž.,Bradlija G.,2013.).

4. PĒTĪJUMĀ IZMANTOTĀ METODOLOĢIJA

4.1. Izvēlētās metodes pamatojums

Nosakot pētījuma tēmu, autore sākotnēji veica teorijas pārskatu, lai iepazītos un identificētu aktualitātes, kas sniegtu pamatotu tēmas izklāstu. Apgūstot teorētiskos aspektus un pamatojumus, tika izvizīti pētnieciskie jautājumi, kas sniegtu ieskatu kā tēma un tās dažādās dimensijas, tiek interpretētas sociālā darba praksē. Lai to noskaidrotu, autore izvēlējās izmantot kvalitatīvā pētījuma metodi. “Neeksperimentāls dizains reālās dzīves vidē, ietverot verbālā materiāla vākšanu, kas apraksta respondentu situāciju konstruēšanu, atbildot uz pētījuma jautājumu, un materiāla kontentanalīzi. Šis variants pārstāv idealizētu kvalitatīvu pieeju.” (Kroplijs A., Raščevska M., 2010.). Lai iegūtu atbildes uz pētnieciskiem jautājumiem tika izmantota daļēji strukturēta intervija. “Daļēji strukturētās intervijas parasti nozīmē, ka intervētājam ir sagatavots vispārīgs interviju jautājumu saraksts. Jautājumi ir plašāki nekā strukturētajās intervijās un reaģējot uz nozīmīgām atbildēm, var uzdot papildus jautājumus.” (Pipere A., 2016. 246 lpp.) Izejot no pētnieciskiem jautājumiem, tika sagatavoti interviju jautājumi, kuri strukturāli ļāva respondentam paust savu redzējumu, pieredzi un tā iespējamās perspektīvas, tomēr tajā pat laikā, paliekot tēmas robežās. Interviju laikā autore pievērta uzmanību arī respondentu domāšanas veidam un izteiktajām idejām.

Nemot vērā, ka autore pētījuma ietvaros vēlējās apzināt vairāku pašvaldību sociālo darbinieku redzējumu un sociālā darba prakses aspektus, tad intervijas tika veiktas gan klātienē, gan komunikācijas platformā Zoom. “Pēc distances intervijas var iedalīt: personīgās – notiek personīgas intervētāja un intervējamā tikšanās, un attālinātās (telefonintervijas, intervijas pa e-pastu)” (Mārtinsone K., 2011).

4.2. Datu analīzes metode

Autore pētījumā izmantoja tematisko analīzi. Pētniecisko metožu teorijas skaidro, ka kvalitatīvā datu analīze ir datu aprakstoša metode, kur dati iegūti intervijās vai stāstos un tēmas analīze veikta par to, kas ir teikts, nevis par to, kā tas ir pateikts (Pipere A., 2016. 360 lpp.).

Tematiskā analīze – kvalitatīvo datu analīzes metode, kura balstās uz tēmu noteikšanu kvalitatīvos datos, kas atspoguļo realitāti vai pieredzes, uz kuru šī realitāte attiecas. Tā ir galveno dpmu tēmu analīze tam, kas ir pateikts, nevis tam, kā tas ir pateikts. Ar kodēšanas shēmu palīdzību atklātas relatīvi plašas tēmas pilnībā apkopo analizēto datu saturu (Pipere A., Mārtinsone K., Kamerāde D., 2016. 539. lpp.).

Tematiskās analīzes procesu autore strukturēja pēc Hovita un Krāmera izstrādāto trīs soļu tematiskā datu analīzes pamatprocesa:

1. Transkripcija – interviju datu tekstuālā ieguve;
2. Datu analīze – iepazīšanās ar datiem, datu kodēšana;
3. Tēmu un apakštēmu noteikšana (Pipere A., 2016. 360 lpp.).

Autore trīs intervijas veica klātienē, sarunas gaitu ierakstot diktafonā, un sešas intervijas notika komunikācijas platformā Zoom, kur tika izmantota platformas funkcija “ieraksts”. Pēc intervijām autore sagatvoja visu ierakstu transkriptus. Ņemot vērā, ka interviju jautājumi (1.pielikums) tika pakārtoti pētniecisko jautājumu blokiem, tad tematiskās analīzes procesa trešā soļa “tēmu un apakštēmu noteikšana” jau bija sastrukturēta. Turpmākās darbības ietvēra procesa “datu analīze – iepazīšanās ar datiem, datu kodēšana”, kur vispirms dati tika kodēti pa interviju jautājumiem, lai identificētu jautājuma pamatinformāciju un galvenos atslēgas vārdus, lai sekojoši apkopotu, kas ir vienojošais un, kas atšķirīgais respondentu sniegtajās atbildēs. Pamatojoties un iepriekš minēto, autore apkopoja interviju jautājumus pētnieciskā jautājuma kontekstā, lai secinātu atbilstību un izpratni par teorētisko ietvaru.

4.3.Pētījuma gaita

Kā darba izpētes mērķis ir noteikts, kā sociālie darbinieki izprot bērnu tiesības un intereses un savas lomas bērnu tiesību un interešu aizstāvībā un, kā tas tiek nodrošināts sociālā darba prakses ietvaros? Kā arī, vai sociālā darba praksē ir pietiekami ar pieejamo resursu klāstu problēmas risināšanai.

Lai sasniegtu izpētes mērķi, autore, kā mērķa respondentus izvirzīja apzināt sociālos darbiniekus darbam ar ģimenēm ar bērniem. Kā arī, lai gūtu plašāku redzējumu un izprastu, kas sociālā darba ietvaros bērnu tiesību un interešu nodrošināšanā valstiskā līmenī ir vienots un kas atšķirīgs, autore uzrunāja četru pašvaldību Sociālo dienestu Ģimeņu atbalsta nodaļu vadītājas ar lūgumu rast iespēju intervēt divas sociālās darbinieces. Autorei atsaucās visas uzrunāto pašvaldību – Ventspils pilsētas, Kuldīgas nodava, Talsu novada un Tukuma novada Sociālo dienestu Ģimeņu atbalsta nodaļu vadītājas. Autore ar Ģimeņu atbalsta nodaļu vadītājām sazinājās telefoniski un sarunas gaitā tika sarunāts ka darbinieces autorei uz e pastu atsūtīs to darbinieču kontaktus, kuras piekritīs piedalīties intervijā. Autore, saņemot kontaktus ar iespējamo interviju respondentēm, nosūtīja e pastā vēstuli, vēl reiz izklāstot intervijas specifiku un lūdza informēt par laiku, kad respondentei būtu laiks pieslēgties intervijai Zoom platformā vai Ventspils pilsētas

darbiniecēm, laiks tikšanās klātienē. Sniegtās respondenšu atbildes ļoti veiksmīgi nepārklāja cita citu laiku. Intervijas veiktas laika posmā no 2023. gada 5. – 8 decembrim. Detalizētu aprakstu skatīt tabulā Nr.4.3.1.

4.3.1. Tabula

Informācija par veiktajām intervijām

Respondete	Intervijas datums	Intervijas veids	Intervijas ilgums
Inga Makstniece (Talsu novads)	05.12.2023.	Zoom platforma	37 min.
Inese Gulevska (Talsu novads)	05.12.2023.	Zoom platforma	29 min.
Ligita Bergamane (Kuldīgas novads)	06.12.2023.	Zoom platforma	33 min.
Laila Jankovska (Kuldīgas novads)	06.12.2023.	Zoom platforma	26 min.
Sigita Strauta (Ventspils pilsēta)	07.12.2023.	Klātiene	39 min.
Aļesja Pavlova (Ventspils pilsēta)	07.12.2023.	Klātiene	22 min.
Līga Liepiņa (Tukuma novads)	07.12.2023.	Zoom platforma	31 min.
Evita Veikša (Tukuma novads)	08.12.2023.	Zoom platforma	37 min.
Viktorija Heidemane (Ventspils pilsēta)	08.12.2023.	Klātiene	16 in.

4.4. Pētījuma ētiskie principi

Autore, uzrunājot pētījuma iespējamās respondentes, e pastā izklāstīja tēmas aspektus un mērķus, kā arī informēja, ka intervijas datus būs nepieciešams izmantot pētījuma analīzē.

Noteiktajā intervijas laikā, autorei un respondentēm saslēdzoties Zoom platformā, autore stādījās priekšā, vēlreiz precizēja tēmas pētnieciskos jautājumus un mērķus. Informēja, ka, lai būtu iespēja veikt datu analīzi, nepieciešams sagatvot intervijas transkriptu. Tādēļ autore lūdza atļauju veikt intervijas ierakstu. Kā arī, pirms ieraksta, autore pajautāja, vai respondentes piekrīt ka tiek identificētas vai vēlēsies palikt anonīmas. Visas respondentes piekrita interviju ierakstam un tam, ka iegūtie dati tiks transkriptēti. Respondentes arī piekrita, ka tiek identificētas un darbā tiek sauktas vārdā. Arī klātienē intervētās respondentes, pirms ieraksta ieslēgšanas, tika informētas par visu iepriekš minēto. Pēc visu inerviju aspektu precizēšanas un noskaidrošanas un abpusējās vienošanās, tika ieslēgts, Zoom platformas vai klātienē diktafona, ieraksta funkcija.

5. PĒTĪJUMA REZULTĀTU ANALĪZE

Darba pētījuma analīzi autore strukturē atbilstoši izvirzītiem pētnieciskiem jautājumiem, pakārtojot tiem interviju jautājumus, kur sniegto atbilžu analīze veidos pētījuma pārskatu. Pētnieciskie jautājumi sadala interviju jautājumus četros blokos.

Pētnieciskais jautājums: “Kā sociālie darbinieki izprot bērnu tiesību un interešu jēdzienu sociālā darba kontekstā?” ietver sekojošu intervijas jautājumu - Kādi ir biežāk sastopamie bērnu tiesību un interešu pārkāpumi ģimenēs? Varat nedaudz tos raksturot?

Uz pētniecisko jautājumu: “Kā sociālie darbinieki nodrošina bērnu tiesības un intereses sociālā darba praksē?”, atbildes sniegs interviju jautājumi – Kā informācija par bērnu tiesību un interešu pārkāpumiem nonāk līdz sociālajam darbiniekam?; Kāds ir Jūsu, kā sociālā darbinieka darbam ar ģimenēm ar bērniem, sociālā darba process, saņemot informāciju par bērnu tiesību un interešu pārkāpumiem?; Vai sociālā gadījuma vadīšanā iesaistat arī pašu bērnu, vai pastāv izvērtējums, kādos gadījumos bērns tiek vai netiek iesaistīts?; un Kādas metodes izmantojat darbam ar gadījumu darbam ar bērnu un darbam ar vecākiem. Vai tiek izmantota “Uz bērnu centrēta pieeja”?

Pētniecisko jautājumu: “Kā sociālie darbinieki īsteno profesionālās lomas bērnu tiesību un interešu nodrošināšanā?” skaidros intervijas jautājums – Vai darbā ar gadījumu pārstāvēt sociālā darba lomas kā advokāta un/vai mediatora lomas?

Izpratnes gūšanai, par to, vai pastāv atšķirības pieejamos resursos dažādu pašvaldību ietvaros, kā sociālie darbinieki tos pielieto, kā arī, kādi ir sociālo darbinieku ierosinājumi rezultatīvākam sociālam darbam, aptver pētnieciskais jautājums: “Kādi ir sociālo darbinieku esošie, pieejamie un nepieciešamie resursi bērnu tiesību un interešu nodrošināšanā sociālā darba praksē?”. Jautājuma analīzi nodrošinās intervijas jautājumi – Kāda ir Jūsu izglītība, papildus iegūtās profesionālās zināšanas, apmācība un kursi?; Kādi papildus resursi, Jūsu prāt, būtu nepieciešami pilnvērtīgākai un uz rezultātu vērstam darbam ar gadījumu?; Vai Jums būtu ierosinājumi un ieteikumi vēl sekmīgākam un rezultātīvākam sociālam darbam bērnu tiesību un interešu nodrošināšanā?

5.1.Sociālo darbinieku izpratne par bērnu tiesībām un interesēm sociālā darba kontekstā

Pētījuma ietvaros autore vēlējās noskaidrot, vai dažādu novadu sociālo darbinieku izpratne par bērnu tiesību un interešu pārkāpumiem ir vienota vai manāmas, kādas atšķirības.

Ventspils sociālā darbiniece Aļesja Pavlova norāda, ka tie ir gadījumi, kad bērns saskaras ar pret viņu vērstu emocionālu un fizisku vardarbību disciplinēšanas jautājumos. Bērnu tiesību un interešu pārkāpumi pastāv arī, kad vecāki nevar nodrošināt bērna izglītības procesu, jo neveido ar bērnu attiecības, kas, pakārtoti ietekmē bērna uzvedību. Vecāka uzskats ir, ka bērns nevienu neklausā un viņi nespēj ietekmēt to uzvedību. Tā pat arī izplatīta ir emocionālā vardarbība, kas nav tieši vērsta pret bērnu. Ģimenēs pastāvot regulārām nesaskaņām starp vecākiem, bērns ir tā liecinieks. Ir gadījumi, kad bērns cieš no atkarībām un/vai depresijas, bet vecāki to nemana. Protams, vardarbība visās tās izpausmēs, bērnu pamatvajadzību nenodrošināšana, vecāku atkarības un vecāki ar GRT (garīga rakstura traucējumi).

Ventspils sociālā darbiniece Sigita Strauta atzīmē, ka bērnu tiesību un interešu pārkāpumi ir gadījumi, kad netiek nodrošināta bērna izglītības ieguve, bērna pamešana novārtā, netiek apmierinātas bērna vecumposma vajadzības. Pēdējo gada laikā īpaši ir paaugstinājušies vardarbības gadījumi. Tikko kā ir beigušies COVID 19 pandēmijas laika ierobežojumi, kura laikā vardarbīgās situācijas pret bērnu ārpus ģimenes netika pamanītas. Skolas strādājā attālinātā režīmā, pirmsskolas izglītības iestāžu apmeklējums bija ierobežots. Tādēļ tagad dubultā identificējās bērni ar piedzīvotās vardarbības sekām.

Ventspils sociālā darbiniece Viktorija Heidemane norāda, ka pēdējā laikā saņem informāciju par bērna pamešanu novārtā, kas nav tikai ēdiena, mājokļa un uzraudzības nenodrošināšana, bet arī emocionālā kontakta neveidošana. Vecāki daudz strādā vai aizņemti ar savām lietām un interesēm, kā rezultātā nesaņem emocionālo tuvību, kas veicina bērna uzvedības problēmas, kas visbiežāk atspoguļojas uz mācību procesu, skolas un pirmsskolas izglītības iestādes vidē. Ar vien jaunas formas parādās seksuālās izmantošanas izpausmēm. Aktuāla seksuālās izmantošanas forma ir skolas vidē starp vienaudžiem, kur Whatsapp un citās saziņas aplikācijās tiek izplatītas seksuālā rakstura bildes un video. Bērni neapzinās, ka pat, ja pats ir nepilngadīgs, un sūta savas seksuālā rakstura bildes vai video savam vienaudzim, kurš arī ir nepilngadīgs, tad arī sūtītājam, no 14 gadu vecuma, iestājās kriminālatbildība. Un, ka šāda sūtīšana tikai vienam paziņam vai draugam var izvērsties par diezgan liela mēroga traģēdiju, bildēm nonākot lielā aprītē, bērns ļoti bieži neapzinās. Sekas ir ļoti nopietnas.

Talsu novada sociālā darbiniece Inga Makstniece, stāsta, ka viens no bērnu tiesību un interešu pārkāpumiem ir bērna pamešana novārtā. Parasti bērna pamešana novārtā ir vecāka pašu pieredze, kuri ir auguši ģimenēs, kur pastāvēja alkohola atkarības. Inga arī atzīmē, ka bieži šī vecāku attieksme ir neapzināta, jo viņiem nav citas ģimenes modeļa pieredzes. Un šādās situācijās sociālās darbinieces uzdevums ir veidot vecāku izpratni un mācīt par bērna vajadzībām un to nodrošināšanu. Arī par emocionālo vardarbību Inga nosaka, ka bieži tas ir dēļ vecāku nezināšanas. Vecāks neizprot, ko nozīmē dzirdēt un sadzirdēt bērnu. Par seksuālās vardarbības gadījumiem, Inga atzīmē, ka viņas prakses laikā ir bijis viens šāds gadījums un ļoti bēdīgā formā. Vidusskolas skolniece, beigās atsauc savu iesniegumu un pateica, ka visu izdomāja un sameloja. Inga, neprecizēja notikuma detaļas, bet piebilda, ka vēl jo projām netic tam. Par fizisko vardarbību runājot, Inga uzskata, ka nereti tā vairāk robežojas ar emocionālo vardarbību, piemēram, ka bērnam ir “uzšauts” pa pēcpusi. Bet mērķtiecīga un smaga fiziska vardarbība pret bērnu nav bijusi.

Talsu novada sociālā darbiniece Inese Gulevska uzskata, ka bērnu tiesību un interešu pārkāpumus raksturo pirmkārt, pamatvajadzību nenodrošināšana, pamešana novārtā un visu veida vardarbības formas. Inese arī atzīmē, ka pie jebkuras citas vardarbības formas, kā arī pie pamatvajadzību nenodrošināšanas un pamešanas novārtā, emocionālā vardarbība vienmēr būs klātesoša.

Tukuma novada sociālā darbiniece Līga Liepiņa norāda, ka bērnu tiesību un interešu pārkāpumi ir tipiskie bērna tiesības uz veselību, izglītību, mājokli nenodrošināšana, dažādu veidu vardarbības un pamešana novārtā.

Tukuma novada sociālā darbiniece Evita Veikša norāda uz vecāku prasmju trūkumu bērna aprūpē. Lielai daļai vecāku ir garīga un intelektuāla rakstura traucējumi, kā dēļ nav izpratnes par bērna vajadzībām, līdz ar ko netiek nodrošinātas bērna pamatvajadzības. Pastāv arī emocionāla un fiziska vardarbība. Pagājušā gadā man praksē bija bija 3 vai 4 seksuālās vardarbības gadījumi.

Kuldīgas novada sociālā darbiniece Ligita Bergmane kā biežāko bērnu tiesību un interešu pārkāpumus atzīmē vardarbību pret bērnu, gan tiešā, gan netiešā veidā, kur bērns ir liecinieks vecāku konfliktsituācijām. Pēdējā laikā parādās vecāku savstarpējie strīdi ar bērnu un mantas dalīšanu. Arī, protams, pamešana novārtā, emocionālā un fiziskā vardarbība. Manā pārziņā pašlaik ir arī divi seksuālās vardarbības gadījumi. Vienā no gadījumiem ir seksuālā vardarbība starp diviem nepielngadīgajiem.

Kuldīgas novada sociālā darbiniece Laila Jankovska atzīmē, ka bērnu tiesību un interešu pārkāpumi ir destruktīvs vecāku dzīves veids, kur bērni paliek kā ķīlnieki. Tās ir ģimenes, kur notiek alkohola lietošana, bezdarbs, bērna nelaišana uz skolu, apmaksas parāds par pirmsskolas

izglītības iestādi, kā rezultātā bērns to neapmeklē, jo tās finanses, kas ģimenē ienāk, tiek izlietas vecāku interešu nodrošināšanai. Tā arī vardarbība ģimenēs starp vecākiem, kur bērns ir liecinieks, fiziska vardarbība pret bērnu, protams arī seksuāla vardarbība. Vēl arī gadījumos, kad pusaudži klaiņo, nemācās, neapmeklē izglītības iestādi, lieto apreibinošas vielas u.c. atkarības. Tas notiek ne vienmēr, ka mājās ir slikti. Ģimenē var būt nodrošinātas bērna vajadzības un labvēlīgi apstākļi, bet bērns jūtās viens pats, līdz ar ko, viņš meklē sabiedrību, piederību, sevis identificēšanu.

Autores prāt, sociālie darbinieki dažādos novados ir samērā vienoti redzējumā, kas ir bērnu tiesību un interešu pārkāpumi. Minētie aspekti sasaucas arī ar teorētisko tvērumu, gan Latvijas, gan starptautiskā kontekstā. Teorija pārstāv kādas tēmas, jēdzienu skaidrojumus, viešot izpratni par to. Attiecībā uz bērnu tiesību un interešu nodrošināšanu gan valstiskā, gan starptautiskā līmenī iestājās arī normatīvais regulējums, detalizēti atrunājot to formas un interpretāciju. Respondentu sniegtā informācija korelēja starp teorētisko skaidrojumu un prakses pieredzi. Tika gūts apstiprinājums, ka visi sociālie darbinieki apzinās bērnu tiesību un interešu aspektus, kas noteikts valstiskā līmenī, gan arī min to aktuālākos pārkāpumu ietvarus. Pētījuma rezultāti atspoguļo, ka persona, kura primārais bērna tiesību un interešu nodrošinātājs un pārstāvis – vecāks, ir visbiežākais kaitējuma radītājs. Aktuālākie bērnu tiesību un interešu pārkāpumi ir bērna pamatvajdzību nenodrošināšana – sadzīves apstākļi, finansiālais trūkums, droša vide, destruktīvs vecāku dzīvesveids un ģimenes attiecības, neatbilstošs ēdiens vai tā iztrūkums, vecāku prasmju un izpratnes neesamība par bērna vajadzībām un aprūpi, izkrišana no mācību procesa. Minētie faktori ir tieši emocionālās vardarbības un pamešanas novārtā atzari. Sekas šeit iestājās acīmredzami jau tuvākā laikā. Tās ir bērna uzvedības grūtības, klaiņošana, atkarīgo vielu lietošana. Relatīvi retāk, bet pie bērnu tiesību un interešu pārkāpumiem minēta arī fiziska vardarbība un seksuālās izmantošanas dažādas formas.

5.2. Bērnu tiesību un interešu nodrošināšana sociālā darba praksē

Šis pētnieciskais jautājums ir ar visplašāko tvērumu un tā analīzei izmatoti 4 interviju jautājumi. Arī šī pētnieciskā jautājuma kontekstā, autore vēlas noskaidrot, vai pastāv vienotas vai atšķirīgas pieejas un perspektīvas bērnu tiesību un interešu nodrošināšanā sociālā darba praksē un teorijās.

Ventspils sociālā darbiniece Aļesja Pavlova pastāsta, ka sociālais darbinieks, informāciju par bērnu tiesību un interešu pārkāpumiem, saņem no izglītības iestādēm, Valsts un pašvaldības policijas, anonīmie informācijas sniedzēji, kas parasti ir ģimenes tuvākās vides personas (kaimiņi,

radi) un bāriņtiesas sniegtā infomācija. Saņemot informāciju par iespējamiem bērna tiesību un interešu pārkāpumiem, sociālais darbinieks tuvāko piecu dienu laikā noskaidro un izpēta situāciju, vai situācija raksturo sociālā darba darbam ar ģimenēm ar bērniem mērķa grupu. Ja apstiprinās sociālā darbinieka kompetence, tad, atkarībā no situācijas, sazinās ar vecāku vai dodas mājas vizītē, lai noskaidrotu sadzīves apstākļus un bērnu pamatvajadzību nodrošināšanu.

Attiecībā uz sociālā gadījuma vadīšanu, ir jāņem vērā arī bērna iespējamā līdzdalība, jāizvērtē situācija, atbilstoši viņa vecumam un vajadzībām. Ir tiešām svarīgi iesaistīt visus ģimenes locekļus, lai izvērtētu visas vajadzības. Ideālu prakses modeli var būt sarežģīti sasniegt, jo nākās pieiet katram ģimenes loceklim atbilstoši. Bet mērķis ir nodrošināt holistisku atbalstu ģimenei.

Par sociālajā darbā izmantojamām metodēm, darbam ar ģimeni, Aļesja raksturo, “ka sanāk dažādi, kādu reizi tā ir gadījuma vadīšana, savu kārt, citreiz darbs ar gadījumu, kur sociālais darbinieks ir instruments, caur viņu notiek izmaiņu process ģimenē. Darbs ar gadījumu prasa izmantot konsultēšanas prasmes - vadi sistēmiskās konsultācijas, kuru ietvaors arī tiek izmantotas dažādas metodes un veic psihosociālo darbu”.

Vai darba ar gadījumu tiek izmantota uz bērnu centrētā pieeja? Aļesja skaidro, ka darbā ar ģimenēm viss ir centrēts uz bērnu, un, “ja mēs skatāmies uz sistēmisko pieeju, mainoties vienai sistēmas daļai, mainās arī visas pārējās. Līdz ar ko, ja mēs mainām vecākus, tad mainās arī bērna vide”.

Ventspils sociālā darbiniece Sigita Strauta norāda, ka par bērnu tiesību un interešu pārkāpumiem nesen ir apkopota statistika, cik bieža un, kas ir ziņotāji. Primārais informācijas sniedzējs ir Valsts un pašvaldības policija, tad bāriņties, kam seko izglītības iestādes un ir arī anonīmās personas (kaimiņi, radi), kā arī ārstniecības personas un iestādes. Šis pārskats ir par pēdējiem pieciem gadiem.

Par sociālā darba praksi, saņemot informāciju, Sigita paskaidro, ka pirmkārt iepazīstās ar informāciju, kas sniegta ziņojumā un saprot par kādu mērķa grupu iet runa. Nākamais solis ir ģimenes pārstāvju aicināšana uz sarunu, vai, ja ir informācija par iespējamu bērna pamatvajadzību nenodrošināšanu, tad dodas mājas vizītē, lai klātienē pārliecinātos un konstatētu faktus. Pēc klātienē pārrunām vai dzīves vietas vizīti, sociālais darbinieks veic situācijas izvērtējumu. Ja konstatēta krīzes situācija, lai novērstu turpmāko apdraudējumu, izmanto krīzes intervenci un sniedz primāru palīdzību. Ja ģimenei ir finansiāls trūkums, tad sadarbībā ar dienestu palīdzības nodaļu, sniedz materiālu atbalstu. Ja nav krīzes situācija, tad atkarība no situācijas, vai nepieciešama gadījuma vadīšana, piesaistot sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, vai arī darbs ar gadījumu.

Kāda ir sociālā darba prakse, vai darbā ar gadījumu tiek iesaistīts bērns, Sigita apstiprina, ka noteikti. Ja ir vienošanās ar vecāku un īpaši gadījumos, kad bērns ir pusaudža vecumā, lai izprastu bērna uzvedības grūtības, ir vēlamas konsultācijas individuāli ar bērnu. Nereti sarunās ar bērnu, tiek noskaidrots, ka, piemēram skolas apmeklējums, ir pats sarežģītākais, ko viņš šajā brīdī varētu izdarīt. Tad kopīgi tiek meklēti risinājumi, kā atgriezties skolas vidē vai pie mācību procesa. Sigita piebilst, ka šāds darbs ar gadījumu ir ļoti atkarīgs no sociālā darbinieka kapacitātes. Ļoti darbietilpīgs process. “Es ļoti labprāt ietu mājas vizītēs, pavērotu ģimenes vidi, kā ģimenē noris komunikācija, kā tiek veidotas attiecības, kāda ir mājas vide, bet ņemot vērā darb apjomu, neredzu resursus, lai to izdarītu”.

Par metožu pielietošanu sociālā darba praksē Sigita min, ka pamatā jau tiek izmantotas sarunas, mājas vizītes, genogrammas un/vai ekokartes. “Tās ir ļoti palīdzošas, lai tādā hronoloģiskā secībā izprastu, kā ģimene izskatās uz kopējā fona, kā arī, ir laba metode, lai pašai personai atspoguļotu viņu dzīves vidi un situāciju. Arī man, kā sociālam darbiniekam, reizēm izdodas ieraudzīt būtiskas ģimenes nianšes, kas iespējams izskaidro situāciju”.

Uz bērna centrēto pieeju Sigita savā darba praksē īpaši neizceļ. Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi ir tādi stipri uz bērnu centrēti. Ja darbs tiek centrēts tikai uz bērnu, tad ģimenes sistēma paliek otrā plānā.

Ventspils sociālā darbiniece Viktorija Heidemane arī atzīmē, ka biežākie informācijas sniedzēji par bērnu tiesību un interešu pārkāpumiem ir Valsts un pašvaldības policija, ārstniecības personas un iestādes, izglītības iestādes, ir laba sadarbības izglītības iestāžu sociāliem pedagogiem un arī bāriņtiesa.

Viktorija skaidro, ka saņemot informāciju, 10 dienu laikā uzsāk sociālās situācijas izzināšanu. Vienmēr ir jāsaprot, vai tā ir krīzes situācija un nepieciešama tūlītēja iejaukšanās, vai var veikt izvērtēšanas procesu. Izvērtēšanas procesā, pakāpeniski tiek izvērtēta dažāda informācija no ģimenes locekļiem, ja nepieciešams izglītības iestādes sociālā pedagoga, ārstniecības personām, tāds dziļš izzināšanas process. Viktorija arī atzīmē, ka savā praksē vairāk sociālo darbu veic ar ģimeni un situācija iesaistītām personām. Bet vairāk tomēr ar vecākiem. Bieži sarunas ar bērnu veic izglītības iestādes sociālais pedagogs.

Kā pamatmetode sociālā darbā tiek izmantota darbs ar gadījumu, kur ietilpst izvērtēšana, nepieciešamo pakalpojumu piesaiste, interence. “Galvenais ir darbs ar ģimeni. Izmantoju ekokartes un genogrammas, lai noskaidrotu, kā ģimene funkcionē”.

Talsu novada sociālās darbinieces Inga Makstniece un Inese Gulevska arī akcentē informācijas saņemšanu no valsts un pašvaldību sadarbības iestādēm, tā pat arī min anonīmos

informācijas sniedzējus. Atšķirīgais faktors ar Ventspils sociālo dienestu, pie informācijas saņemšanas, abas Talsu novada sociālās darbinieces atzīmē, ka nererti pēc palīdzības vērsas arī pats vecāks. Tie ir gadījumi, kad otrs vecāks ir vardarbīgs, vai gadījumi, kad ģimenei nepieciešams atbalsts bērna uzvedības grūtību gadījumos.

Attiecībā uz sociālā darba procesu, sociālās darbinieces stāsta jau iepriekš minētos posmus. Primāri ir izvērtēšana, lai saprastu, vai ir mūsu mērķa grupa. Tālāk arī izvērtēšanas posmā jau identificējam problēmsituācijas, problēmu jomas, un tad seko intervences posms. Izvērtēšanas posmā aicinām vecākus uz sarunu. Inga atzīmē, ka tiek slēgta vienošanās par sadarbību, jo ir ļoti svarīgi atklāt sociālā darba procesu, ka ja būs nepieciešamība, tiks pieprasīta informācija no sadarbības iestādēm. Ir gadījumi, kad vecāki ir nonākuši jau bāriņtiesas redzeslokā, vai bijuši uz pārrunām izglītības iestādē, tad, apzinīgākie vecāki paši jau vērsās pie mums. Tad sociālais darbinieks, lai precizētu informāciju sazinās ar minētām iestādēm. “Lai darbā ar gadījumu iesaistītu bērnu, mums nav konkrētu priekšrakstu. Raugoties no jaunās ģimenes metodikas, mēs tomēr cenšamies to praktizēt. Ir svarīgi izprast bērna redzējumu par situāciju viedokli. Īpaši ja tie ir pusaudži. Darbā ar pusaudžiem iesaistam jauniešu darbinieku. Jo bērnam ir tiesības izteikt savu viedokli. Ģimenē noteicējs nav viena persona. Lai kāda būtu situācija, katram ģimenes loceklim ir savs viedoklis un redzējums, kā arī tiesības izteikties”. “Protams, ir situācijas, kad vecāks ir vardarbīgs vai kādas citas nepilnības, tad mēs akcentējam, kā stiprināt bērnu, attīstīt viņa resursus. Ja ģimenē ir mazāks bērns, tad cenšamies dzīves vietas vidē novērot kā viņš jūtās ģimenes sistēmā, parunājam viņa līmenī”. Sociālie darbinieki, īpaši, ja tas ir lauku teritorijā, bieži dodas mājas vizītēs, tad jau tie bērni tur ir. Mājas vidē nav mākslīgas situācijas. Veidojot kontaktu ar bērnu, var novērot, vai bērns ir bailīgs vai pālieku draudzīgs, tad arī vecāks pastāsta par bērna īpatnībām. “Ja bērns piekrīt, uzspēlējām kādu spēli, kas ļoti labi atspoguļo bērna sajūtas. Darbā izmantojam sistēmiskās pieejas psihosociālo konsultēšanu, lielākā daļa ģimeņu nodaļas darbinieki Talsu novadā esam izgājuši. Uz bērnu centrēto pieeju vairāk izmantojam darbā ar pusaudžiem, kad nepieciešama, jau iepriekš minētā, bērna stiprināšana, tad izmantojam, lai novērtētu un rastu pieejamos resursus. Bet vairāk to praktizē sociālais darbinieks darbam ar jauniešiem”. Inga pat no plaukta izvilka ielaminētu uz bērnu centrētās pieejas novērtēšanas trīsstūri. Inga atklāj arī kādu satraucošu tendenci, ka bērni ir iemācīti ārpus mājām slēpt ģimenē notiekošo. Pat, ja bērnam ir slikti apstākļi, auksti, nav drēbju, nav, ko ēst, vecāks ir iemācījis bērnam, ka viņš kaut ko skolā vai citiem stāstīs, tad viņu aizvedīs prom no mājām, kur būs ļoti slikti. Parasti šādas situācijas ir ģimenēs, kur vecāki lieto alkoholu un nestrādā. Šie fakti sāk atklāties, kad bērnam jau ir 15 -16 gadi. Līdz šim vecumam, bērns ticēja vecāku stāstītam, ka pie ģimenes problēmai ir citu vainīgo.

Par metožu izmantošanu sociālā darbā ar ģimeni, Inga arī min ekokartes un genogrammas izmantošanu, kas ir palīdzīga pašai ģimenei saskatīt gan problēmjomas, gan resursus. Ja zini, ko gribi ar metodi iegūt, tad tam ir nozīme. Darbā ar bērniem man ļoti patīk nepabeigti teikumi un jau minētā spēļu metode.

Tukuma novada sociālā darbiniece Līga Liepiņa informē, ka informācija par bērnu tiesību un interešu pārkāpumiem tiek saņemta no valsts un pašvaldību sadarbības iestādēm, tai skaitā no ārstniecības un izglītības iestādēm, arī no kaimiņiem, radiem. Jebkura vieda informācija, kas ienāk sociālā dienestā, primāri tiek izvērtēta. Vai ir krīzes situācijas pazīmes, vai nepieciešama nekavējoša iejaukšanās. Izvērtēšana turpinās saziņā ar ģimeni, lai izprastu situāciju. Ja nav ģimenē apdraudējuma, tad novērtēšanā nosakot mērķa grupu var saprast, vai tas būs metodikas gadījums vai nē. Ņemot vērā, ka Tukuma sociālā dienesta ģimeņu atbalsta nodaļa pārgājusi uz ģimeņu lietu dalīšanu pēc “ģimeņu metodikas”, arī darbs ar gadījumu tiek vadīts pēc ģimeņu metodiskiem norādījumiem, savu kārt, kas paredz, ka iesaistīti tiek bērni līdz 12 gadu vecumam. Vecāki bērni pāriet pie sociālā darbinieka darbam ar jauniešiem. Bērna iesaiste darbā ar gadījumu tomēr būs ģimenes kontekstā, bet atkarībā no vecuma posma, noris arī sarunas ar bērnu. Atsevišķi uz bērnu centrētu pieeju neizmanto. Darbā ar gadījumu tiek veiktas mājas vizītes, kam atvēlēts ilgāks laika posms vides novērošanai, tiek izmantotas arī ekokartes un genogrammas. Arī Līga atzīst, ka šīs metodes – ekokarte un genogramma, paver plašāku redzesloku un mēdz atklāt interesantas lietas.

Tukuma novada sociālā darbiniece Evita Veikša arī apstiprina, ka informācija par bērnu tiesību un interešu pārkāpumiem tiek saņemti no Valsts un pašvaldības policijas, anonīmie ziņojumi, izglītības iestādes. Saņemot informāciju, es parasti eju mājas vizītēs un tā ir saruna ar ģimeni. Ir jau uzsākts izvērtēšanas posms. Tālāk izvērtēju, vai nepieciešams piesaistīt citus speciālistus vai pakalpojumus. Kā arī konsultatīvais darbs ar ģimeni. Ar skolas vecuma bērniem ir vieglāk. Pirmkārt, viņi ir mājas jau uz diviem, trijiem, tad es viņus satieku mājas vizītēs. Pirmsskolas izglītības iestāžu bērni gan mājās ir tikai pēc pieciem. Bet ar pusaudža vecuma bērniem strādā sociālais darbinieks darbam ar jauniešiem.

Darbā ar gadījumu Līga vairāk izvēlās izmantot sistēmisko pieeju. Neapstrīdu arī uz bērnu centrētu pieeju, bet manā uztverē, tomēr, ir svarīgi ņemt vērā vienlīdzīgi visu ģimenes locekļu vajadzības. Ja vecāks virzīsies uz izmaiņām, ar bērns būs ieguvējs. Varu pastāstīt par vienu pašreizējo darbu ar gadījumu. Ģimenē vecāki lieto alkoholu, ilgstoši bezdarbnieki. Jau uz doto brīdi bērni dzīvo citur – pie vecākā brālī, pie radiem. Mājas nav praktiski nekā, pat reti tiek kurināts. Ir ierosināts process par aizgādības tiesību pārtraukšanu. Es turpināšu strādāt ar vecākiem, jo manu prāt, lai kā, bet bērnu interesēs ir, lai vecāki izbeigtu destruktīvu dzīvesveidu un spētu paši

nodrošināt bērnu audzināšanu un aprūpi. Es piekrītu, ka šajā situācijā bērniem nav vietas vietas ģimenē.

Kuldīgas novada sociālā darbiniece Ligita Bergmane arī apliecina, ka visbiežāk informācijas par bērnu tiesību un interešu pārkāpumiem tiek saņemta no sadarbības iestādēm – Valsts un pašvaldību ziņojumi, citas pašvaldības sociālais dienests, ja zināms, ka ģimene pārvācās puz mūsu pašvaldību, protams, bāriņtiesa, izglītības un ārstniecības iestādes. “Man praksē bija gadījums, kad skolas psihologs nodeva ziņojumu par seksuālu vardarbību vienaudžu starpā”. Pēc informācijas saņemšanas, tiek uzaicināti vecāki uz sarunu. Ligita atzīst, ka sociālais darbs gluži pēc metodikas gan nenoris. Ir daudz gadījumi, kur pietiek ar sociālās rehabilitācijas pakalpojumu piešķiršanu. Ļoti bieži, ja bērns cietis vardarbībā, piešķiram rehabilitācijas pakalpojumu, un, ja atzinumā nav īpašas norādes, un vecāks nevēlas, tad ar varu nevaram uzpsiet, lai sadarbojas. Kaut gan daļēji tiek izmantota metodika, kā sākotnējās izvērtēšanas posms, bet padziļinātā izvērtēšanu gan netiek veikta, un intervence. Intervences posmā tiek iesaistīts arī bērns. “Tiek runāts ar visiem ģimenes locekļiem. Ja ģimene piekrīt, izmantoju ģimenes sapulces. Pielietoju uz risinājumu vērstu pieeju. Ja ģimenē konstatēta vardarbība pret bērnu, bet vecāki noliedz, tad izmantoju uz bērnu centrētu pieeju”.

Kuldīgas novada sociālā darbiniece Laila Jankovska par bērnu tiesību un interešu pārkāpumiem izsakās līdzvērtīgi, ka informācija tiek saņemta no pašvaldības sadarbības iestādēm, kā arī min gadījumus, kad cilvēki arī paši vērsās pēc atbalsta. Piebilstot, “tas ir tad, ja vecāks pats ir izglītots un izprot, ka nepieciešama palīdzība. Vecāki, kurus interesē tikai pabalstu iespējas, nonāk līdz palīdzības nodaļas sociālajiem darbiniekiem, bet šādos gadījumos mēs saņemam informāciju no kolēģēm”. Laila atzīmēja, ka informācija tiek saņemta arī no līdzcilvēkiem. Saņemot informāciju, lai izvērtētu situāciju, tiek ģimenes locekļi tiek aicināti uz sarunu, sekojoši kas noskaidrots izvērtēšanas posmā. Sadarbība ar bērnu vairāk tiek veikta ar jau skolas vecuma bērniem, īpaši ar puaudžiem. Ar pirmsskolas vecuma bērniem cenšas piesaistīt citus speciālistus, kā psihologu.

Apkopojot apakšnodaļas izklāstu, secināms, ka atbilde uz pētniecisko jautājumu ir samērā komplikēta. Pētnieciskais jautājums paredz vairāku posmu struktūru. Lai sociālais darba process būtu rezultatīvs un neradītu papildus traumas bērnam, ļoti svarīgi ir problēmsituācijas izziņa un izvērtēšana. Pirms minētās izvērtēšanas, pirmais posms ir informācijas iegūšana. Šajā posmā intervētie respondenti atbildēs bija vienoti. Aktuālākās sociālo dienestu sadarbības iestādes, kas sniedz informāciju par iespējamajiem bērnu tiesību un interešu pārkāpumiem ir Valsts un pašvaldību policija, izglītības iestādes, bāriņtiesa, ārstniecības iestādes. Retāk, bet informāciju sniedz arī

līdzilvēki – radi, kaimiņi, paziņas, kā arī paši ģimenes locekļi. Otrā posmā - problēmsituācijas izziņa un izvērtēšana, sociālā darba praksē, jau iegūst atšķirīgas nianšes. Vienots redzējums respondentiem ir vienas pašvaldības ietvaros. Talsu novada un Tukuma novada sociālās darbinieces situācijas izziņai un izvērtēšanai, priekšroku dod apmeklējot ģimeni dzīvesvietas vidē. Kuldīgas un Ventspils sociālās darbinieces uz sarunām aicina uz sociālo dienestu, mājas vizītēs dodoties, ja nepieciešams noskaidrot vai nepastāv apdraudējums vai riska faktori. Trešais posms ir pieeju un metožu izmantošana sociālā darba procesā, lai nodrošinātu bērnu tiesības un intereses. Arī šajā posmā saskatāma vienprātība sociālo dienestu pašvaldību ietvaros. Ventspils pilsētas sociālā dienesta pārstāves sociālā darba praksē skatās visu ģimenes locekļu perspektīvā, akceptējot holistisku pieeju. Minētās pieejas atbalsta ģimenes sistēmiskā pieeja – mainoties vienam ģimenes posmam, mainās arī citi. Kā metodes tiek izceltas genogramma un ekokarte. Talsu novada sociālā dienesta pārstāves sociālā darba praksē kā pamatmetodi izmanto Metodikas sociālajam darbam ģimenēm ar bērniem, veicot situācijas izvērtēšanu mājas vidē, kur iespējami dabiski atspoguļojas bērna saskarsme, vai ir droša piesaiste, bērna attīstība, sajūtas. Darbu ar gadījumu vada ģimenes sistēmiskā pieejā, ietverot psihosociālo konsultēšanu. Metodes – spēļu metode, nepabeigti teikumi, ekokarte, genogramma. Ņemot vērā, ka Metodika ietver bērnu līdz 12 gadu vecumam, tad uz bērnu centrētu pieeju respondentes izmanto darbam ar pusaudžiem, lai pēc bērna novertēšanas trīsstūra rastu bērna resursus un stiprinātu viņu. Tukuma novada sociālā dienesta intervētās respondentes, sociālā darba praksē, vadās pēc Metodikas. Bērns tiek skatīts ģimenes kontekstā. Tiek akcentēta ģimenes vienlīdzība. Metodes - genogramma, ekokarte. Kuldīgas novada pārstāves sociālā darba procesu vada gadījuma vadīšanas ietvaros, piesaistot citus speciālistus un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus.

Sociālais darbs valstiskā līmenī pedējos gadus ļoti strauji attīsta profesionālās apmācības vairākās formās kā izstrādātas metodikas un pieejas dažādām mērķa grupām, kur iekļautas dažādas metodes. Sociālā darba speciālisti arī aktīvi un mērķtiecīgi iesaistās to apgūvē, lai pēc tam to ieviestu praksē, kas arī guva apliecinājumu pētījuma ietvaros. Intervētās respondentes sociālā darba praksē izmanto tās pieejas un metodes, kas apgūtas profesionālo apmācību ietvaros. Viennozīmīgi, visu respondešu akceptu guvušas genogrammas, ekokartes un sistēmiskās pieejas metodes.

Teorijas daļā autore apskatījusi vairākus skaidrojumus par bērna labklājību un labākajām interesēm. Pirmā pētnieciskā jautājuma “kā sociālie darbinieki izprot bērnu tiesību un interešu jēdzienu sociālā darba praksē” ietvaros, secināts, ka respondentu viedoklis sasucas ar teorijā skaidroto. Savu kārt, kopsakarā ar uz bērnu centrētas pieejas teorijā minēto, secināts, ka daļa no respondentēm to interpretē, ka sociālais darbs tiek veikts tikai ar bērnu, neizprotot, ka pieeju var

integrēt arī ģimenes kontekstā, tikai tas prasītu samērā apjomīgus resursus un ilgtermiņa sociālo darbu.

Uz bērnu centrētu pieeju, sociālā darba praksē, autore raksturotu kā ekstru, kas pieejama iestādēs, kur ir pietiekošs darba spēka resurs un darba kapacitāte.

5.3.Sociālo darbinieku profesionālo lomu īstenošana bērnu tiesību un interešu nodrošināšanā

Nodrošinot bērna tiesības un intereses sociālā darba praksē, respondentes apliecināja, ka dominējošās sociālā darbinieka lomas ir advokāta un mediatora lomas.

Ventspils sociālā darbiniece Aļesja Pavlova norāda, ka konfliktu risināšana ir svarīgs aspekts, tādēļ pie iespējamiem konfliktiem ģimenei ar trešām personām, uzņemos atbalstītāja lomu, lai nodrošinātu konstruktīvu risinājumu.

Ventspils sociālā darbiniece Sigita Strauta atzīmē, ka ļoti bieži iejūtas klienta advokāta vai ģimenes mediatora lomās. “Es spilgti atceros, kad gāju uz vienu pašvaldības iestādi, lai cīnītos, lai ģimenei netiktu atslēgts siltums par parādiem. Aizejot uz turieni, es saprotu, ka informācija ir mazliet savādāka, kā man tika pasniegta, bet es jau esmu tur un nevaru atkāpties, neskatoties uz to, ka ģimenei ir parādi piecās paaudzēs, bet sapratu, ka man ir jānotur šī loma līdz galam”. “Šonedēļ piedalījos samērā smagā vecāku sapulcē, kur bija jārisina samilzusi problēma starp vecākiem viena bērna dēļ klasē. No vienas puses mūsu profesija paredz pārstāvēt un nodrošināt visu bērnu tiesības un intereses. Bet pakārtoti man jāsaprot, ka jābūt atbalstošai arī šādos gadījumos tai vienai ģimenei, kurai nāk tas lielais buldozers virsū – cik Jūsu bērns ir briesmīgs, viņš no skolas jādabū ārā”. “Ļoti bieži iestājos kā mediators, kur vienā ģimenē ir divas karojošās puses, lai nodrošināšana bērnu tiesības un intereses”. Rezumējot minētos gadījumos, Sigita piebilst, ka ļoti svarīgs aspekts šādos gadījumos, kad iestāties par ģimenes vai bērna pārstāvi, uzņemoties advokāta lomu, ir sagatvošanās. Nepieciešams ievākt pēc iespējas vairāk informācijas, lai arī pats sociālais darbinieks apzinātu problēmsituācijas jomu un tā apjomus. Sigita arī sniedz informāciju, ka katrā pašvaldībā ir "sadarbības grupa bērnu tiesību un interešu aizsardzības jautājumos pašvaldībā”, kur viņa pārstāv sociālo dienestu. Šīs grupas ietvaros tiek saskatītas, kadas grūtības ir pašvaldībām, tiek pieaicinātas dažādas iestādes, lai rastu risinājumus vai novērstu nepilnības.

Ventspils sociālā darbiniece Viktorija Heidemane skaidro, ka darbā ar klientu vienmēr ir jāpatur prātā šīs advokāta lomas klātesamība, kā tiek aizpildīti dokumenti. Sociālam darbiniekam

ir svarīgi ir neizvīzīt savus stereotipus vai personīgās domas par ģimeni. Advokāta loma svarīga ir, kad klients tiek pārstāvēts citās iestādēs, starpinstitūciju sadarbības sēdēs. Mediators loma vairāk tiek realizēta ģimenes šķiršanās gadījumos, kad vecāki savas vajadzības izvirza kā prioritātes, aizmirstot, kā šis process ietekmē bērnu. Tad nu starp vecākiem cenšos būt kā mediators, bet, lai nodrošinātu bērna intereses, arī advokāts. “Diemžēl ir gadījumi, kad pēc vairākām sarunām, vecāki tomēr savas vajadzības atstāj pirmajā vietā, jo gadu garumā ir uzkrājušās spēcīgas emocijas vienam pret otru, kaut centos atspoguļot, kā šajā situācijā jūtas bērns”.

Talsu novada sociālā darbiniece Inese Gulevska stāsta, ka vecāku konfliktu gadījumā, aicina izmantot mediācijas pakalpojumu. Par advokāta lomas pārstāvību, Inese aicina atcerēties, ka tā ir ģimene, kur nevar būt viena ģimenes locekļa advokāts, bet jābūt ģimenes advokātam. Ģimene ir sistēma, kuram katram ģimenes loceklim ir sava pozīcija. “Varu mudināt kādu no ģimenes kādā institūcijā veidot sadarbību, pašu uzņemties atbildību un sāk risināt savas lietas”.

Talsu novada sociālā darbiniece Inga Makstniece arī skaidro, ka nereti pārstāv advokāta lomu, kad nepieciešams pārstāvēt bērna vai ģimenes intereses iestādēs. ”Arī gadījumos, kad vecākam tiek pārtrauktas aizgādības tiesības, ja redzu, ka ir resursi, pārstāvu bērna intereses atgriezties ģimenē. Arī pārliecinot vecākus, par to, ka ir jāmainās, lai bērns atgrieztos ģimenē”.

Tukuma novada sociālā darbiniece Līga Liepiņa norāda, ka diezgan bieži nākās saskarties, kad ģimene nonāk grūtībās saskarsmē ar iestādēm. Tādos gadījumos, ir būtiski vai pārstāvēt, vai vienkārši būt blakus un palīdzēt viņam izprast viņa tiesības. Klientam ir jāizskaidro daudz dažādas lietas, kas atteicas uz finansēm, mājoki un sadzīvi. Nereti nākās saskarties ar tiesu izpildītāju uzliktām sankcijām, finanšu iestādēm. Nākās klientiem izskadrot saņemtos lēmumus, ja nepieciešams, palīdzēt tos pārsūdzēt. “Tas pārstāvības lauks ir tik plašs, ka pat grūti uzskaitīt visu. Sociālam darbiniekam nepieciešamas ļoti plašas pamatzināšanas, lai izprastu, kurā virzienā mums jādodas”.

Tukuma novada sociālā darbiniece Evita Veikša atzīmē, ka biežāk advokāta lomā iejūtās starpinstitūciju sēdēs vai starpprofesionāļu sanāksmēs. Tomēr vairāk sadala atbildību. Pārstāvot mediatora lomu, Evita norāda, vienu no svarīgākajiem faktoriem, kā atklātība. “Man bija šķiršanās gadījums, kur mammai bija atkarības problēmas un bērns dzīvoja ar tēvu. Sociālais darbs ar tēvu nebija īpaši nepieciešams, bet viņš lūdza atbalstu, lai pieprasītu uzturlīdzekļus. Bet sociālais darbs ar mammu tika turpināts. Es jau baidījos, bet mammai pateicu, ka sniedzu atbalstu tēvam uzturlīdzekļu kārtosānā. Mamm bija ļoti apvainojusies uz mani. Šajā gadījumā, man nācās papulēties, lai līdz nākamajai reizei mammai tās dusmas pārietu, lai varam turpināt sadarbību. Šādos gadījumos, sociālais darbinieks nevar nostāties vienā vai otrā pusē. Mērķis bija pārstāvēt bērna

intereses”. Mediatora lomu pārstāvu arī situācijās ar mammu un pusaudzi. “Īstenībā ir grūti lavierēt starp tām trakajām attiecībām. Ļoti nākās piedomāt, ko runā. Protams, arī sociālajam darbiniekam būs savs viedoklis, bet maksimāli tas jānotur, lai paliek nepamanīts. Tāds izaicinājums.”

Kuldīgas novada sociālā darbiniece Ligita Bergmane stāsta, ka advokāta lomu pārstāv biežāk. Lai realizētu mediatora lomu, nepieciešams, lai abas puses vēlētos iesaistīties, bet diemžēl lielākā daļa vecāku nav gatavi sanākt kopā. Vecāki vēlas runāt vienatnē, kad var viens par otru stāstīt, bet uz kopēju sarunu nevēlās sanākt kopā.

Kuldīgas novada sociālā darbiniece Laila Jankovska atklāj, ka sociālā darbinieka lomas, protams, pārstāv, tas ir atkarībā no problēmsituācijas. “Bieži klientam saku, ja bāriņitesa ir tiesnesis un nāk ar likumu, tad sociālais darbinieks ir advokāts”. Sociālais darbinieks aizstāvēs klientu arī citu institūciju priekšā, lai nodrošinātu ģimenes labklājību. “Tādēļ jau es esmu gadījuma vadītājs”. Ja ģimenē bijis vardarbības gadījums, tad Laila aicina abus vecākus un pārstāv mediatora lomu. Procesa noskaidro attiecības, meklē risinājumu. “Neesmu ne vienā, ne otrā pusē”.

Intervētās respondentēs apstiprināja teorijā pausto, ka aktuālākās sociālā darbinieka lomas, nodrošinot bērna tiesības un intereses, ir advokāta un mediatora lomas. Tā pat arī, tika samērā precīzi atspoguļoti lomu principi. Respondentes vairākkārtīgi uzsvēra, ka pārstāvot mediatora loma svarīgi ir saglabāt atklātumu, godīgumu, ievērot ētiskos aspektus – noturēt līdzsvaru, nepārņemot kādas puses viedokli un turēt centrā bērna intereses. Savu kārt, pārstāvot advokāta lomu tika uzsvērts sagatavošanās faktors. Nepieciešamība pārzināt problēmsituācijas jomu, klienta tiesības un pienākumus. Teorijā skatītā sešu soļu pieeja veiksmīgai pārstāvības nodrošināšanai, paredz detalizētu un skrupulozu sagatavošanos. Respektīvi, sociālajam darbiniekam, iespējams, var nākties pat izstudēt pārstāvāmo jomu un tā aktualitātes. Advokāta loma paredz vairākas pieejas. Advokāts var pilnībā pārstāvēt savu klientu, bet var deleģēt klientu pašu pārstāvēt sevi, izglītojot un sniedzot atbalstu.

5.4. Resursi bērnu tiesību un interešu nodrošināšanā sociālā darba praksē

Vērtējot savus resursus un kompetences, interviju respondenti pamatojas uz apgūtām profesionālām zināšanām. Zināšanas ietver gan akadēmisko mācību procesu (bakalaura un maģistra līmeņa grāds), gan prakses laikā apgūtās papildus zināšanas (kursi, u.c. veida apmācības). Bakalaura un maģistra programmu ietvaros apgūtas sociālā darba pamatzināšanas, savu kārt praksē izmantojamās pieejas un metodes padziļināti šaurākās specializācijās, sociālie darbinieki apgūst papildus mācībās unursos. Šī brīža aktualitāte ir vairāku specializāciju metodikas, kuras sniedz

detalizētu un dziļu izpratni un skaidrojumus par mērķa grupu, tā īpatnībām un raksturojošo vidi. Kā arī ne mazāk aktuālas ir pieejas un konsultātīvās metodes.

Četru pilsētu un to novadu intervētie 7 respondenti apliecina, ka pamatizglītība ir bakalura grāds sociālā darba programmā, tostarp visām Ventspils sociālām darbiniecēm Aļesjai Pavlovai, Sigitai Strautai un Viktorijai Heidemanei ir maģistra grāds sociālā darba programmā. Savu kārt, Talsu novada sociālai darbiniecei Ingai Makstniecei ir bakalaura un maģistra grāds jurisprudencē un maģistra grāds sociālā darba programmā un Kuldīgas novada sociālai darbiniecei Lailai Jankovskai ir bakalaura un maģistra grāds pedagoģijā, maģistra grāds sociālā darba programmā un Geštalta institūta supervīzijas programma (setificēts supervizors). Metodiku sociālam darbam ar ģimenēm ar bērniem ir apguvušas teju visas sociālās darbinieces. Ņemot vērā, Lailas Jankovskas (Kuldīga) relatīvi mazo darba pieredzi darbam ar ģimenēm ar bērniem, šī metodika vēl nav apgūta. Sociālās darbinieces Aļesja Pavlova (Ventspils), Inga Makstniece (Talsi), Inese Guļevska (Talsi) un Līga Liepiņa (Tukums) pozitīvi atsaucas par iespēju apgūt Sistēmiskā pieeju psihosociālajā darbā kursu.

Vai sociālo darbinieku darba pieredze ir resurs un svarīgs aspekts darbam ar ģimenēm ar bērniem? Cita pētījuma ietvaros, šo varētu izvirzīt kā hipotēzi. Šī darba ietvaros pieredzes noskaidrošana drīzāk kalpoja kā iepazīšanās elements ar respondentiem. Tādēļ, īsumā apkopojot sociālo darbinieku darba pieredzi, tās amplitūda ir no 2 gadiem līdz 20 gadiem. Arī turpmākā pētījuma jautājumos neapstiprinājās sociālā darbinieka darba pieredzes kolerācija ar sociālo darbu bērnu tiesību un interešu nodrošināšanā.

Ventspils sociālā darbiniece Aļesja Pavlova uzsver, ka daļa no sociālā darbinieka resursiem ur izglītošanās turpināšana, kā arī ievērot principus un vērtības. Savu kārt, ar ko būtu nepieciešams papildināt, lai sociālais darbs būtu rezultatīvāks? Aļesja atzīmē, ka tas ir valsts atbalsts pakalpojumu groza izstrāde mērķētu uz klientu grupām. Sociālo darbinieku specializācijas.

Ventspils sociālā darbiniece Sigita Strauta norāda, ka primāri tas ir darbinieku resurs. Lai sociālam darbiniekam lietu skaits būtu tādā apjomā, kad ir iespēja iedziļināties. Attiecīgi ļoti palīdzoši un rezultatīvs sociālais darbs būtu, ja tiktu nodrošināti sociālie darbinieki specializācijās – darbm ar bērniem, pusaudžiem, vardarbībā cietušiem, darbam ar atkarīgām personām un ar personām ar GRT. Nepieciešami arī speciālisti pašvaldībās, kā psihologi, kas specializējās ne tikai vardarbības rehabilitācijas, bert arī intelekta izpētē. Tā pat arī speciālisti – nodarbību vadītāji, kā Marte Meo, CAP, BEA, Montesori. Kopumā skatot, nepieciešams valsts iesaiste sociālā darba makro līmenī.

Ventspils sociālā darbiniece Viktorijai Heidemane arī atzīmē, ka nepieciešama sociālo darbinieku specializāciju attīstība, minot tās pašas specializācijas, kā Sigita. Viktorija piemin, ka ar vien lielāku aktualitāti gūst krīzes situācijas ģimenēs, kur noderīga būtu krīzes komanda, kura varētu iesaistīties pie akūtas situācijas risināšanas, “krīzes situācijas nereti prasa samērā lielus resursus, lai savāktu klientu emocijas izskadrotu situāciju un rastu risinājumu”. “Manu prāt, mums ir ļoti akūts darbinieku un pieejamo pakalpojumu iztrūkums. Mēs vai bāriņtiesa uzliekam ģimenei uzdevumus, bet pašvaldībā nemaz nav resursu to nodrošināšanai”. Viktorija arī norāda, ka visi darbinieki ir apguvuši jaunās metodikas, pieejas, konsultēšanas, bet iespēju to kvalitatīvi pielietot ierobežo laika trūkums.

Talsu novada sociālai darbiniecei Inese Guļevska norāda uz darbinieku trūkumu, lielu lietu skaitu vienam sociālam darbiniekam, arī pakalpojumu neesamība pašvaldībā, tai skaitā atbalsta grupas klientiem. Aktuāla problēma ir bērnu ārpusģimenes aprūpes nodrošināšana. Ja vecākiem tiek pārtrauktas aizgādības tiesības, ir problēmatiski atrast, kas nodrošinās bērna turpmāko aprūpi. Sevišķi izceļot pusaudžu vecuma bērnus. Latvijā ir ļoti ierobežots gan audžuģimeņu, gan bērnu aprūpes iestāžu skaits. “Pati esmu zvanījusi un rakstījusi Labklājības ministrijai, kad mums ir “smagi” pusaudži, kurus, aprūpes iestāde met ārā, bet likt viņus nav kur! Ministrijai arī nebija risinājuma, sakot, lai paši pacenšamies izdomāt kaut ko.” Darbinieku piesaiste vairāk būs valsts atbildība. Zinu, ka augstskolās ir studenti, kas apgūst sociālo darbu, bet līdz dienestiem viņi nenonāk.

Talsu novada sociālai darbiniece Ingai Makstniece informē, ka Talsu novadā ļoti pietrūkst pusaudžu resursu centrs, psihoterapijas speciālists, kurš strādā ar KBT metodi, protams, arī atbalsta grupas ģimenēm. “Daudz bērniem ir uzvedības un autiskā spektra traucējumi, ņemot vērā ierobežoto piekļuvi pie speciālistiem, bērni ļoti novēloti saņem palīdzību un atbalstu”.

Tukuma novada sociālā darbiniece Līga Liepiņa uzsver, ka ir liela nepieciešamība aktualizēt un papildināt sociālo pakalpojumu grozu, kā arī “sāpīgais” jautājums par darbinieku iztrūkumu. “Es domāju, ka jāsāk valstiskā līmenī noteikt prioritātes. Jādomā, kā ieguldīt preventīvos pasākumos, lai nenonāktu līdz situācijām, kad bērns jau tiek šķirts no ģimenes”.

Tukuma novada sociālā darbiniece Evita Veikša norāda, ka pietrūkst pakalpojumi pašvaldībā - atbalsta un prasmju grupas vecākiem, arī speciālisti psihologi. Lauku teritorijās ir sarežģīti, lai klients tiktu līdz pakalpojuma sniedzējam. Gan atbalsts grupas, gan psihologi pakalpojumus sniedz pilsētās. Pagastu pašvaldība arī neredz iespēju nodrošināt iedzīvotāju nogādāšanu līdz pilsētai. Arī Evita atzīmē, ka valstiskā līmenī vairāk jāpievēršas preventīvam darbam.

Kuldīgas novada sociālā darbiniece Ligita Bergmane pastāsta, ka gribētu strādāt vienā perspektīvā, piemēram ar ģimenēm pēc metodikas, tā pat, arī šie darbinieki pa specializācijām būtu ļoti labs resurs. Ligita atsuacas uz kādu gadījumu, kad parstāvēt bērnu, piedalījies klases sapulcē, kur skolas pārstāvji, visus klātesošos (klases bērnu vecāki) iepazīstināja ar viena bērna psiholoģiskās izvērtēšanas rezultātiem. “Mums nepieciešama vienota izpratne par bērnu tiesību un interešu nodrošināšanu. Mes nevaram ņemt un publiski ķīdāt kādu konkrētu bērnu vai ģimeni”. Samērā bieži sastopamies, ka institūciju sadarbībā nav vienotas izpratnes ko nozīmē bērnu tiesības un intereses. Resursu trūkums sastopas arī bērnu veselības aprūpē. “Jau bērna vecākā vecumā parādās slimības, kas nav diagnosticētas gadiem. Ilgstoši no iestāžu puses norādīts uz vecāku neizdarībās, neaudzināšanu utml.”.

Kuldīgas novada sociālā darbiniece Lailai Jankovska atzīmē, ka pietrūkst atbalstu grupu pakalpojums, sevišķi lauku teritorijās. Kā arī klientu, no laluku teritorijām, nokļūšana uz pilsētu, lai saņemtu pakalpojumus. Ļoti pozitīvi būtu, ja pagastu pašvaldības vairāk iesaistītos.

Apkopojot šajā apakšnodaļā pausto, secināms, ka respondentu atziņas ir vienotākās kā citos jautājumos. Kā prioritārā aktualitāte ir darbinieku resurs un tā iztrūkums. Nepieciešamība pēc šaurākas sociālo darbinieku specializāciju ieviešanas, kur neiztikt bez papildus sociāliem darbiniekiem. Nākamais jautājums ir citu speciālistu trūkums pilsētās un pakalpojumu nepieejamība lauku teritorijās, kas rada nepilnīgu sociālā dienesta pakalpojuma grozu. Ļoti iztrūkst preventīvais darbs. Šajā aspektā resursi un atbalsts būtu piesaistāms arī valstiskā līmenī. Šobrīd sociālo darbinieku jaudīgākais instruments ir intelektuālais darbs un nenovērtējamā personīgā atdeve, lai nodrošinātu bērnu tiesības un intereses.

SECINĀJUMI

1. Ņemot vērā intervēto respondentu sniegto informāciju par savu kompetenci, secināms, ka sociālās darbinieces darbam ar ģimenēm ar bērniem, kā galveno instrumentu min savu intelektuālo darbu, kas balstīts uz iegūtajām profesionālajām zināšanām. Intervētās respondentes ļoti uzteic iespēju regulāri apgūt jaunas metodikas, pieejas un metodes darbam ar ģimenēm ar bērniem, cenšoties tās optimāli integrēt sociālā darba praksē.
2. Apkopojot respondentu sniegtās atbildes, autore saskata vienotu redzējumu sociālo darbinieču izpratnē par bērnu tiesībām un interesēm un to nodrošināšanu, kas sasaucas ar teorijā sniegto izklāstu. Diemžēl nereti rodas domstarpības ar sadarbības un citu iestāžu pārstāvju priekšstatiem par minēto tēmu. Tādēļ arī no darbiniecēm izskanēja ierosinājums, ka nepieciešamas vienotas apmācības visu bērnu tiesību un interešu pārstāvju subjektiem.
3. Sociālā darba praksē jau saskatāmas atšķirīgas nianšes. Kā iepriekš minēts, respondentes sociālā darba praksē pārstāv apgūtās profesionālās prasmes. Talsu novadā un Tukuma novadā darbu ar gadījumu virza pēc metodiskiem norādījumiem darbam ar ģimenēm ar bērniem, uzsverot, ka ģimene ir sistēma, kur nepieciešams sistēmiskais skatījums un pieeja uz problēmsituāciju. Ventspils pilsētā un Kuldīgas novadā, darbinieku nepietiekamības dēļ, sociālais darbs vairāk virzīts kā gadījuma vadīšana, piesaistot pakalpojumus un citus speciālistus. Bet arī Ventspils pilsētas darbinieces uzsver ģimeni kā sistēmu, kur nepieciešams ieguldīt jaudīgu darbu.
4. Vienots redzējums sociālajām darbiniecēm ir attiecībā uz sociālo darbinieku skaitu, kas ir nepietiekošs un, to vērtējot perspektīvā, darbinieku trūcumam sociālajā nozarē ir satraucoša tendence. Apstākļi, ka darbinieku trūkuma dēļ, nav iespējams aizpildīt vakantās darbavietas, veicina esošo sociālo darbinieku pārslodzi un profesionālo izdegšanu, jo sociālie darbinieki ikdienā strādā paaugstinātas intelektuālās un emocionālās slodzes apstākļos. Pārlietu liels klientu lietu skaits objektīvi ietekmē sociālā darba kvalitāti. Pārsvārā reaģējot tikai uz krīžu situācijām un “ugunsgrēkiem”, tiek samazinātas iespējas veidot regulāru kontaktu un pastāvīgu darbu ar ģimenes locekļiem un sadarbības partneriem, kas nepieciešams efektīvam sociālajam darbam ar sociālo gadījumu. Pārāk liels lietu skaits un pārslodze ietekmē sociālā darbinieka spēju veidot attiecības, būt kontaktā ar klientiem, iedziļināties ģimenes situācijā, ievērot gadījuma vadīšanas posmus, kā arī sociālais darbinieks var sākt nepievērst uzmanību detaļām un pieļaut kļūdas, kas sociālajā darbā ar ģimenēm ar bērniem var tieši negatīvi ietekmēt bērnu labklājību.

5. Aktuāls jautājums visās pašvaldībās ir nepieciešamība paplašināt pakalpojumu klāstu vecākiem, kuri audzina bērnus. Pakalpojumi nodrošinātu ne tikai atbalstu un prasmju attīstību augsta riska ģimenēm ar bērniem, bet arī kalpotu kā preventīva pieeja ģimenēm ar tikko indentificētiem iespējamiem riska faktoriem, saglabājot bērniem iespējas uzaugt savu vecāku ģimenē. Aktuālākie pakalpojumi būtu psihoterapijas konsultācijas ģimenei, Montesori un Marteo nodarbības bērniem, atbalsta BEA un CAP grupu organizēšana vecākiem, atkarību speciālists, atbalsts dzīvesvietas vides uzlabošanai u.c.

6. Ļoti sāpīga aktualitāte sociālajiem darbiniekiem ir bērni pusaudžu vecumā. Dažas no intervētām respondentēm atzīmēja, ka situācija kļuvusi aktuāla pēc Covid 19 pandēmijas, citas atzīmē, ka šī aktualitāte pastāvējusi vienmēr. Sociālā darba praksē novērots, ka lielu daļu no visiem gadījumiem, sastāda jauniešu problēmsituācijas. Pusaudžu vecumā ar vien vairāk novērojas uzvedības traucējumi. Interesanti, ka šis jautājums guvis plašu rezonansi sabiedrībā, bet, kā norāda speciālisti, kuri ikdienā sastopas ar minētiem bērniem un jauniešiem, pastāv akūts resursu trūkums problēmsituāciju risināšanai. Ar esošajiem pusaudžiem ar uzvedības traucējumiem, sabiedrība ir nonākusi līdz nepārvaramām sekām, esam palaiduši garām cēloņu posmu. Viens no iemesliem varētu būt vāja preventīvā sistēma, darbam ar ģimenēm ar bērniem, valstī.

7. Pašreizējā situācijā sociālais darbs, lielāko ties, ir atstāts pašvaldību pārziņā, kas nozīmē, ka sociālais darbs, un arī lielākā daļa pakalpojumu, ir tieši atkarīgi no pašvaldības finansējuma. Minētais faktors manāmi rada nevienlīdzību starp pašvaldībās pieejamo sociālo atbalstu, un arī darba spēku resursu, jo atšķirīgs ir arī sociālo darbinieku atalgojums. Tādējādi, respondentes uzsvēra nepieciešamību valsts atbalstam, ne tikai izstrādājot normatīvo regulējumu un stratēģijas plānus, bet iesaistīties speciālistu motivējošo pasākumu izveidē.

IZMANTOTIE INFORMĀCIJAS AVOTI

- Bela, B., Ozola, I., Rasnača, L., Rezgale-Straidoma, E., Roga-Vailza, V., & Romāne-Meiere, A. (2023). *Sociālā darba vārdnīca*. LU Akadēmiskais apgāds.
- Bērnu tiesību aizsardzības likums. (01.10.2023.). <https://likumi.lv/ta/id/49096-bernu-tiesibu-aizsardzibas-likums>
- Bērnu tiesību konvencija. (20.11.1989.). <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1150>
- Budeva, S. (2018). Mediation and social work. In *Forum on studies of society–Conference Proceedings*. https://www.researchgate.net/profile/Sonya-Budeva/publication/351547459_Mediation_and_social_work/links/609ccd7692851cca5985be1b/Mediation-and-social-work.pdf
- Iekšlietu ministrija. (2023). Pārskats par nepilngadīgo noziedzības stāvokli un noziedzīgos nodarījumos cietušajiem bērniem 2022. gadā
- Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs. (2023). *Par noziedzīgos nodarījumos (kriminālprocesa ietvaros) cietušiem*.
- Kropļijs A., Rašcevska M. (2010). Kvalitatīvās pētniecības metodes sociālajās zinātnēs, izdevniecība Raka.
- Labklājības ministrija. (2023). *Pārskati par sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu vardarbībā cietušām nepilngadīgām personām*.
- Labklājības ministrija. (2020). *Methodiskais materiāls sociālajam darbam ģimenēm ar bērniem*. [download \(lm.gov.lv\)](download (lm.gov.lv))
- Labklājības ministrija. (2020). Sociālā darbinieka profesijas standarts. <https://www.lm.gov.lv/lv/media/7705/download?attachment>
- Lindsay, T., Parker, J., & Bradley, G. (2013). *Social work intervention*. SAGE Publications, Inc.
- London Safeguarding Children Partnership. (2023). *London Safeguarding Children Procedures and Practice Guidance*.
- Mārtinsone, K., (2011). *Ievads pētniecībā. Stratēģijas. Dizaini. Metodes*. Rīga: RAKA.
- Ministru kabineta (2017). Noteikumi Nr. 338 "Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem". <https://likumi.lv/ta/id/291788>

- Ministru kabinets. (2020). *Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam*.
https://pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/NAP2027_apstiprin%C4%81ts%20Saeim%C4%81_1.pdf
- Ministru kabinets. (2022). *Par Bērnu, jaunatnes un ģimenes attīstības pamatnostādņiem 2022.–2027. gadam*. <https://likumi.lv/ta/id/338304-par-bernu-jaunatnes-un-gimenes-attistibas-pamatnostadnem-20222027gadam>
- Moors M. (02.10.2020.). Lai valsts paturētu bērnu acīs, veidos agrīnās prevencijas sistēmu. *LV portāls*. <https://lvportals.lv/norises/320477-lai-valsts-paturetu-bernu-acis-veidos-agrinas-prevencijas-sistemu-2020>
- Norutē, R., & Garšvē, L. (2021). Mediation principles in social work. *PROFESSIONAL STUDIES: Theory And Practice*, 23(8), 94-102.
- Pīpere, A. (2016). Datu analīzes metodes kvalitatīvā pētījumā. No K. Mārtinsones, A. Pīperes, D. Kamerādes (Red.), *Pētniecība: teorija un prakse* (359-365. lpp).
- Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem. Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnija noteikumi Nr. 338 <https://likumi.lv/ta/id/291788>
- Rasmusson, B., Hyvönen, U., Nygren, L., & Khoo, E. (2010). Child-centered social work practice—three unique meanings in the context of looking after children and the assessment framework in Australia, Canada and Sweden. *Children and Youth Services Review*, 32(3), 452-459. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2009.10.025>
- Siliņa E. (2022). Valstij tagad ir bērnu, jaunatnes un ģimeņu politika. *LV portāls*. <https://lvportals.lv/norises/347581-valstij-tagad-ir-bernu-jaunatnes-un-gimenu-politika-2022>
- Sniķere, S. (2021). Preventīvās atbalsta sistēmas izveide veselīgai bērnu attīstībai un pašrealizācijai.
- U.S. Department of Health and Human Services, Children's Bureau. (2018). *What is child welfare? A guide for educators*. <https://www.childwelfare.gov>.
- UN Committee on the Rights of the Child. (2013). General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration. <https://www.refworld.org/docid/51a84b5e4.html>.
- UNICEF. (2008). *UNICEF Child Protection Strategy*. <https://www.refworld.org/docid/545ca1594.html>.

- UNICEF. (2021). Child protection systems strengthening approach. <https://www.unicef.org/media/110876/file/Child%20Protection%20Systems%20Strengthening%20.pdf>
- Valsts policija. (2023). Noziedzīgu nodarījumu pret nepilngadīgo skaits smago noziegumu kopskaitā.
- Vivienne Barnes. (2018). *Child-Centred Social Work: Theory and Practice* · Bloomsbury Publishing.
- Westwood, J. (2013). Child-centred Foster Care: A rights-based model for practice by Annabel Goodyer. *Adoption & Fostering*, 37(2), 221-223. <https://doi.org/10.1177/0308575913490499a>
- Wright, A. C., & Jaffe, K. J. (2013). *Six steps to successful child advocacy: Changing the world for children*. SAGE Publications.

Intervijas jautājumi

1. Kāda ir Jūsu izglītība, papildus iegūtas zināšanas, apmācības, kursi.
2. Kāds ir Jūsu darba stāžs dabā ar ģimenēm ar bērniem?
3. Cik lietas ir Jūsu pārraudzībā, cik no tām ir aktuālā aprītē?
4. Kādi ir biežāk sastopamie bērnu tiesību un interešu pārkāpumi ģimenēs? Varat nedaudz tos raksturot?
5. Kā informācija par bērnu tiesību un interešu pārkāpumiem nonāk līdz sociālajam darbiniekam?
6. Kāds ir Jūsu, kā sociālā darbinieka darbam ar ģimenēm ar bērniem, sociālā darba process, saņemot informāciju, par bērna tiesību un interešu pārkāpumu?
7. Vai sociālā gadījuma vadīšanā iesaistat arī pašu bērnu? Vai pastāv izvērtējums, kādos gadījumos bērns tiek vai netiek iesaistīts?
8. Kādas metodes izmantojiet gadījuma vadīšanā darbam ar vecākiem un darbam ar bērnu? Vai tiek izmantota “uz bērnu centrēta pieeja”?
9. Vai gadījuma vadīšanā pārstāvat sociālā darba lomas - kā advokāta un/vai mediatora lomas?
10. Kādi papildus resursi, Jūsu prāt, būtu nepieciešami, pilnvērtīgai un uz rezultātu vērstai gadījuma vadīšanai?
11. Vai Jums būtu ierosinājumi un ieteikumi, vēl sekmīgākām un rezultātīvākām sociālām darbam bērnu tiesību un interešu pārstāvībā?

Interviju transkripti

1. Ligita Zemniece, darba autore
2. Līga Liepiņa, Tukuma novada Sociālais dienests.

(1) Vai jūs lūdzu varētu pastāstīt par savu izglītību un papildus iegūtām profesionālām apmācībām un kursiem?

(2) Tātad, mana pamata bāzes izglītība ir bakalaura grāds sociālā darbā. Esošā pieredze ir nedaudz kā vairāk 8 gadi, tieši darbā ar ģimeni un bērniem. Nedaudz samulsu par tiem papildus izglītību, man ir ļoti, ļoti, diezgan plašs klāsts.

(1) Man aktuāli ir tie lielie bloki, kā metodikas, konsultēšanas, tie lielie.

(2) Mazu mirklītī. Tātad, kas tad mums te ir no lielajiem. No lielajiem mums te ir: sistēmiskā domāšana un pieejas sociālajā darbā, bērnu tiesību aizsardzības joma, sociālais darbs ar ģimenēm, ar bērniem, gan aprobācijas grupa, kas ir pirmā mācību grupa, gan pēc tam jauno pasniedzēju apmācību, jo es esmu sociālā darbinieku ģimenēm ar bērniem metodikas viena no lektoriem. Jā, tād esmu nedaudz mācījusies par terapeju metodes, tad apmācību programma ir Airi speciālistiem, kas arī tāds diezgan liels bloks. Daž ne dažādi, dažādas diskusijas, apmācības saistībā ar vardarbības dažādiem spektriem, gan par vispār vardarbības fenomenu un rehabilitācijas veidiem. Tad, man ir sertifikāts vadīt, apmācīt atbalstu grupas Sargeņģelis, tas arī būtu viens no lielajiem... Stāstījuma terapija sociālā darba praksē, tas arī ir tāds lielāks bloks, manuprāt.

(1) Vai varētu lūdzu pastāstīt kāds ir jūsu darba stāžs darbā ar ģimenēm un bērniem?

(2) Astoņi pildi gadi, ar kaut kādiem mēnešiem.

(1) Cik lietas ir jūsu pārraudzība un cik aktuālā aprītē?

(2) Ko jūs domājat ar lietām?

(1) Ģimeņu lietas.

(2) Mēs nupat taisījām tādu inventarizāciju un, tūlīt pateikšu, mēs viņus dalam nedaudz savādāk. 11 gadījumu vadīšanas lietas, kas ir sociālā darba ģimenēm ar bērniem metodikas kontekstā, kur 11 lietās ir 21 bērns un 16 pieaugušie. Tad ir ģimenes atbalsta lietas, kas ir no ārpus metodikas mērķu grupas un tās man ir astoņas.

(1) Vai jūs varētu precizēt, kādi ir tie gadījumi, kas ir ārpus tās metodikas, kas tur apgrozās?

(2) Teiksīm tā, tās ir lietas, tur ir nepilngadīgo profilakses lietas, strīdnieku lietas, lietas, kurās ir vardarbība, tad ir pakalpojumi, kas varētu būt vairāk jauniešu mērķu grupai. Tādi apmēram.

(1)Jā, pirmo reizi dzirdu par šādu lietu dalījumu, kad jūs dalat metodikas lietas un ārpus metodikas lietas.

(2)Mēs sākam dalīt, par cik es jau esmu metodikā no pirmssākumiem, kas ir aptuveni jau 3 gadi.

(1)Tas ir visi darbinieki vai tikai jūs tā darāt?

(2)Šobrīd mēs esam uztaisījuši tādu lielu revīziju, lai saprastu, kas tad mums ir metodika, kas tad nav metodikas mērķu grupa, kas tad ir tajās lietās, kas nav metodika, tas jautājumus, kuru jūs man uzdevāt. Šobrīd, lai varētu saprast to savu bagātību, kas mums ir, mēs sākam ar šo.

(1)Tad sanāk, ka visiem ģimenistiem ir gan gan, gan metodikas lietas, gan...

(2)Patreiz jā, jo ir vēl visādas lietas, kas nāk no administratīvās komisijas lēmumiem, tā teiksim, kādi kas nāk kā nepilngadīgo lietas, tur ir ļoti daudz vis kaut kas, bet kas īsti neatbilst metodikas sociālam darbam bērniem mērķa grupai.

(1)Kāds ir jūsu turpmākais plāns kaut kā strukturēt vēl precīzāk ģimenistiem?

(2)Mēs gribētu virzīties uz specializācijām.

(1)Varētu lūdzu raksturot, kādi ir jūsu praksē biežāk sastopamie bērnu tiesību un interešu pārkāpumi ģimenēs?

(2)Diez gan jau tāds tipiskais, tiesības uz veselību, izglītību, mājokli. Daudz dažādi. Droši vien, ka tas ir tāda ilgstoša nabadzība, dažādu veidu vardarbībā, novārtā pamešana.

(1)Jā, vai jūs varētu tā kā sniegt informāciju, kā tā informācija par bērnu tiesību un interešu pārkāpumiem nonāk līdz sociālam darbiniekam, jūsu redzeslokā?

(2)Tas nāk no dažādām institūcijām, iestādēm, medicīnas iestādēm, izglītības iestādēm, policijas, dažādiem citiem sadarbības partneriem, kaimiņiem, radiem, daž ne dažādos veidos atnāk informācija.

(1)Kāds ir jūsu kā sociālā darbinieka ar ģimenēm ar bērniem sociālā darba process saņemot pirmreizējo informāciju par bērnu interešu un tiesību pārkāpumu?

(2)Respektīvi, es teikšu tā. Principā, jebkura veida informācija, kura ienāk sociālā dienestā, tiek izvērtēta. Mēs izvērtējam, vai ir pazīmes krīzes situācijai, vai ir jāpieslēdzas nekavējoši vai tas var gaidīt. Noteikti ir saziņa ar šo ģimeni, lai saprastu kas tur īsti notikt, daudzpakāpju izvērtēšanas modeli, piemēram, pirmajās piecās dienās, saprotam, ir krīze vai nav krīze, un satiekamies ar ģimeni un noskaidrojam vispār to situāciju, tad tālāk vai ir jāsāk izvērtēšanu vai nav jāsāk izvērtēšana. Kuru ceļu tad tas tālāk ies, tad ir liels jā.

(1)Kurš ir tas brīdis, kad jūs sadalat vai būs metodikas virziena ietvaros vai nē?

(2)Pēc multigrupas kritērijiem, tieši pēc tām piecām dienām. Ja nav apdraudējumu vai tūlītēja vajadzība pieslēgties, tad piecu dienu laikā tas tiek izvērtēts, pie reizes var saprast vai tas būs

metodikas gadījumu vadīšanas kontekstā, ja jau tur ir noteiktas pazīmes, kas ir noteiktās mērķu grupas pazīmes.

(1) Un sakiet lūdzu, vai sociālā gadījumu vadīšanā iesaistat arī pašu bērnu? Un vai jums pastāv izvērtējums, kad bērns tiek un netiek iesaistīts? Tāds centrēts darbs ar bērnu.

(2) Teiksim tā, šis te modelis pārredz ģimenes, vairāk vērsts uz ģimeni. Kā jūs to domājat, iesaista bērnu?

(1) Tieši uz konsultācijām, kaut kādām metodēm darbs ar viņu.

(2) Izvērtēšanās daļā katrs ģimenes loceklis tiek vērtēts atsevišķi.

(1) Pieejat katram, ja vecuma posms ļauj, ja?

(2) Tieši tā, tas ir arī ļoti atkarīgs no bērna vecuma posma, jo ja metodika paredzēta līdz 12 gadu vecumam, tad tur ir jāskatās kā tas ir. Jebkurā gadījumā, vecāks arī tur iesaistās. Izvērtēšana ir tādā vides kontekstā. Ja bērns ir tādā vecumā, ka var iesaistīties šajā, tad, protams, jā tas tā notiek.

(1) Jūs ņemat vērā viņa viedokli un pat mēģināt motivēt uz sarunām un konsultācijām?

(2) Īsti tādas konsultācijas es nestrādāju, nekonsultēju. Teiksim, pie izvērtēšanas jā, pie tikšanās ģimenes sapulcēs, dažkārt bērni arī piedalās. Vienmēr ir jautājums, tas gadījumu vadīšanas konteksts un kurā posmā, jā, bet arī bērni piedalās dažādos procesos.

(1) Kādas metodes jūs vēl izmantojat gadījumu vadīšanā ar vecākiem un kādas metodes atsevišķi ar bērniem. Un, vai jūs izmantojat uz bērnu centrēto pieeju?

(2) Nē, uz bērnu centrēto pieeju neizmantoju, jo tā pieeja ir uz ģimeni (sistēmu).

(atkārto jautājumu)

(2) Starpprofesionāļu sadarbība, komandas darbs, komandas sadarbība, komandas veidošana. Tās ir mājas vizītes, ar mājas vizītiem ir ilgāks posms, tas ir, tikšanās ģimenes mājvietā, kur paralēli es varu arī novērot saskarsmi, varu novērot kādas prasmes, tas nenotiek, teiksim, aizejot uz dzīvesvietu, nezinu, uzkavējoties pāris minūtes, tas vairāk vai mazāk mēdz būt ilgāks laiks, tas arī ir viens no. Nu, teiksim, mēs mēdzam zīmēt ekokartes vai genogrammas ar ģimeni kopā, lai vispār varētu saprast, kāda tad tā ģimenes bilde kopā izskatās, kādas ir attiecības, kas arī paver tādas dažkārt pat ļoti interesantu un jautrus stāstus.

(1) Vai jūs gadījumu vadīšanā pārstāvat arī sociālā darba lomas? Man vairāk interesētu advokāta un mediatora lomas, vai jūs tajās iejūtaties, uz to brīdi apzinaties, ka šī loma jāieņem?

(2) Jā, droši vien tā vairāk ir, nu jā, ir gan advokāti, gan mediatori. Diezgan bieži nāk saskarties un tas konteksts, vairāk vai mazāk ir tāds, ka diezgan bieži klientiem ir saskarsmes grūtības gan ar iestādēm, gan ar dažādiem, teiksim, skolām. Visvisādās vietās, kur ir ļoti būtiski pārstāvēt to klientu, es pat neteiktu pārstāvēt, bet būt viņam blakus un arī palīdzēt saprast viņa tiesības, lai

skaidrotu un stāstītu, ko diezgan bieži klienti nezina, būt dažādās vietās, teiksim, gan dzīvokļu komisijas, kur klientiem ir dažādi jautājumi par mājokli. Arī tur kur ir tādas finansiālās puses, bieži sanāk saskarties ar tiesu izpildītājiem, kas, teiksim, norestē kontus un japalīdz tos kontus atkal atvērt. Tādas ikdienas lietas, kur ļoti ļoti daudz. Tāpat arī stāstīt par dažādiem lēmumiem iestāžu un institūciju lēmumiem, kuri pieņem, ka klientam ir tiesības šos lēmumus pārsūdzēt, kādā veidā mēs varam tikt pie jurista konsultācijas, mums ir nepieciešams, ka paternu noteikšanas bērniem uz tiesām, manliekās, ka tas lauks ir tik plašs, ka grūti nosaukt visu. Noteikti šīs te lomas ir.

(1) Vai jūs arī atdzīstat, ka sociālam darbiniekam ir tik ļoti plašs tas lauks japārziņ, nu vismaz jaorientējās uz kuru virzienā iedziļināties klientu pārstāvēt. Kā jau jūs minējāt, jā, tas ir no kaut kādas ikdienas vides, iestādes, skolas, tiesu izpildītāji. Tik ļoti plašs, un tik daudz arī sociālam darbiniekam jaorientējas ir.

(2) Jā, es teiktu, ka ir vajadzīgas tādas pamatzināšanas un saprast tad uz kuru pusi tālāk klients jau dodas, un tur viņam palīdz tie profesionāļi, kas ir tajā jomā. Bet, jā, es piekrītu, tas lauks ir diezgan plašs, kas japārziņa.

(1) Un kā, teiksim, ir nācies arī būt kā mediātoram ģimenes ietvaros, starp ģimenes locekļiem?

(2) Man īsti nav šāda veida izglītība un kopetence, tāpēc es ļoti atturos no šī te.

(1) Kādi, jūsuprāt, papildus resursi būtu nepieciešami vēl pilnvērtīgākai un uz rezultātu vērstu gadījumu vadīšanai sociālam darbiniekam?

(2) Jūs domājat par personīgām kompetencēm vai par pakalpojumiem?

(1) Jebkādi resursi, kas varētu būt jums palīdzošs.

(2) Noteikti atbilstošs pakalpojumu grozs, uz individuālām ģimenēm vērstu pakalpojumu grozs, tieši tas kas ir vajadzīgs konkrētāja gadījumā, nevis tādi vispārēji pielāgoti pakalpojumi.

(1) Tas nozīmē, tos pakalpojumus ir nepieciešams papildināt ar kaut ko jaunu?

(2) Vai vienkārši ir jābūt iespējai, ka teiksim, tad kad man ir vajadzīgs konkrēts pakalpojums, ka man šāds pakalpojums pieejams, nevis ka ir pamata bāzes pakalpojumi, bet arī speciāli pakalpojumi, kuri varbūt nav tai pakalpojumu grozā. Tas varētu būt viens, tad, nu noteikti – darbinieku resursi -, tas ir milzīgs iztrūkums. Ir ļoti sarežģīti, ja ilgstoši trūkst kāds kolēģis, droši vien, ka tās ir divas tādas ļoti būtiskas lietas.

(1) Kādi būtu jūsu ierosinājumi un ieteikumi, lai risinātu šos jautājumus? Tas var būt gan valstiskā līmenī, gan pašvaldības, gan sabiedriskā. Kāds ir jūsu tas redzējums, kas varētu veicināt, risināt šo resursu pilnveidošanu?

(2) Es domāju, ir jābūt ar to, ka valstiskā ir noteiktas prioritātes, droši vien ļoti daudz ir jādomā par to, kā ieguldīt preventīvi, nevis, mēs jau strādājam ar sekām, kuras ir ļoti ļoti smagas sekas ilstošām

grūtībām, tad tā preventīvā daļa būtu ļoti svarīga. Lai mēs nenonāktu līdz šīm ten situācijām, teiksim, bērni tiek šķirti no vecākiem, kādu iemeslu dēļ. Tad arī kopējāvispār izpratne, starpinstitucionālā sadarbība dažādos līmeņos, gan ministriju līmeņos, gan iestāžu līmeņos, arī likumdošanā cik būtiski ir, domāt par to, ka būtu jāveic izmaiņas. Jo, mums vienā likumā ir tā, otrā likumā ir tā, viena iestāde saka nē, mēs darīsim šitā, otra iestāde saka nē mēs darīsim tā, mēs visi sēžam pie galda un saprotam, ka šis viss ir galīgi nepareizi. Tā tas ir, tā mums ir jādara. Jā, es domāju tās ir tādas ļoti svarīgas lietas.

(1) Pa lielam tas būtu tas valsts atbalsts gan darbinieku resursu ziņā, jā un pakalpojumu jomā. (2) Valsts, pašvaldības, protams, tas viss ir ļoti ļoti saistīts, kā lai saka, kamēr tā izpratne par sociālo darbu būs tādā līmenī, ka ir sociālais darbinieks un ar to pietiek, nu tad tik tālu es domāju ka mēs netiksim.

(1) Jūs domājat, ka tā izpratne par to sociālo darbinieku, mūs taka ierēdina.

(2) Grūti pateikt, diezgan bieži ir, ka īsti neredz to pienesumu un liekas, kam tad tas sociālais darbinieks vajadzīgs, ja sociālais darbinieks ir, tad lai viņš to iet un izdara, un kad to nevarēs izdarīt, tad lai iet un izdara sociālais darbinieks. Viņam nav diez ko daudz instrumentu.

(1) Ar intelektuālo instrumentu vien nepietiek.

(2) Dažkārt mēdzu salīdzināt ar ārstu, kas varbūt tādā salīdzinājumā vieglāk uztverams, ka ja mums ir viens foršs dakteris, bet viņam nav neviena medikamenta, neviena izmeklējuma, nekādu iespēju, tad tieši cik daudz viņš var palīdzēt? Viņš var būt klāt, viņš var parunāt, paturēt roku, just līdzī, bet viņš var palīdzēt tik tālu, cik viņš var palīdzēt un kādā brīdī viņam nepieciešami papildinstrumenti, lai tiešām palīdzētu. Manliekas, ka mēs drusku esam valstiskā līmenī, tā, kad ir ļoti dažādas pašvaldības. Man ir laimējies strādāt tādā vietā, kur ir diezgan labi pakalpojumi, bet tas arī nenāk viegli, tas spiediens par to, ka mēs tikai tērējam.

(1) Un rezultātu nav, vai ne? Kā pastāv problēmu situācijas un ģimenes riski, tā pastāv.

(2) Jā, bet vienmēr jautājums – kādu mēs gribam rezultātu un vai tiešām nav rezultātu? Ko mēs saskatām un ko mēs gribām redzēt?

(beigas un atvadas)

1. Ligita Zemniece, darba autore
2. Sigita Strauta, Ventspils pilsētas Sociālais dienests.

(1) Sakiet lūdzu - kāda ir jūsu izglītība un papildus iegūtās profesionālās zināšanas, apmācību un kursi?

(2) Man ir maģistra grāds sociālajā darbā, es esmu apguvusi sociālo darbu ar ģimenēm metodiku.

(1) Tie lielie bloki kā metodikas, sistēmiskās vai psihosociālās konsultēšanas.

(2) Nē, vairāk man nav nekas, nē nē.

(1) Kāds ir jūsu darba stāžs darbā ar ģimenēm un bērniem?

(2) 20 gadi.

(1) Cik lietas apmēram ir jūsu pārraudzībā? Un cik no tām ir tādā aktuālā aprītē?

(2) Hmmm, pirmkārt, man nav intensīvi gadījumi, šobrīd es strādāju ar pavisam nelielu skaitu gadījumu, ņemot vērā to, ka mums ir vakances un tādas aktīvas lietas, pie kurām es šobrīd strādāju, tās varētu būt kādas 10.

(1) Vai jūs varētu raksturot biežāk sastopamos bērnu interešu un tiesību pārkāpumus ģimenēs? Biežākos, aktuālākos.

(2) Iespējams, nezinu kā tas ir šinī kontekstā, bet tas kas tiek pārkāpts ir, netiek nodrošināta obligātā izglītības ieguve, tad tāds, ko, manuprāt, visbiežāk ir bērna pamešana novārtā un kad netiek apmierināts bērna vecuma posmam vajadzības.

(1) Un kā ar vardarbības gadījumiem? Arī ir aktuāli?

(2) Nu noteikti, ka ir. Bet es tos īsti nevēlējos izcelt. Nu jā, mēs ar viņiem saskaramies un ņemot vērā, ka manā pārziņā ir šie vardarbības rehabilitācija vardarbībā cietušajiem bērniem un es varu teikt, ka attiecībā pret pēdējiem gadiem tā ir īpaši augusi. Jo, tas ko mēs novērojām, laikā kad bija ierobežojumi COVID-19 dēļ, tad vardarbībā cietušo pakalpojumu saņēma mazāk bērnu un tas bija saistīts ar šiem ierobežojumiem apmeklēt psihologu vai netika uz tām konsultācijām, kamēr saprata kā to var vispār organizēt attālināti, bet tā bija gan vecāku, gan speciālistu atziņa, ka neveiksmīga prakse, tieši bērnu ziņā. Un tad jā, iespējams, arī bija kaut kādas situācijas, kas netika pamanītas, ņemot vērā, ka skolas bija attālināti, dārziņiem bija ierobežoti apmeklējumi. Šobrīd diezgan tā nāk un tiek konstatēts, šogad ir īpaši pieaudzis tas skaits.

(1) Kā informācija par bērnu interešu un tiesību pārkāpumiem nonāk līdz sociālam darbiniekam?

(2) Primāri informācija tiek saņemta sociālajā dienestā no citām iestādēm, mūsu gadījuma biežākie ir Valsts un Pašvaldības policija un tad sociālā dienesta vadītājs novirza atbalsta nodaļai un atbalsta nodaļas vecākais speciālists šo gadījumu piešķir kādam no darbiniekiem.

(1)Bez valsts policijas, kuras vēl ir tās biežākās sadarbības iestādes?

(2)Biežākie, jā, es tieši nesen taisīju nelielu statistiku par atbalstu nodaļas ģimenēm ar bērniem darbu un tur bija tieši izmesti ārā visi analizēti cik bieži un kādi ziņotāji. Manuprāt, trešā vieta vai nebija mainīgi izglītības iestādes un tikai tad bija bāriņtiesa. Ir vēl bāriņtiesa, medicīnas. Nākamās vietas bija, ka paši cilvēki vēršas, vai citi ziņo par kādu privātpersonu, kādi kaimiņi ziņo vai tā. Bet, intereses pēc es tev šo statistiku varu parādīt.

(1)Tas ir par kādu laiku periodu?

(2)Tur ir par pēdējiem pieciem gadiem.

(1)Jā, labi. Kāds ir jūsu, kā sociālā darbinieka darbam ar ģimenēm un bērniem tas sociālā darba process pirmreizēji saņemot par bērnu interešu un tiesību pārkāpumu?

(2)Tātad, es saņemu ziņojumu, un ko es tālāk daru. Man ir ļoti grūti principā par šiem procesiem runāt, jo es vēl nevaru iekāpt tajās korpēs, ka es pati daru, līdz oktobrim bija tā, ka es šos gadījumus tālād, iepazīnos ar viņiem un novīzēju kādam no darbiniekiem. Šobrīd ir izlases kārtībā, es pati ņemu un, iepazīstoties ar sniegto informāciju un sākas tāda informācijas iegūšana sākotnējā. Pirmais ir tas, kas ir rakstīts ziņojumā, tad ir saprot par kādām varētu būt runa, tad pakārtoti vai nu zvana un aicina uz sarunu, vai citos gadījumos dzīvesvietas vizīte, lai pārliecinātos par to, kas tur notiek, reizēm ir kāda precizējoša saruna ar informācijas sniedzēju, ar sadarbības partneriem, tas ir atkarībā no situācijas.

(1)Tālāk, tiek aicināts uz sarunu, un tad varētu būt vēl tā izvērtēšanas situācijas un tad seko kaut kāda intervence, ja? Nu kaut kādiem pakalpojumiem.

(2)Nu jā, tas ir atkarīgs, ja ir nepieciešams nokonstatēt kas, ja ņem pēc tā klasiskā, kas ir tā par situāciju, ja ir ģimenei kāda krīze, tad sāk ar krīzes intervenci un lai novērstu tos apdraudējumus kaut kādus, ja tādi ir, vai arī sniedz primāru palīdzību, tur, piemēram, varbūt ģimenei ir zemi ienākumi, viņiem tur trūkst pārtikai līdzekļi, kaut kādas tādas lietas. Tad saorganizē pēc iespējām, vai nu tur bērniem piešķir kādas brīvpusdienas izglītības iestādēs, vai saorganizē šīs pārtikas pakas, nereti tā varētu arī būt zupas virtuve. Nu tas ļoti atkarīgs pēc situācijas.

(1)Vai sociālā gadījuma vadīšanā iesaisti pašu bērnu? Vai pastāv izvērtējums, kādos gadījumos tiek un netiek iesaistīts bērns?

(2)Ir bijušas tādas situācijas, kad runā tikai ar bērnu vai vienojās par sarunu, kur piedalās tikai bērns, bet tas notiek pārrunājot šo nepieciešamību ar mammu vai citu likumisko pārstāvi, tad, jā, piemēram, gadījumos bērns neapmeklē skolu, ir kavēts izglītības process jau ilgākā laika periodā. Lai saprastu, primāri kāds ir tam iemesls, kāpēc tas bērns neapmeklē un tad ir palīdzošs ne tikai saruna ar vecākiem, bet arī saruna ar bērnu, jo nereti vecāki neredz to patiesību, vai nevēlas to

pieņemt. Ir reizes, kad skaidrāks neko arī pēc sarunas ar bērnu, jo bērns arī, viņam tas skolas apmeklējums tajā brīdī ir pats sarežģītākais ko viņš var dzīvē vairs izdarīt un viņš netic sev vairs, nu ka viņš vispār var atgriezties izglītības iestādē. Un tad ir kopīgi jāmeklē risinājumi, kā pa lēnām viņu atgriest skolas vidē, tas ir nu tāds viens piemērs, jo vienkārši šobrīd ir tāds gadījums. Bet jā, man ir bijušas reizes, kad man individuālas sarunas ar bērnu nav bijusi.

(1) Vait as būtu arī atkarīgs no viņa vecuma?

(2) Jā, tas varētu būt atkarīgs no vecuma un tomēr, es gribu teikt, ka tas ir atkarīgs no sociālā darbinieka kapacitātes un spējas aptvert gadījumus. Es ļoti labprāt ietu mājas vizītēs un pavērotu ģimenes vidi, kā viņi komunicē, kā viņi veido attiecības, kā viņi tur dzīvo, bet ņemot vērā darba apjomu, ko tas prasa, es varu runāt par sevi, es sev neredzu tādus resursus, lai spētu to šobrīd izdarīt.

(1) Kādas metodes izmantojat gadījumu vadīšanā darbam ar vecākiem un darbam ar bērnu?

(2) Pamatā jau tiek izmantotas sarunas, un jā, principā par gadījumu vadīšanu varu runāt pēdējo šī gadu laikā, jo līdz tam gadījumus kā tādus neesmu vadījusi no 2015. gadā. Manā prakses laikā vairāk tomēr ir bijušas sarunas, apsekošanas un arī risku faktori, tā gan nebūs kā metode, to gan esmu darījusi tikai ar pieaugušiem cilvēkiem līdz šim, genogrammu veidošanu. Un, jā, tādas cita veida padziļinātas prakses īpašā metodikā man nav, nē.

(1) Tāds papildjautājums, arī iepriekšējās intervijās darbinieces ir minējušas šo genogrammu kā metodi. Arī tu uzskati, ka tas ir palīdzošs vai lai to dziļāk izprastu, kāpēc ģimene ir nonākusi šādā situācijā?

(2) Man tā ir palīdzoša saprast nedaudz vairāk un varbūt tādā hronoloģiskā secībā, jo svarīgi arī lai tas cilvēks pats paskatās kā viņš izskatās uz tā kopēja fona, jo es viņu veidoju kopā ar klientu. Viņš man sēž un stāsta par tām attiecībām un tādām lietām, un jā, reizēm parāda tādas interesantas lietas un vienmēr arī mēs ar klientu redzam vienu un to pašu tai genogrammā, jā, tā arī mēdz būt. Jā, reizēm man ir svarīgi paskatīties no tādiem kā viņš ir dzīvojis, noticis tajā laikā, varbūt reizēm tiešām var pamanīt kaut kādas tieši ģimenei un dzimtai sociālās raksturības. Tas ir tāds palīdzošs man.

(1) Vai esi savā praksē izmantojusi uz bērnu centrēto pieeju?

(2) Man grūti teikt, iespējams, ka jā, jo es tā tīri vērteju arī piešķirot tādu sociālo rehabilitācijas vardarbībā cietušam bērniem, viņš ir manuprāt tāds stipri uz bērnu centrēts pakalpojums. Šis darbs tiek centrēts uz bērna vajadzībām un tā ģimenes sistēma, iespējams, paliek tādā otrā plānā.

(1) Sanāk tā, ka atkarībā no tās situācijas, tā gadījuma, ir tie gadījumi, kad bērns ir centrā. Vai gadījumu vadīšanā tev nākās saskarties ar sociālā darba lomām, vai esi iejutusies un bijusi kā advokāta vai mediatora lomas?

(2)Jā, ļoti bieži.

(1)Un tu to apzinies, ka tu tagad esi kā advokāts bērnam vai klientam, vai ģimenei kā mediators, varētu mazliet raksturot?

(2)Es ļoti spilgti atceros, tas bija ļoti sen, tas bija manas prakses sākums, es tajā laikā nestrādāju vēl Ventspilī, bet es gāju uz vienu pašvaldības iestādi, lai cīnītos par savu klientu, lai viņiem netiktu atslēgts siltums par parādiem, Un es kā sociālais darbinieks ieņēmu advokāta lomu, un es aizejot uz turieni, saprotu, ka tur tā informācija mazliet savādāka nekā man ir iesniegta, bet es jau nevaru šobrīd vairs atkāpties, neskatoties uz to, ka viņam tur ir parādi piecās paudzēs, bet tur ir nepilni divi bērni un viņi nav slēguši vienošanos un tas process īsti nebija skaidrs, bet es sapratu, ka man ir jānotur šī loma un ir jāpacīnas par tiem cilvēkiem un tās ir reizēm tādas ļoti spilgtas reizes, kad es apzinos, ka mana loma ir svarīga kā profesionāļa loma, jo man tas cilvēks ir jāpārstāv un jābūt viņa kā tādām stiprajam plecam. Šonedēļ arī bija ļoti smaga vecāku sapulce skolā, kurā es arī piedalījos, no vienas puses netieši risinot tādu samilzušu konfliktu starp vecākiem klasē dēļ viena bērna, it kā no vienas puses mēs cenšamies pārstāvēt visu bērnu tiesības un interesi iegūt izglītību, bet pakārtoti, es saprotu, ka man ir jābūt tam atbalstošajam cilvēkam, kas aizstāvēs vajadzības gadījumā vienu ģimeni kurai tagad nu nāk tas lielais buldozers virsu, cik tas bērns ir briesmīgs, šausmīgs un citādi visādi, viņu vajadzētu no šīs skolas dabūt ārā, bet tas nav skolas nostādījums, tas ir klasesbiedru un vecāku uzstādījums. Un jā, es ļoti bieži iestājos kā mediators, ir bijis ģimenes locekļi, kad tiek sasaukti, kur divas karojošas puses, kuriem savstarpējas nesaskaņas kopdzīves partneriem un tad mēs mēģinām nogludināt, to situāciju mazināt, bet man pieredze vairāk klienta pārstāvēšana citās institūcijās, ņemot vērā, ka es vadu šo sadarbības grupu bērnu tiesību aizsardzības jautājumos pašvaldībā, mēs arī nereti saskatām kādas grūtības, kas ir pašvaldībā. Mēs pieaicinām citas iestādes, lai tur rastu kaut kādsu risinājums, vai novērstu nepilnības, vai runātu par grūtībām. Bija, ja nemaldos, pagājušā gadā, aicinājuši administratīvo komisiju, lai runātu par soda noteikšanu bērniem, jo it īpaši tajā gadījumā bija bērnu nama bērniem, jo prakse bija tāda, ka tiek uzlikts naudas sods nepilngadīgajiem, un tad sākās kas tad viņu maksās, vai likumiskajam pārstāvim uzliks, uzliks bērnam, viņam naudas nav par ko samaksāt, tad viņš tur apaug ar procentiem, kā paliek 18 gadi un jau ir parādnieks. Mēs par šo ļoti daudz diskutējām, ka tā nav veiksmīga prakse, mums bija ļoti karstas un asas diskusijas.

(1)Bija tik ļoti pretēji viedokļi?

(2)Jā, jā. Bija diezgan smagas šīs sarunas, bet ne tikai mēs par šo iestājāmiem, par to iestājās arī tiesībsargs, nosūtot visām pašvaldībām vēstules. Un šādā diskusiju ceļā mēs panācām vienošanos, ka šīs soda naudas jebkuram bērnam, ne tikai bērnu nama bērnam, tiks noteiktas galējā, nu ja tiešām

tur nekā, šobrīd viņi ir tādi vispār manuprāt atcelti, soda naudas netiek vairs piemērotas. Ir tā diezgan smagi, jā. Reizēm arī bāriņtiesu sēdēs, kad sociālais darbinieks piedalās, viņš arī ir savā veidā advokāts.

(1)Kādi vēl papildusresursi būtu nepieciešami vēl pilnvērtīgākai un rezultātu vērstaī gadījumu vadīšanai?

(2)Sāksim ar to, ka nepieciešami sociālie darbinieki, lai darbiniekam būtu lietu skaits tāds, ar kuru viņš spēj strādāt un spēj strādāt pilnvērtīgi un padziļināti. Tas nākamais, kas mums pietrūkst ir psihologi, kas strāda ne tikai uz vardarbībām, bet arī uz intelekta izpētēm bērniem. Tie ir kaut kādi uz ģimenes vērstaī pakalpojumi, kas mums iztrūkst. Nereti mums nepieciešams arī atbalsta grupas vecākiem, tieši darbā ar pusaudžiem tas ir ļoti iztrūkstošs, dažādas metodes kā var novērot ģimenes savstarpējo funkcionēšanu, vai vecāka prasmes bērna aprūpē un audzināšanā. Arī dažādi, tā pati marta neo metode, kas ir Latvijā diezgan jau zināma, mums pašvaldībā diemžēl šāda pakalpojuma nav. Tas būtu labi, ja tā būtu

(1)Pašvaldībā tie pakalpojumi ir ierobežoti, tāpēc, ka nav speciālistu vai finansiālais pārklājums to piešķirt?

(2)Problēma ir abos. Jo lai jebkādu pakalpojumu pašvaldībai iedzīvinātu, tātād, tur ir garš ceļš ejams, ir saistošajos noteikums tas jāparedz, tur ir vēl jābūt kādiem delaģēšanas līgumiem, sadarbības līgumiem, varam pirkt pakalpojumu. Arī, mūsu pašvaldībā ir ļoti ierobežots speciālistu skaits un es neesmu dzirdējusi par to, ka kādam ir apgūta smartmeo prasmes un arī, piemēram, MonteSore par pedagoģiju, tā arī, cik es esmu dzirdējusi atbalsta centrā Cimdiņš, tas tiek nodrošināts tikai bērniem ar noteiktām diagnozēm, kuri ir šie Cimdiņa klienta, es šaubos vai šiem speciālistiem būtu kapacitāte sniegt citiem cilvēkiem. Līdz ar to, tā problēma ir abos virzienos, ja mēs vēl varētu par finansējumu rakstīt un cīnīties, vai mēs dabūsim speciālistu, kas to nodrošina, es nezinu, man nav tādas pārlicības.

(1)Tad pēdējais jautājums. Vai jums būtu kādi ierosinājumi vai ieteikumi veiksmīgam sociālam darba bērnu interešu un tiesību pārstāvēšanā?

(2)Kam vērstaī tie līmeņi?

(1)Varbūt sākot no zemāka līmeņa beidzot ar valstiskā līmeņa. Varbūt tas nepieciešams valstiskā līmenī mainīt?

(2) Man jau vairāk asociējas tas ar ko mēs jau esam runājuši, bērnu līdzdalību dažādos procesos, diemžēl nāksies atkārtoties, manuprāt samērā veiksmīgs plāns, ko valsts izstrādā, šī specializāciju attīstīšana. Ka tieši tie speciālisti, kas strādā ar ģimeni un bērni, ir kas strādā ar jauniešiem, ir kas strādā ar vardarbības gadījumiem, kopienām un garīga rakstura traucējumiem, manuprāt, tas ir ļoti

veiksmīgi, bet tas, kas arī mums pietrūkst lai visā valstī tie ir šie speciālisti un es varu tīri runāt par sociāliem darbiniekiem, ka viņi trūkst un līdz ar to tie esoši ir tik daudzās jomās iemesti, un viņiem ir jābūt tām zināšanām tik ļoti plašām un daudzpusīgām, un tie apjomi pie kā viņiem jāstrādā, īpaši tādās mazās pašvaldībās, tā noslodze arī tos esošos labos darbiniekus ar laiku nodedzina un zūd tāda profesionālā spēja iesaistīties, un, manuprāt, tā ir visas valsts politika un akūta nepieciešamība pārskatīt šos atbalstus sociālajiem darbiniekiem, pirmkārt, kā viņus motivēt lai izvēlas šīs profesijas, otrkārt, tādām mezo līmenim uzraudzīt vai pārskatīt sociālo darbinieku skaitu pašvaldībās, jo šobrīd ir noteikts normatīvais skaits cik ir jābūt uz tiem iedzīvotājiem, pat ja tas tiek nokonstatēts, nekas jau no tā nemainās. Tas tiek atstāts uz pašvaldības atbildību un pašvaldība pasaka, ka mums finansējuma nav. Manuprāt, tas nav pareizi, ka būtu jābūt tādiem smagākiem mehānismiem, kas to ietekmē un uzrauga, un nosaka, tas ir jāievēro lai tam vienam sociālam darbiniekam būtu no 15-20 lietām, kas, manuprāt, būtu pilnīgi un optimāli, vairāk par 20, 25, ka tika minēts kādos projektu izpētēs, manuprāt, 25 kleinta lietas, tas ir par daudz. Līdz ar to, tas ietekmē visas jomas, tai skaitā šo uz bērna tādu vispārējo bērnu situācijas novērtējumu un uzraudzību, un bērnu iesaistīšana, manuprāt, tas būtu ļoti svarīgi tādā nākotnes kontekstā, kad bērna iesaistīšana ikvienā ar viņu saistītā situācijā, ka tai ir jābūt ļoti aktīvai, arī sociālam darbiniekam, kurš strādā ar ģimeni un bērniem, kad tiek strādāts uz visu ģimeni, iesaistot pēc iespējas vairāk bērnu, uzklusot viņa redzējumus, situācija kāda ir šobrīd, kā viņš saskata tos risinājumus, bet ja ģimenei ir pat 3 vai 4 bērni, tas ir ļoti sarežģīti, līdz ar to, mums ir vajadzīgs attiecīgs darbinieku skaits.

(1) Faktiski, mums ir vienkārši manāms resursu trūkums.

(2) Jā, gan darbinieku, gan pakalpojumu ziņā, jo tas ko mēs esam arī runājuši par šiem pakalpojumiem, tieši jauniešiem situācijas mainās un nereti tas jauniešiem zaudē uzticību tādā ģimenes kontekstā un nereti rosināts jautājums par bērna šķiršanu no ģimenes, bet, manuprāt, kad tas jauniešiem ir tāds, nosacīti, jau pats lemjošs, ja viņam būtu tāda noteikta uzticības persona, ka šī šķiršana no ģimenes varētu arī izpalikt, ja viņš zinātu pie kā vērstos, viņš ar laiku apzinātos, ka viņam vecāki ir tādi kādi ir, bet viņš spēj pats funkcionēt un viņam ir atbalsta persona, piemēram, mentors. Mēs šogad uzsākām šī mentora pakalpojuma aktualizāciju un tādu nepieciešamības apzināšanu, varbūt arī mums tas izdosies, šogad, protams, tas nebūs, bet tuvākajos gados iespējams, ka jā. Jo, nereti ir tā, kad es saskatu, ka man kā sociālam darbiniekam ir iespējams tādai ģimenei kur it sevišķi ir 15,16 gadi, tā loma ir pakārtota, jo tam jauniešiem ir nepieciešama cita persona, kas viņam iespējams var daudz vairāk veltīt laiku un virzīt tādā praktiskā jomā, piemēram, parādīt kur tu vari aiziet tad, vai aiziesim kopā uz to skolu, un aiziesim tur izrunāt pie skolotāja, ja šis jauniešis

nespēj saņemt no saviem vecākiem, nodrošināt viņam personu, kurš to viņam var aizvietot šīs vajadzības, manuprāt, viņu var uzstutēt tik tālu, ka viņš var sasniegt pilngadību savā ģimenē.

(1)Šis mentora projekts, taka tāds plāns varētu pat samazināt ārpusģimenes aprūpi?

(2)Man gribas domāt, ka jā. Jo ir pašvaldības, kur diezgan veiksmīgi viņš aiziet. Ir Liepājā, kur tas ir ļoti pieprasīts.

(1)Kas ir šie mentori, arī tādi īpaši apmācīti speciālisti vai?

(2)Tie var būt arī jauni cilvēki, kuri ir izgājuši īpašu apmācību un viņiem ir arī tātad tāds, kas viņus pārrauga, līdzīgi kā ģimenes asistenti, ģimenes asistenti ar to savu jomu, ko viņi pārzin. Viņiem ir tātad viena biedrība, kas ir atbildīga par viņu, kura supervīzijas nodrošina un sniedz praktisko atbalstu, jā, šis pakalpojums, manuprāt, ir nākotnē iedzīvināms un tās arī būtu tās jomas, es priecājos par tām pašvaldībām, kurām ir izdevies atrast resursu un izveidot sociālajos dienestos darbiniekus, kuri strādā ar jauniešiem, jo tā ir, manuprāt, aktuāla, paliek arvien aktuālāka, kad jaunieši izkrīt no tādas ierastās sociālās vides, sāk meklēt atbalsta personas, ir sociāli ne tik labi vidēs, līdz ar to nonāk tur kur viņi ir, tas ir, atkarības, izglītības iestāžu kavēšanas, dažādas, iespējams, iesaistās dažādās attiecībās, kas nav veiksmīgas, dažreiz pat arī vardarbīgas. Un ka tādā veidā, ar tādiem mentoru līdzcilvēku atbalstiem varētu mazināt un iedot jaunam cilvēkam drošības kaut kādu ostu, bet mums pagaidām tāda speciālista nav. Vienīgais, par ko es tā pozitīvi varu atzīmēt ir pusaudžu resursu centrs, kuru mēs varam izmantot kā resursu.

(1)Jā, bet to arī apmeklē visa Kurzeme, gaida rindā

(2)Jā, bet viņiem ir šīs specializētās programmas.

(atvadas)

1. Ligita Zemniece, darba autore
2. Inga Makstniece, Talsu novada Sociālais dienests.

(1)Pirmais jautājums – kāda ir jūsu izglītība un papildus iegūtās zināšanas, zināšanas apmācības kursi.

(2)Es pēc pamatizglītības, man ir bakalaurs un maģistrs juristi un tad man ir maģistrs sociālajā darbā, augstskolas izglītība, no specializācijas, ar kuru lepojos, tad ir psihosociālā konsultēšana C modulī izieta, tad attiecīgi tās darba metodikas, kas tagad ir aktuālas.

(1)Nu jā es tā arī domāju, no tiem lieliem apmācībām, arī ģimenistu metodika, jā.

(2)Jā, C modulī jā. Vērtīgākais, ko vēlos pieminēt, kas ļoti ietekmē ir psihosociālās sistēmiskā konsultēšana.

(1)Kāds ir jūsu darba stāžs darbā ar ģimenēm?

(2)Tas ir tā, sāku strādāt no 2011. Gada beigām, un tad mīnuss pusotrs gads bērnu kopšanas atvaļinājums.

(1)Ļoti, ļoti vērā ņemams. Cik lietas ir jūsu pārraudzībā un cik no tām ir jūsu aktuālā aprītē, aptuveni.

(2)Redzeslokā man ir lietas desmit, tādas aktuālas man ir piecas, tādas intensīvas, kur jaorganizē.

(1)Kādi ir biežāk sastopamie bērnu tiesību interešu pārkāpumi ģimenēs? Varētu arī tos nedaudz raksturot.

(2)Teiksim tā, viens no tiem būtu zināmā mērā pamešana novārtā, bet tas nav tik viennozīmīgi pasakāms, ka pamešana novārtā ir vecāku pieredze, kas ir auguši ģimenēs, kur ir alkoholu grūtības bijušas vecākiem. Kur viņiem ir jā māca, jāveido šī izpratne, ko nozīmē bērnu tiesību aizstāvība, pieņemsim, ko nozīmē bērnu tiesību aizstāvība, kad, pieņemsim, ko nozīmē veselības nodrošināšana, tās nav potes un vizītes, tas ir plašākā nozīmē. Strikti skatoties tā būtu pamešana novārtā, to nevarētu pateikt strikti ka tas tā ir, neapzināti.

(1)Tas ir taka bērnu pamatvajadzību nenodrošināšana, viss tas (2)Visu pamatvajadzību. (1)Jā, jā, un ta pamešana novārtā, tas jau kā viens no vardarbības veidiem.

(2)Mēs esam tā ļoti strikti pateikuši emocionālā vardarbība, tas arī ļoti skaļi pateikts, tas ir kā emocionālāvardarbība, bet tas ir vecāku nezināšanas rezultāts. Tāpēc, ka viņš neizprot sadzirdēt, neizprot paklausīties bērnam, viņš neizprot.

(1)Un tās varētu būt sekas viņa ģimenē, jā.

(2)Un, protams, tad ir, jā es teiktu tādā zināmā mērā ja mums profesionāli būtu jāsaņem tā emocionālā vardarbība un pamešana novārtā, un atkarīgo vielu lietošanas sekas. Tāds nesamērīgums, kad ir kaut kad pa daudz, kad ir kaut kad ļoti pa daudz, alkohola atkarības dēļ. Vecāku gaite un atkarības.

(1)Kā ar fizisko un seksuālo vardarbību?

(2)Ja man ir godīgi jāsaņem, tāda seksuālā vardarbība, manu desmit gadu laikā ir bijusi viena, nu tāda tiešām vienā un ļoti bēdīgā formātā, meitene bija samērā nopietnā vecumā, vidusskolnieks, kura atsauca savu iesniegumu, atsauca pat tādā izmērā, ka viņa ir melojusi, bet es tam pat šodien vēl neesmu noticējusi. Nu tas ir tas mans seksuālās vardarbības pieredzes gadījums, bet man tādu nav bijusi vairāki. Un tad fiziskā vardarbība un te ir tā robežošanās ar to emocionālo vardarbību. Ja mēs fizisko vardarbību uztveram plāuku vai uzšaušanu pa pēcpusi, tad jā. Tieši tāda kā rehabilitācija pret fizisko vardarbību man nav bijusi. Ilgstoša un smaga vardarbība man nav bijusi.

(1)Kā informācija par bērnu tiesību un interešu pārkāpumiem nonāk līdz jums, sociālam darbiniekam?

(2)Tas ir ziņojums no skolas, ziņojums no policijas (valsts pašvaldības), ir bijis gadījums ka no ģimenes ārsta ziņojums un ir arī bijis gadījums vecāks pats vērsas.

(1)Kad kāds otrs vecāks, ja?

(2)Nē, arī pats vecāks, ka viņš netiek galā, vērsas pēc palīdzības, īsti nesaprot un netiek galā ar šo situāciju. Bet tas nav tādos vardarbības gadījumos, mēs varam viņus saukt par pamešanu novārtā, bet kad vecāks saprot, ka tās attiecības sāk pazust, nu tad tā ir tā viņa neizpratne. Kolēģu ziņojums, ka no viena atnāk pie manis. Starptautiskā sadarbība, mainot dzīvesvietu klientam, tā es varētu teiktu. Ir arī bijuši anonīmie ziņojumi.

(1)Iepriekš kolēģe teica – tuvākā sabiedrība, nu kā kaimiņi kaut kādi radi.

(2)Jā, bet viņi sevi atstāj kā anonīmos ziņotājus. Varbūt viņi pasaka, jā mēs zinām, ka tā ir, bet lūdz viņus saglabāt kā anonīmus. Man patīk arī viņus dēvēt par anonīmiem ziņotājiem.

(1)Sakiet lūdzu, kāds ir jūsu kā sociālā darbinieka darbam ar ģimenēm ar bērniem tas sociālā darba process, saņemot informāciju par bērnu tiesību, interešu pārkāpumiem?

(2)Step-by-step? Tādā izpratnē?

(1)Jā, jums atnāk, vienalga, policijas ziņojums vai no skolas ziņojums, tad jūs aicināt un jā, pa lielam.

(2) Es visbiežāk ar policiju nesāku, jo tas ir sarežģītāk, bet ja tā ir skola vai ģimenes ārsts, tas noteikti ir vēstules sūtītāju, atkārtota saziņa, uz ko verst uzmanību, reizēm arī vecāku kontaktu noskaidrošana, tad ir pirmā saziņa ar vecāku, tad ļoti cenšos vienoties ar vecāku, ka viņš atnāk pie manis, vai, man ir lauku pagasti, ka es aizbraukšu, vai tas ir pieņemami. Un tad mums ir tā pirmā,

izrunājam par saņemto informāciju, man ir ļoti svarīgi vienoties, mēs pirmajā reizē jau slēdzam vienošanos, ka man ir tiesības pieprasīt informāciju. Es arī izstāstu, no kā pieprasīšu informāciju, un tas, manuprāt iedod uzticēšanās sajūtu ar cilvēku. Tad mēs attiecīgi vienojamies vai ir kādi šie problēmjautājumi, apsekošana dzīvesvietā, tā pirmreizējā kas ir. Tad jau mēs vienojamies par atkārtotu konsultāciju, kad ir saņemta kaut kāda informācija, vai nu par bērnu vai vecāku, es ļoti skatos, es bieži arī braucu pie vecāka. Un tad ir attiecīgi – izvērtēšanas process uzsākas. Pieprasījumi skolai, ģimenes ārstam. Tas ko aplaušinu kaimiņus, bet mūsu sabiedrība ir tāda, ka es to nerakstu, jo kaimiņi nav gatavi, ka šo interviju fiksē un cilvēki manliekas nav gatavi, ka viņus kaimiņi aplaušina.

(1)Tad vai jūs to darāt vai nē?

(2)Es to daru, bet nefiksēju, saglabāju

(1)Tas tā kā vairāk priekš sevīm, lai vairāk izprastu to ģimeni, situāciju.

(2)Ir gadījumi, kad tev tas ļauj uzelpot, nu tādā garā darba galā, vai arī paturēt sevi tādā iespringumā. Tad ir sadarbība or sociālās palīdzības darbinieku attiecīgi, par materiālo palīdzību, ja ir nepieciešama. Reizēm mēs arī kopā, ja cilvēks ienāk pie manis, mēs kopīgi ieejam pie kolēģes, ja ir iespējams, nu, kompleksa ļoti situācija.

(1)Sakiet lūdzu, vai sociālā gadījuma vadīšanā iesaistat arī bērnu? Vai pastāv jūsu kaut kāds personīgais izvērtējums kad jūs iesaistat bērnu un kad nē?

(2) Nu tur noteikti ir no vecuma, atkarīgs kad es vairāk ar bērnu runāju. Ja vecāks atļauj es runāju ar pašu bērnu, bet teiksim tā, ja bērns ir mājās, pirmsskolas vecuma, es vienmēr aprunājos, mēs kopīgi kādu rotaļu, lai saprastu attiecības vecākam ar bērnu, vai šīs attiecības nav attiecības, vai bērns baidās, tur veidojas sadarbība. Tu redzot, ka bērns ļoti satraucas, vecāks sāk runāt par šīm lietām kas viņu uztrauc, Un ja tu redzi, ka bērns ļoti daudz viedierīcēs, ir iemesls sāk runāt par viedierīcēm, par lietošanas paradumiem. Ja bērniņš nerunā, tad vecāks sāk stāstīt par savām bažām, par bērna valodiņu, tad mums jau ir iespēja runāt par speciālistu apmeklējumiem. Nu tā, tā ir kā papildus informācijas iegūšanu, novērtēt, ka vecākam vispār nav izpratnes kā ar bērnu veidot rotaļas, un mēs esam runājuši, ka mēs kopīgi arī darbojamies, man ir bijusi mamma, ar kuru kopīgi esam braukuši un mācījāmies kā spēlēties ar bērnu.

(1)Tad jūs principā, izmantojot kaut kādas spēles, to jūs izmantojat kā tādu pieejas metodi, lai izvērtētu bērna prasmes, vajadzības, viņu sadarbību, vecāku prasmes, to komunikāciju, vispār saruna starp viņiem.

(2)Paēst, kaut kādas niancītes, kaut vai bērns grib paēst, ko vecāks iedod paēst, piemēram, mamma gāja ar tēju un tad bija ļoti labs iemesls. Mums bija reizīti kuriozs, bērniņam bija caureja, saku,

reizēm ir vērts nopirkt mazo kolas bundžiņu un ja ir caureja, iedot mazu malciņu kolu. Un vasarā mamma dod bērnam kolu, un tā saruna ar ģimenes asistentu “Kāpēc kolu?”, jo sociālais darbinieks saka, ka drīkst. Un tad mums bija ļoti nopietna saruna, ka tās ir kā zāles. Bet tā ir realitāte.

(1)Nu, viņš neuztvēra to nianci, ka tas ir kā medikaments. Nu jā par to bērnu iesaisti tad, mājās jā, kad pie jums nāk, vecāku uzrunājiet lai atnāk līdz bērns, ja viņš ir tādā pusaudža vecumā. Vai jūs kaut kā arī mēģināt arī individuāli ar tādu lielāku?

(2)Jā, man ir bijis, tur kur ir kaut kādas grūtības, kur mēs esmu ar jaunieci arī ar pakalpojumu, vēlreiz atkārtošos, kur ir lauku reģioni, tad uz pakalpojumu saņemšanas vietu kuru vecāks ir akceptējis, reizēm es vedu bērnu, tad mums izveidojas pakalpojumu kontekstā saruna par mūziku, par mācībām, par attiecībām mājās, kas uztrauc. Ļoti bieži mēs risinām jautājumus par skolu, ja skolotājs uz mani tā, tad izrunājam kāpēc skolotājs ir uzvedies tā, izprast skolotāja rīcību, lai saprastu kā man izdzīvot skolas vidē. Ir arī kur mamma ir lūgusi runāt ar pusaudzi, kur neveidojas kontakts.

(1)Vai arī teiksim gadījumos kad ir vardarbība pret bērnu no ģimenes, vecāku puses, vai nu tie paši vecāku biežu alkoholu lietošanu, pamešana novārtā, nenodrošināšana novārtā ar visu bērnam. Arī šādus jautājumus jūs pārrunājat ar bērnu, kas viņu satrauc, lai viņš redz kādu risinājumu?

(2)Man jaatdzīst, man bija meitene, kura bija nepilngadīga savā laikā, šobrīd ir pilngadīga, ar kuru mēs runājam, nu kā tas ir, ka mēs nerunājam, ka bērni slēpj, būsīm godīgi, ļoti reti kuri bērni, kuriem tiešām ir šīs problēmas, viņi nerunā par viņām, jo viņi ir iebiedēti ka aizvedīs tur un tur. Jā mamma iedzer, bet tad pa dienu nē, mamma visu ir izdarījusi, nē nerunā par to, bērni slēpj. Un tad man tiešām par šo meitenu ko es saku, esmu braukusi, durvis bija aizslēgtas, bet zinu ka tur ir alkohola lietošana, ir braukusi policija, viņai bija 13 gadi, vienmēr bija piekritusi

Ka vienmēr pieskatīs mazos, ka tētis tūlīt būs atpakaļ, viņam bija shēma, ja viņi zināja, ka policija brauks, viss ir aizslēgts un tad tētis ir devies prom un viņa pieskata bērnus, par vardarbību bērni 15-16 gadu vecumā paši sāk runāt, bet līdz tam vecumam bērni par to nerunā, ja mēs aizbraucam kā institūcija, viņi par to nerunā.

(1)Viņi principā ir bez maz vai vecāku pusē ja kas, tad es pieskatu mazākos bērnus, tētis arī tūlīt būs, viņi jau piedalās tā vecāka shēmā, ja.

(2)Jā, jā. Un tas ir viņiem uzturs, un par to vardarbību par vecāku, ka viņš ir pārāk skarbs, ka neieklausās, jo man nupat meitene, tu jau nemaz nezini, mamma tikai divus gadus nedzird, manā kontekstā ja es biju agrāk viņu pieķērusi ka viņa dzēra, nu nevis pieķērusi, bet bijām runājuši par ārstēšanos un viņa saka, ka viņa nelieto un esam ļoti bieži un atklāti esam runājuši ko nozīme lieto

un nelieto, par atbalstu, viņa joprojām nelieto, bet tad man tā meitene saka mamma nelieto vairs tikai divus gadus, viņa pirms tam lietoja, pēc tam bija tā saruna ar mammu

(1)Nekas nebija?

(2)Nē.

(1)Un kā jūs minējāt, ja tas bērns ir iebaidīts, ja viņš runās, viņš tiks aizvests un viņš tomēr uzskata, ar visu to, ka mājās ir labāk.

(2)Nu, mamma ir mamma, lai kāda viņa būtu, tas ir jebkuram bērnam, to es gan ļoti jūtu. Lai kāda viņa būtu, viņa ir mana mamma. (1)Pat ja viņš nav paēdis, jā. (2)Ir ārējie apstākļi vainīgi, vecāks jau nekad nav vainīgs. Vecākam nav darbs, tāpēc viņš dzer. Bērni slimo, tāpēc viņš dzer, un bērns sāk justies par to vainīgi. Tētis aizgāja un tāpēc es dzeru. Bērns iemācās, ka ārējie apstākļi ir vainīgi pie tā ka nav ēst, nevis vecāks. Strādājot ar 15-16, bērns mainās, tad viņš sāk runāt drusku savādāk.

(1)Jā, interesants aspekts.

(2)Es nesaku ka tas tā visiem ir, bet nu.

(1)Jā, aha. Sakiet, kādas metodes jūs izmantojat gadījumu vadīšanā darbā ar vecākiem un darbā ar bērnu, vai jūs izmantojat uz bērnu centrēto pieeju?

(2)Tagad man tā, cik es gudri mācēšu atbildēt uz šo jautājumu. Ar vecāku, teiksim no tādām metodēm, tas kas man patīk šobrīd ir visām jaunajām ģimenēm, kas manā redzeslokā nonāk, man patīk ļoti genogramma, genogramma no konteksta – resursu meklēšana. Tiešām mēs zīmējam, ka viņš uzzīmē savu genogrammu, tad zīmē šos resursus, kas man ir atbalstošie lai ieraudzītu kas ir tas, kas mani satur, teiksim tā, kas arī tev traucē justies labi un ko tu pats vari mainīt. Tajā brīdī, kad esi savilcis tos aplīšus ar attiecībām, tad cilvēkam, tiešām agrāk es zīmēju formāli, jo vajadzēja būt veidlapai. Ka tam nebija tāda jēga, ka zini, ko no tā gribi saņemt.

(1)Un tagad jūsu pieredze rāda, ka tas ir tā palīdzošī, ka tas ir, ja?

(2)Pašam cilvēkam, jā. Tad ir sociālā funkcionēšana, ko mēs pildam – zirnekļus. Ar bērniem tagad esmu sarunā, ir nepabeigti teikumi, kas man ļoti patīk un kur var sākt, bet tas ir tādām lielākam bērnam. Jo teiksim ar mazākiem, man jaapskatās, baigā metodika, es nezinu.

(1)Nu ar maziem bērniem tā spēļu metode arī, ja, kā jūs minējāt?

(2)Droši vien tā ir kā spēļu, jā. Ja es būtu drosmīgāka noteikti es teiktu šī spēļu pieeja, jā. Tas ir kā, nu, kā sajūtas. Teiksim, ikdienā jau, darot darbu, tu nedomā, tā ir tā teorija, tā ir tā metode. Var to visu pieņemt tā metodiski, pārējais ir tāds, nu, uz sajūtām ļoti.

(1)Vai jūs esat pazīstama uz bērnu centrēto pieeju? Tā ir takā tā trīsstūris, tā trīs dimensiju izvērtēšana, jā.

(2)Jā, nu, jūs domājat par šo, ja?

(1)Es neredzu bišķiņ. Jā, jā.

(2)Emocionālās vajadzības, tas, jā. Tas kā kontekstā jau ir pamatu pamatā jebkuru vērtējumu.

(1)Jā. Tad sarunās ar bērnu vai tuvāko vidi, tas tomēr ir jums kā pamats, lai izvērtētu visu viņu to apstākļus. Tad vēl jautājums, vai jūs gadījumu vadīšanā pārstāvat sociālā darba lomas, piemēram, kā bērna advokāts vai kā pārstāvis, vai kā mediators ģimenē. Mēs, kā zinām, sociālā darbā ir tās lomas daudzas un dažādas, tieši es savā pētījumā – divas. Advokāta loma, pārsvarā angļu valodas literatūrā, viņš ir gan kā pārstāvis, gan kā aizstāvis.

(2)Jūs to skataties kā ģimenes konfliktā vai starpinstitucionālā sadarbībā?

(1)Tieši kad uz bērna.

(2)Bērna advokāts vai ģimenes advokāts?

(1)Bērna, bērna.

(2)Es tagad domāju, kā man sanāk, gribu sev tādu lieku piemēru.

(1)Tādi aktuālākie no teorijas tie gadījumi varētu būt, ka draud iespēja bērnu izņemt no ģimenes, tad tas tā kā pārstāvis aktīvi, kā advokāts tad viņš darbojās.

(2)Es teiktu tā, ja es runāju ar vecāku, tad es noteikti būtu bērna atbalsts, ja es runāju ar bērnu un vecāku, tad kā mediators. Jeb es neatbildēju uz jautājumu pēc būtības?

(1)Nē, tā tad jūs arī tā, nu, iejūtaties, ja? Un ja, teiksim, ar citām sadarbības iestādēm, tad jūs arī nereti uzņematies to?

(2)Vairāk kā advokāts. Nu ārēji ejot kā pārstāvot intereses, bet es vairāk kā ģimenes advokāts es teiktu, paturot bērnu prātā, bērnu intereses.

(1)Jā, bet tad jūs tā uzņematies tieši tās ģimenes aizstāvis, lai, teiksim, maksimāli saglabātu to bērnu palikšanu ģimenē.

(2)Ja ir resursi. Ir bijuši gadījumi, kad es esmu rakstījusi un pārstāvējusi to interesi, bet tur arī brīdī kad ir jautājums par bērnu atņemšanu jau pēc izņemšanas. Tad es teiktu, kad tomēr vairāk kā bērna advokāts. Nu tagad liekot tos jautājumus kopā, vairāk bērnu, jo ar to ka ir jāmainās vecākam pamatu pamatā. Mēģināt izlīdzināt, bet pārlicināt to vecāku par to bērna redzējumu, par bērnu tiesībām. Tad tomēr vairāk kā bērna advokāts, nevis mediators.

(1)Un sakiet, kādi papildus resursi, jūsuprāt, būtu nepieciešams pilnvērtīgākai un rezultātu vērsta gadījumu vadīšanai. Kas jums vēl varētu tā kā iztrūkt?

(2)Es teiktu, šobrīd, atkal runājot par lauku reģioniem, noteikti pusaudžu resursu centrs. Jo, teiksim, Talsos viņš kā tāds nav, ir vai nu Tukums, vai nu Ventspils. Un ja ģimenē ir vairāki bērni, tad nokļūšana ir diezgan sarežģīta vecākam ar bērnu. Un, šobrīd man gribētos runāt par atbalstu grupām, un smagākos gadījumos psihoterapeits kā pakalpojums.

(1) Nevis tieši psihologs, bet psihoterapeits.

(2) Bet psihoterapeits, jā. Un ja psihologs, tad vairāk tieši kā vetej psihologs, nevis vienkārši psihologs ar konsultu komitiju, tikai ABT, jā. Jo, lai sasniegtu mērķtiecīgāku rezultātu, manliekas, ka tā strukturētā viņu pieeja un, nu, to procesu, ka viņi strādā konkrētā procesa ietvarā, manliekas, ka tam ir lielāka jēga kā testēšana un visa pārējā stāvokļa, nu tāda izrunāšana, teiksim, mērķtiecīgāka, jo, teiksim, ne vienmēr cilvēks no konsultācijām saņem, ko no konsultācijām būtu jāsaņem, bet mērķtiecīgāk un, pieņemsim, attiecību risināšanu kontekstā, jo ļoti daudz paaudžu nesaprašanās ir, kas ir ģimenei iekšējs konflikts. Manliekas, ka psihoterapija vai ABT psihologs ar šīm konkrētām pieejām ir mērķtiecīgāks uz konkrētu mērķi, nevis aiziet uz 10 psihologu konsultācijām, bet aiziet uz 5 ABT konsultācijām, kā man izstrādāt to modeli kā man rīkoties tādās un tādās situācijās, apgūt un saprast.

(1) Tas, jūsuprāt, būtu tāds rezultātīvāks?

(2) Jā, ar lielāku pievienoto vērtību, noteikti.

(1) Vēl kaut kas varbūt no tādiem resursiem, vai vēl kaut kādas nepieciešamības?

(2) Tas ir vairāk jauniešu kontekstā. Jo domāju, ka bērnu un skolniekiem, nu, tīri no pakalpojumiem skola un ārpuskolas izglītība iedod ļoti daudz, bet, teiksim, pusaudžu vecumā, paši, manliekas, ka mums lauku reģionos piekļibo šī iespēju grupu atbalsts jauniešiem. Arī varbūt tās grupas varētu būt ar konkrētu mērķi par attiecību veidošanu, par saturīgu brīvo laiku. Pilsēta varbūt tas nav tik aktuāli, bet es varu runāt ar savu pieredzi lauku reģionā.

Būtu 13-14+ par atbalstu grupām. Tālāk, kas vēl aktuāli notiek, tas būs medicīniski, par speciālista apmeklējumu, pieejamību, tas ir vairāk medicīniski. Teiksim, ļoti daudz bērniem ir šie uzmanības traucējumi, aukistiskā spektra traucējumi un, ņemot vērā šo sarežģīto pieejamību un terapijas, es domāju ka tie bērni saņem ļoti novēlotu atbalstu, kad viņiem skolā ir iegūta sliktā bērna slavu, vecāki ir ieguvuši riebumu pret skolu. Manā izpratnē par to runā, teiksim, tie cilvēki, kas skatās saturīgus medijus noteikti par to zina, par aukistiskā spektra traucējumiem, terapijām, bet mūsu klientu lokā neredz šie cilvēki, neatpazīst to un slēpjas, nu, tas ir viedrīču rezultāts. Nu, pakalpojumu kontekstā es nevaru nodefinēt kā es to redzu.

(1) Nu tad, tieši plašāka pakalpojuma pieejamība, kā jūs minējāt tāda terapija, jo tas, nezīnu, vispār reti ir kur sastopams.

(2) Jā, un tas atbalsts un tie vecāki, cik daudz viņi ir gatavi aizbraukt. Asistenta pakalpojums, es tieši šodien domāju par asistenta pakalpojumu pilnveidojums, teiksim personām ar GRT būtu jāspecializējas kā ar šiem vecākiem strādāt, asistents, teiksim, ar vecākiem, kas ir no ārpus ģimenes aprūpi, kuriem atkal ir citādāka izpratne par vajadzībām. Asistents ģimenēs, kurās ir skolnieks ar

mācīšanās traucējumiem un mācīšanās grūtības, kur vecāki īsti nesaprot kādai pieejai ir īsti jābūt. Nu tādas, specializēts asistents, jauniešiem ģimenē ir pusaudzis, varbūt būtu jau asistents kurš ir kā pozitīvais līdzgaitnieks, vai kā mentors. Nu, kas iedod viņam šo pozitīvo došanos sabiedrībā, īstajā dzīvē, pieņemsim, asistents ģimenēs bērnam kā asistents, sociālais pedagogs vecākam ar GRT. Tādiem bērniem, kuriem ir vairāk, vecāks vispār skolas jautājumus nepalīdz, e-klasi nezinu, vai kā viņu sauc. Iedod to pozitīvo atbalstu bērnam lai tā ģimene būtu kopā.

(1) Jā. Un tad pēdējais jautājums, jo man tas zooms ir ierobežots uz 45 minūtēm. Kādi tad jums būtu ierosinājumi un ieteikumi tādām sekmīgam sociālam darbam dērbu tiesību un interešu pārstāvībā, nu varbūt tas pat valstiskā līmenī tāds ierosinājums, lielāks atbalsts no valsts puses, jo uz doto brīdi mēs esam tādā pašvaldības groziņā.

(2) Nu, tas ko es teicu jau, un es domāju lai mēs runātu sociālā darba kontekstā, es domāju ka mums ir jābūt pilnvērtīgai izglītības pieejai, kur ir šis speciālais pedagogs. Ļoti daudz skolās šis pedagogs nav un bērni ar grūtībām, un vecāks jau iegūst nepatiku sadarboties ar skolu. Tādā kontekstā es arī teiktu pilnvērtīga izglītības nodrošināšana atbilstoši bērna vajadzībām. Nodrošināt medicīnisko aprūpi atbilstoši bērna vajadzībām, lai ir šie speciālisti pieejami, lai ir šī atbalsta sistēmas pieejamība, arī lauku reģionos, nevis runājot par situācijas maiņu. Pakalpojumu klāsts, jā, manliekas, ļoti par asistentiem un tas būtu arvien aktuālāk skatoties uz ģimeņu tendences, kad teiksim, pagatavot ēst, mācīt, nu, teiksim, tās pamatlīnijas, kas vajadzīgas, lai nodrošinātu bērnu vajadzības, jo tā tendence mums ir ļoti bēdīga. Mums ir jārunā arī par adekvātu materiālo nodrošinājumu ģimenē lauku reģionos. Vai tās ir darba iespējas, man nav skaidrs, tur jāizdomā sapnis un vīzija. Bet, mēs nevaram runāt par Maslova piramīdas augšu, ja ģimenes laukos nav nodrošināti pirmie līmeņi, pietiekams ēdiens un pietiekams apģērbs. Nu tā tas ir. Nu tāds, kas skaitītos konflikts, jo, nezinu, supervīzija pie kā arī visu šito sāku, mēs ļoti daudz klausāmies, kas notiek Zviedrijā, mēs ļoti labi pieejam ģimenēm, mums ir ļoti laba pieeja Somijā, ļoti laba Anglijā, ļoti laba Vācijā, bet mums nav skaidrs kāda mums te ir pieeja, jo jebkurā no šīm valstīm, par kuru runā Kārlis, viņam ir tālāk sociālā palīdzība, nu, viņi skatās šo lietu kompakti. Mēs paņemt tikai ģimenes metodiku, ja mums nav sociālā drošība apakšā, sociālā palīdzība. Manliekās, ka, kā jau es teicu, ja mēs nesadalām un skatāmies maiņu, visu salikt kopā, izdalīt ģimenes ar bērniem valstiski, patiesībā mums nav, mums ir goda ģimenes, tās arī ir tas atbalsts, bet ģimene ar bērniem, kā nākošie nodokļu maksātāji, tas atbalsts viņiem, gan ģimenei, gan tam. Mēs nevaram runāt par vecāku emocionālo izpratni, ja viņš nezin kā pabarot bērnu.

Diemžēl.

(1) Jā, ļoti interesanti jums tas izvilcums ka mēs skatāmies uz citu valstu metodes, viņiem tur ir tas resurss un balsts apakšā, a mēs tikai kaut ko mēģinām paņemt, kad mums nav nemaz tā pamata.

(2) Jo Norvēģijā man ir mazliet pieredze, Norvēģijā jebkurā skolā ir n-tie 2-3 speciālie pedagogi, viņi ir kā brīvprātīgie, kas novēro, kā bērns stundā sāk paralizēt, viņam ir tas UDFs vai augstā spektra, viņš nespēj nosēdēt un neviens nepārmet un tad viņi iziet ārā izskraidīties un pēc tam viņš tiek atpakaļ stundā viņš netraucē pārējos un nejūtas vainīgs. Skola sniedz pietiekami lielu atbalstu un tur tiešām ir jāpaskatās kādu brīvprātīgo, kuru var piesaistīt skolai, nezinu, bet jā, šobrīt manliekas mēs ļoti skaistu metodiku ieviešam, bet visa šī metodika kopā nevar darboties, ja mums nav visur šis atbalsts, uz bērnu centrēta pieeja slimnīcā nav, viņa nav pie stomatologa, nav arī skolā, diemžēl.

(1) Ļoti vērtīgi, jā.

(atvadas)

Bakalaura darbs “Sociālā darbinieka lomas bērnu tiesību un interešu aizstāvības nodrošināšanā ģimenēs” izstrādāts LU Sociālo zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Darba apjoms (no ievada līdz secinājumiem ieskaitot) ir 138 037 rakstzīmes (ieskaitot intervālus, bet neieskaitot zemspvītras atsauces).

Autors: _____ Ligita Zemniece
(paraksts)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Vadītāja: Mg.sc. Aiga Romāne Meiere _____
(paraksts)

20.12.2023.

Recenzents: Mg.soc.darbs Juris Osis _____
(paraksts)

Darbs iesniegts Socioloģijas nodaļā 20.12.2023.

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Jana Roze _____
(paraksts)

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

11.01.2024. prot. Nr. _____

Komisijas sekretāre: pasn. Endija Rezgale-Straidoma _____
(paraksts)